

anledning av revisorernas anförande i näst sista stycket ånyo framhålla, att riksräkenskapsverket enligt ovan beaktat utbetalningarna, men tills dato ej gjort anmärkning därpå.

Boden den 19 september 1924.

S. GYLLENKROOK.

Fortifikationsbefälhavare.

Set Melander.

Bil. 2.

Till fortifikationsbefälhavaren i Boden.

Vid den inom riksräkenskapsverket verkställda granskningen av fortifikationsbefälhavarens i Boden räkenskaper för år 1921 hade iakttagits, att till arbetare, som mot ersättning i form av timpenning varit sysselsatta med arbeten på militärvägen Boden—Lappträsk utbetalts och å titel n:r 1954, dyrtidstillägg, avförts dyrtidstillägg beräknat å de ersättningsbelopp, som till dem utbetalts för ifrågavarande arbete.

Med anledning härav anhöll riksräkenskapsverket i en till Eder den 2 februari innevarande år avlåten skrivelse om sådana upplysningar beträffande nämnda arbetares ställning vid omförmälda vägarbete, att därav skulle kunna avgöras, huruvida de på grund av denna sin anställning kunde betraktas såsom befattningshavare i statens tjänst. Därjämte anhöll ämbetsverket om upplysning rörande de grunder, efter vilka dyrtidstilläggen åt ifrågavarande arbetare beräknats.

Såsom svar härpå har Ni i skrivelse den 14 i samma månad meddelat, att arbetare vid den genom Eder försorg underhållna militärvägen Boden—Lappträsk vore anställda på samma sätt som alla andra fortifikationsarbetare vid därvarande verkstäder, husbyggnader, befästningar, att de även vore nummerrörda i därvarande arbetarrullor och i lika grad som arbetarna där på platsen och skogsarbetarna måste hänföras till befattningshavare, samt att dyrtidstilläggen för år 1921 hade utbetalts jämlikt S. F. S. n:r 364/1920 § 7 med grundtal av 144 och S. F. S. n:r 344/1921 § 8 med grundtal av 122.

Då det för ärendets behöriga handläggning är nödvändigt att erhålla sådan utredning beträffande ifrågavarande arbetare, att därav må kunna bedömas, om och i vad mån dessa kunna anses berättigade att från dyrtidstilläggsanslaget tillgodonjuta dyrtidstillägg, får riksräkenskapsverket härigenom anhålla, att Ni ville meddela ämbetsverket, huruvida de vid militärvägen anställda arbetarna under år 1921 haft stadigvarande anställning hos fortifikationsbefälhavaren. Dessutom anhålles om upplysning beträffande de villkor, på vilka ifrågavarande arbetare varit anställda samt avskrift av de förvaltningsbeslut, varpå dyrtidstilläggsutbetalningarna ifråga grundats.

Stockholm den 21 februari 1923.

På riksräkenskapsverkets vägnar:

ALBIN LITZEN.

Carl Lundin.

Bil. 3.

Till riksräkenskapsverket, Stockholm.

Med anledning av riksräkenskapsverkets skrivelse av den 21 sistlidne februari, D. N:r 398/1923, har jag äran meddela:

Av de under 1921 vid militärvägen anställda arbetarne hava *de flesta* varit anställda sedan 1913 — d. v. s. sedan vägens fullbordande — och *alla* fr. o. m. sommaren 1918. De måste sålunda 1921 hava haft *stadigvarande* anställning. Att arbete endast undantagsvis utföres vintertid å militärvägen, utan i stället forceras med ofta 10 timmars arbetstid per dag om sommaren, har ej här ansetts ändra deras ställning såsom befattningshavare. När arbetet på hösten måste avslutas, permitteras arbetarne, som äro bosatta utefter den 12 mil långa vägen, av brist på arbete, enär de ej kunna förflyttas till Boden, där arbetet också måste inskränkas under vintern. Vid behov av arbeten vintertid med risläggning av trummor, snöskottning m. m. inkallas arbetarna tillfälligtvis. Så snart arbetet kan börja på våren med grusning och lagning av vägen, inkallas de också och fortsätta därefter hela sommaren.

Arbetarna hava anställts medelst anställningsbevis och införts i härvarande rullor såsom "fortifikationsarbetare". Beviset upptager nummer som fortifikationsarbetare samt beträffande löneförhållanden timlönens (månadslönens) storlek, i form av grundlön och dyrtidstillägg, samt stadgar en uppsägningstid av i regel 8 dagar.

Uppsägningstiden har ju ganska ringa betydelse, ty hur den än är fastställd följes den sällan av en arbetare som vill sluta.

Såsom förvaltningsbeslut kan hänvisas till bifogade utdrag ur ingenjörstabsorder av den 20 juni 1919.

Dyrtidstillägget har sedermera förändrats i överensstämmelse med senare utkomna författningar.

Boden den 17 mars 1923.

S. GYLLENKROOK.

Fortifikationsbefälhavare.

Gust. A. Björnström.

Bil. 4.

Ingenjörstabsorder den 20 juni 1919.

1) Sedan "Kungl. Maj:ts kungörelse med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst" nu utkommit, göras följande ändringar och bestämmelser för avlöning åt å timlön anställd personal:

Enär § 1 mom. 2 sagda kungörelse föreskriver jämförelse med aug. månad 1914 har en reduktion av timlönerna blivit nödvändig. Enligt dessa minskade timpenningar har kristidstillägget i överensstämmelse med kungörelsen fastställts.

Följande timlöner skola på grund härav gälla för:

	Timlön:	Kristidstillägg:
hjälparbetare, stenläggare	75	84 öre.
cementarbetare, putsare	85	90 „
träarbetare, formställare	85	90 „
snickeriarbetare	90	91 „
smeder och plåtslagare	85	90 „

Boden som ovan.

L. af PETERSENS.
Fortifikationsbefälhavare.

Arméförvaltningens intendentsdepartements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers anmärkningar del I, sid.
23 och 24, §§ 3 och 4.

Till Konungen.

Till åtlydnad av Eders Kungl. Maj:ts den 28 nästlidna månad meddelade nådiga befallning att inkomma med underdåniga utlåtanden i anledning av riksdagens revisorers samma dag avgivna berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923, fjärde huvudtiteln, försvarsdepartementet, §§ 1—7, får arméförvaltningens intendentsdepartement, som det tillkommer att avgiva utlåtande över vad i §§ 3 och 4 framhållits, härmed dels överlämna särskilda, av departementet i ärendet från sekundecheferna för Svea och Göta livgarden samt besiktningsmannen, översten i armén, överstelöjtnanten vid intendenturkåren C. A. Ryrberg och departementets underhållsbyrå infordrade skrivelser, dels ock såsom eget utlåtande anföra, att departementet i huvudsak ansluter sig till vad i nämnda skrivelser uttalats, och att departementet anser sig icke hava något att därutöver tillägga. Stockholm den 24 september 1924.

Underdånigst:

FREDRIK FRÖLICH.

AXEL EKMAN.

J. Harry Kalling.

Bil. 1.

Kungl. Svea livgarde.
Regementsexpeditionen.

Till Kungl. arméförvaltningens intendents-
departement.

På grund av departementets skrivelse av den 12 sept. 1924, med anledning av riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning av statsverkets förvaltning under tiden 1 jan.—30 juni 1923, får jag härmed vördsamt anföra nedanstående:

Beträffande marschskodonen. Vidfogas sekundchefens skrivelse till statsrevisorerna med åtföljande bilagor, vilka av statsrevisorerna infordrats efter deras besök vid I. 1, vilka handlingar utgöra regementets fullständiga yttrande i ärendet.

Beträffande skoblocken. Ifrågavarande 1.200 par levererades till regementet i mars månad 1924.

Enligt Reg. o. av den 24 mars 1924 utlämnades desamma till kompanierna med följande bestämmelser:

”Kompanierna liv- 6, 8—12 och K. komp. utrekvirera från huvudförrådet 100 par *skoblock* per kompani att användas till blockning av skodon å *kompaniförråden*.

Innan blocken insättas i skodonen skola dessa vara väl uppmjukade genom insmörjning.”

Så länge regementet ej hade större uppsättning skoblock ansågs desamma komma till bättre användning å de brukade skodon, som stå i kompaniförråden, än vare sig å huvudförrådet eller å de skodon, som äro i användning.

Givetvis kunna de ifrågavarande skoblocken ej fullkomligt passa till skor av olika storlekar. Av vikt är att de ej äro för stora utan kunna användas till alla storlekar genom komplettering med efter förhållandena avpassad mängd tidsningspapper. En fullständig uppsträckning av skon kan på sådant sätt uppnås även om blocken i och för sig äro för små för de större skodonsnumren.

Erinringar hava gjorts därom att blocken äro för tunna för att väl fylla upp de i tån höga marschskodonen. Detta är sant, men huvudsaken är, att skodonen vid blockens insättande, om så fordras med komplettering av papperstussar i tån, fullt uppsträckas så att alla veck i ovanlädret m. m. utprämmas och ifrågasätas kan, om ej det förhållandet att vid tunna block luftrum uppkomma såväl mellan blocket och ovanlädret som under blocket är för skodonsvården fördelaktigare än om blocken äro så tjocka, att desamma pressas mot ovanlädret.

Jag kan sålunda ej finna annat, än att dessa skoblock väl fylla sin uppgift vid truppförbandet.

Vid statsrevisorernas vistelse å I. 1 besöktes huvudförrådet och 12. komp. Å huvudförrådet finnas ej några skoblock och å 12. komp. äro de i användning i skodonen. Statsrevisorernas yttrande, att skoblocken över huvud taget ej kommit till användning, kan således icke gälla regementet.

Stockholm den 19 september 1924.

S. RALAMB.

Regementsbefälhavare.

Nils Gustaf Carlberg.

Bil. 2.

Kungl. Svea livgarde.

3. komp:s. exp.

Till sekundchefen för Kungl. Svea livgarde.

Jämlikt reg. o. nr 79/1921 p. 4. får jag härmed vördsamt avgiva följande rapport över vid kompaniet gjorda försök med marschskodon.

1) Skaften äro för låga, de lämna icke tillräckligt skydd mot väta och smuts, en bidragande orsak härtill är ock, att de stora snörhålen genomsläppa vätan direkt, då tungan ej är fastsydd ända upp till skaftets överdel.

2) De, som hava haft skodonen i bruk, klaga allmänt över, hur lätt de draga till sig vätan, vilket givetvis beror på att ovanlädrets köttsida är vänd utåt; lädret är ju på denna sida mera löst och saknar motsatta sidans glatta yta; när denna senare sida satts inuti en sko förhindrar den i skon inkommen väta att komma ut. När köttsidan är vänd inåt, blir skon varmare, emedan denna sida mera verkar filt än den andra glatta ytan och denna i sin tur suger icke åt sig vätan utifrån. Något kan väl dessa olägenheter minskas genom väl utförd smörjning, men skodonen äro i alla händelser mindre vattentäta och mycket kallare än förut använda modeller.

3) Någon olikhet i slitstyrkan hos läderkvalité B och C har icke kunnat iakttagas på grund av den korta försökstiden.

4) En annan stor olägenhet, att bakkappan är ovanligt hög och kraftig, vilket gör att på det stället bak där en sko bör vara mjuk och böjlig, i stället uppstår benhård valk, som trycker och gnager på vederbörandes hälsenor. Av de på försök utlämnade skodonen ha endast tre å fyra par av vederbörande blivit förklarade såsom utmärkta att gå med, men detta har troligen berott på, att deras fötter varit så växta, att de passat till den höga bakkappan.

Tåhättan är däremot mycket lämplig; utprovas skodonen med omsorg så förhindrar tåhättan tryck på tårna; även sedan skodonen blivit äldre, bibehåller tåhättan sin form.

Såsom nya äga skodonen ett rätt prydligt utseende; detta går dock fortare förlorat än hos marschskodon av äldre modeller.

Som fördel bör även nämnas att sulorna, på grund av sin kraftiga konstruktion äro betydligt fördelaktigare än de tunna och dåligt fastsatta, som förefunnits på senaste till bruk utlämnade marschskodon av s. k. norrlandsmodell.

Vore icke försöksskodonen otäta, kalla och hårda där bak skulle de gott kunna betecknas som betydligt fördelaktigare än nyss omnämnda skodon av norrlandstyp, detta på grund av sin kraftiga konstruktion jämförd med dessa; efter ytterst kort tid i bruk äro sömmarna ovanpå dessa senare uppslupna och hålla aldrig efter reparation; sulorna äro så tunna att de knappast tillåta sulstiftens islagning och sulan lossnar lika lätt som sömmarna gå upp. Skodonen hava varit i bruk två månader.

Stockholm den 5 december 1921.

S. V. STRANDMARK.
Kompanichef.

E. Johansson.

Bil. 3.

Kungl. Svea livgarde.

12. komp:s exp.

Till sekundchefen för Kungl. Svea livgarde.

Till åtlydnad av r. o. n:r 61/1922, avd. I. får jag härmed vördsamt avgiva *rapport* över vid kompaniet utförda *försök med marschskodon*.

Utlämn. Kompaniet erhöll under oktober 1922 50 par skodon, vilka utlämnades till de nyantagna volontärerna vid deras inträde i tjänstgöring den 1/11 1922 eller senare. Skodonen hava varit utlämnade:

1 par till löjtnant Wrangel }
1 " " sergeant Olsson } plutonchefer.
40 " " volontärer; av dessa par återlämnades efter en kortare tid 2 par, som voro för små.

8 par hava icke blivit utlämnade, enär de icke passat någon av kompaniets manskap (för små storlekar).

Statistik. För erhållande av tillförlitliga uppgifter angående skodonens användning m. m. anbefallde jag logementsbefälhavarna att föra statistik över dem samt att dessutom avgiva veckorapporter över anbefallda reparationer, vilka uppgifter bifogas. Denna statistik har förts under tiden den 1/11 1922—30/4 1923. Rapporter från löjtnant Wrangel och sergeant Olsson bifogas även.*)

Den personal, som fått försöksskodonen sig tilldelade anbefalldes att dessa skodon alltid skulle bäras i tjänsten, för så vitt reparationer o. dyl. icke omöjliggjorde detta. Under de 181 dagar, statistiken omfattat, hava skodonen varit i bruk i medeltal 99 slitdagar per par. Högsta antalet slitdagar per par har utgjort 125 dagar.

Vaxlädret. Fettimpregneringen kräver avsevärda mängder impregneringsfett, särskilt vid ogynnsam väderlek (snö); någon jämförelse mellan de kvantiteter fett, som åtgå för skodon av vaxläder och skodon av vanligt läder, har icke verkställts.

Efter impregnering med fett avgår icke endast vatten genom lädrets innersida, utan vattnet drager även med sig fettpartiklar, vilka således fastna på strumporna, om icke skodonen före användningen också gnidas på innersidan. I vilken utsträckning strumpor taga skada av en dylik impregnering kan jag icke avgöra.

Skodon av vaxläder kräva en avsevärt noggrannare vård än skodon av vanligt läder såväl under förrådsförvaring som och alldeles särskilt, då de äro utlämnade till bruk. Skodon, som tillfälligtvis icke begagnas (t. ex. under några dagars permission, vid sjukdom o. s. v.), måste trots fettimpregneringen ofta insmörjas för att vaxlädret icke skall förlora sin mjukhet och smidighet.

Jag har icke fört försöken så långt, att jag uttrönt den tid som åtgår för att skodonen skola förlora sin form eller spricka sönder i sömmar och pliggn. Den vård skodon av vaxläder kräva, anser jag, särskilt med hänsyn till vår korta utbildningstid för de värnpliktiga med åtföljande svårighet att hålla persedelvården på en hög ståndpunkt, vara en bestämd *olägenhet*.

*) Ifrågavarande rapporter ha av arméförvaltningen såsom manuskript överlämnats till vederbörande riksdagsutskott.

Försöksskodonen erhöilo efter en kort tids användning en vaxliknande slät yta och motstodo då under vanliga förhållanden väta ungefär lika bra som regementets egna skodon. Vid verkligt ogynnsam väderlek (t. ex. vid långa marscher & uppblötta vägar, vid längre övningar i snömodd) blevo läderfaserna trots den samvetsgrannt verkställda fettimpregneringen luddiga och vitnade, lädret sög åt sig vatten och detta trängde genom vaxlädret fortare, än vid skodon av vanligt läder.

Särskilt då det gäller frågan om lädrets motståndsförmåga mot väta, måste man, för att de jämförande försöken skola bliva utslagsgivande, noga tillse, att de nya skodonen av vaxläder jämföras med lika obrukade av regementets egen modell. Den motivering för vaxlädret som göres i den P. M. som bifogats intendentsdepartementets skrivelse D. N:r 3535/1922, avd. Utr., anser jag icke uttömmande. Vaxlädrets införande inom utländska arméer talar icke med nödvändighet för att det passar inom vår armé, där hänsyn måste tagas till våra säregna väderleksförhållanden.

Efter användning i regnväder eller annan väta torkar vaxlädret, trots fettimpregneringen, långsammare än vanligt läder.

Ovanlädret har benägenhet att spricka invid järnnitarna, då skodonen varit i bruk en längre tid och gäller detta särskilt vid yttre niten. 31,6 % av de utlämnade skodonen med i medeltal 108 slitdagar per par hava härför undergått reparation. Huruvida detta beror på vaxlädrets beskaffenhet eller på felaktighet i skodonens konstruktion kan jag icke avgöra.

Någon ökad tillpassningssvårighet med den högre skafthöjden har jag icke förmärkt. Såväl med hänsyn till de klimatiska förhållandena som markens beskaffenhet inom stora områden av vårt land anser jag den föreslagna högre skafthöjden vid infanteriet vara bestämt att föredraga. Någon ökning utöver den högre försöksmodellens skafthöjd synes mig däremot icke erforderlig.

Av samma skäl, som jag anført för den högre skafthöjden, förordar jag den helt fastsydda plösen framför den s. k. eiffelplösen. Någon "kylsighet" har icke förmärkts, vare sig under utbildningen på skidor, då byxorna varit instopade eller eljest, då de alltid burits uppvikta. Den fastsydda plösen har heller icke vållat någon ökad svårighet vid pådragningen.

Tåpartiet har visat sig fördelaktigt.

Bakkappan har visat benägenhet att bukta sig utåt å inre sidan av skodonen (utbuktning över klacken).

Någon skillnad mellan de på olika sätt anordnade bakkapporna har jag icke härvid kunnat förmärka. Å 26,4 % av de utdelade skodonen har en dylik utbuktning varit särskilt framträdande. De olika anordningarna av bakkapporna hava icke föranlett särskild iakttagelse. Något tryck å hälsenan har icke iakttagits.

Sullädet å högerskodonen har varit av sämre beskaffenhet än å vänsterskodonen. Efter i medeltal 42 slitdagar per par har den förra sulan varit försliten. Å regementets verkstäder skedde likväl i regel halvsulning av båda skodonen samtidigt; då så icke var fallet visade sig vänstersulan hålla omkring 10 dagar längre. Endast å två par kängor har ett omvänt förhållande konstaterats.

De å försöksskodonen anbringade *klackjärnen* äro bra. Det kräver visserligen någon större yrkesskicklighet att lägga på dylika, men så sitta de i stället avsevärt mycket bättre än de nuvarande järnen.

Vinterbruk. Försöksskodonen användes under kompaniets utbildning på skidor, vilken utbildning dock endast ägde rum i Stockholm, varför jag icke anser mig kunna göra något uttalande angående försöksskodonens lämplighet för vinterbruk i annan mån än att modellen var lämplig som skidkänga, då vinterutrustning (raggsockor och ett par strumpor) icke behövde användas i skodonen. I sekundchefens skrivelser n:r 575/1921 och 332/1922 har framhållits, att skodon av vaxläder visat sig kalla vid lägre temperatur, vilken erfarenhet bestyrkts under dessa försök.

Fältduglighet. Den 1 maj voro fortfarande omkring 66 % av försöksskodonen fältdugliga och uppgick medeltalet slitdagar för dessa till 94 dagar per par.
Sammanfattning. *Modellen* på försöksskodonen är, sedan en ändring å bakkappan företagits, mycket bra, åtminstone för de skodon, som skola användas vid sommarutrustning.

Vaxlädret har däremot icke visat sig så överlägset lädret i regementets egna skodon, att en övergång till det förra obetingat är tillrådlig.

På grund härav får jag vördsamt framhålla, att jag anser jämförande försök först måste utföras med skodon av försöksmodell, sydda av vaxläder och av vanligt läder, innan beslut kan fattas om en övergång till vaxläder för arméns skodon.

Stockholm den 25 maj 1923.

G. EHRENBORG.

Kompanichef.

Bil. 4.

Kungl. Svea Hivgarde.
Regementsexpeditionen.

Till Kungl. arméförvaltningens intendents-
departement.

I skrivelse den 30 aug. 1922 D. n:r 3535 Utr. anbefalldes departementet, att vid regementet skulle under tiden 1 november 1922—31 maj 1923 anställas försök med 50 par av departementet tillhandahållna marschskodon.

Sedan dessa försök numera vid regementet avslutats får jag beträffande dessa härmed vördsamt avgiva nedanstående rapport.

Försöksskodonen hava från och med den 1 november 1922 varit utlämnade till befäl och manskap vid volontärrekrytkompaniet och har därstädes medeltalet slitningsdagar för varje skopar varit 99. Högsta antalet slitningsdagar har icke för något skopar överstigit 125. Beträffande statistik över skodonens användning samt uttalande rörande skafthöjden, plösen, tåparti, klacken (klackjärnen) samt skodonens lämplighet för fält- och vinterbruk tillåter jag mig hänvisa till bilagda rapport från chefen för 12. komp., vilken lett försöken vid kompaniet.

Under tiden för försöken har det i försöksskodonen använda vaxlädret med köttssidan utåt företett följande olägenheter:

Impregneringen av skodonen kräver stora mängder impregneringsfett, en omständighet, som under verkliga fältförhållanden kan vålla svårigheter, om brist uppstår å för sådant läder lämpliga fettämnen.

Den rikliga fettimpregneringen förorsakar, att läderfettet slutligen genomgår lädret och tränger in i strumporna.

Skodon av vaxläder tarva väsentligt mera vård än regementets övriga skodon, vilket med hänsyn ej mindre till de värnpliktiges korta utbildningstid än även ur rent fältmässiga synpunkter är en olägenhet.

Vaxlädret innehar icke tillräcklig motståndskraft att utestänga fuktighet och väta.

Vid låg temperatur känner man sig ganska snart kall om fötterna.

En tredjedel av samtliga utlämnade försöksskodonen hava söndrats framtill mellan ovanlädret och skaftet. Denna omständighet är orsakad av den påfrestning, som till följd av skons konstruktion (s. k. skottsk skärning), uppstår å ovanlädret. Vaxlädret i ovanlädret bliver till följd av den rikliga fettimpregneringen uppluckrat och därigenom mindre hållbart samt tål slutligen icke vid denna av skons konstruktion föranledda påfrestning.

Med hänsyn till den mindre goda erfarenhet, jag på grund av föregående försök har om vaxlädrets användande i marschskodon, lät jag å regementets egna verkstäder tillverka tvenne par skodon av samma modell som departementets försöksskodon, men tillverkade av smorläder med köttsidan inåt. Dessa skodon ha i och för jämförelse varit i bruk vid det kompani, som utfört försök med från departementet bekomna skodon. Ehuru dessa skodon varit i bruk i samma antal dagar som försöksskodonen, ha de dock icke söndrats å ovanlädret, vilket torde bevisa, att smorlädret, vilket icke tarvar samma rikliga fettimpregnering som vaxlädret, väl motstod en påfrestning som till följd av skons konstruktion var oundviklig.

En annan företeelse, som torde få skrivas på det i försöksskodonen använda vaxlädrets konto, är bakkappans deformation.

Denna deformation eller möjligen mera populärt uttryckt bakkappans utbuktning på skons innersida, vilket iakttagits på 25 % av samtliga skodon är med säkerhet en följd av att det i bakkappan använda lädret icke bibehåller tillräcklig stadga utan giver efter för hälens tryck inifrån.

Med hänvisning såväl till bilagda rapport som ock till vad jag härovan anført, anser jag att de utförda försöken givit till resultat:

- att den högre skafthöjden är att föredraga;
- att den helt fastsydda plösen bör lämnas företråde framför den s. k. eiffelplösen;
- att de olika anordningarna av bakkapporna icke givit anledning till särskilda iakttagelser;
- att sullädet i vänsterskon visat sig hållbarare än det, som använts i högerskon;
- att vaxläder med köttsidan utåt är absolut olämpligt som materiel i marschskodon samt
- att med hänsyn till de förhållanden, under vilka försöken utförts vid regementet, något uttalande icke kan göras om skomodellens lämplighet som vinter-sko.

Stockholm den 15 juni 1923.

ERNST SILFVERSWÄRD.
Sekundchef.

E. G. Lilliehöök.

Bil. 5.

Förrådsunderofficeren.

Till tjänstförrättande regementsintendenten.

Härmed får jag vördsamt avge följande yttrande över de rön, som gjorts vid huvudförrådet under den tid, den nya modellen av marschskor varit i bruk.

Redan från början av försöken med marschskor från Eslöfs skofabrik uppstod en viss tvekan angående deras lämplighet för militärt bruk, då skodonen nämligen voro sydda med köttsidan utåt, och erfarenheten har sedan tydligen visat, att farhågorna ej voro utan grund.

Från flera håll förspordes snart klagomål från manskapet över olägenheter vid deras användande, som tydligt visade, att de största olägenheterna hade sin grund i ovannämnda tillverkningssätt. Skodonen bliva nämligen på mycket kort tid genomblöta, och då torkningen dessutom sker mycket långsamt, inses ju lätt vad följderna för manskapet kunna bliva vid en längre marsch i väta och kyla. När de första klagomålen förspordes, låg det ju nära till hands att antaga, att missförhållandet berodde på bristfällig vård, särskilt smörjning, men vid sedan anställda prov visade det sig, att smörjning enligt föreskrift ej ledde till tillnärmelsevis önskvärt resultat. Under sådana omständigheter förvånar det ej heller att lädret lätt blir skört, som ju även kan bero på lädrets egen kvalitet, vilket bäst visas av skodonens sönderspruckna tillstånd även efter en jämförelsevis kort tids användande. Reparationer försvåras i hög grad genom lädrets skörhet därigenom, att lädret spricker sönder för sömmen. Vid prov har det också uttrönts, att redan efter 3—4 månaders ständig användning i under ej alltför ogynnsamma förhållanden skodonen varit kassabla, fastän de underkastats reparationer vid behov och normal vård.

Utom här nämnda olägenheter, som huvudsakligen bero på lädrets beskaffenhet genom utåtvändningen av lädrets kött sida, förefinnes även antagligen ett konstruktionsfel, då nämligen bakkapporna lät buckla sig.

Olägenheterna kunna alltså sammanfattas sålunda:

- 1) Skodonen bliva lätt genomblöta, därigenom tunga och kalla.
- 2) De måste ofta repareras.
- 3) Genom sin ringa slitstyrka ställa de sig avsevärt dyrare än andra förut använda marschskodon.

Stockholm den 8 augusti 1924.

Olof A. Nilsson.

Sergeant.

Bil. 6.

Kungl. Göta livgarde.
Regementsexpeditionen.

Till Kungl. arméförvaltningens intendents-
departement.

Med anledning av departementets skrivelse av den 12 dennes får jag härmed värdsamt avgiva nedanstående yttrande över riksdagens revisorers berättelse, vad beträffar leveranser av skodon och skodonsblock.

De marschskodon, som statsrevisorerna avse i sin berättelse, äro de från arméns intendenturförråd bekomna skodonen av vaxläder. Rörande denna skodonstyp har jag avgivit yttrande i särskilda skrivelser dels den 18 oktober 1922 n:r 456/IV, dels den 8 juni 1923 n:r 290/IV, den förra sedan ett mindre parti varit i bruk 4—5 månader, den senare i samband med av departementet genom skrivelse D. N:r 3535/1922 Utr. anbefallda försök. Resultatet av försöken var att modell och passform i stort sett ansågs god, men att *vaxlädret måste utdömas*. Slutomdömet i detta avseende framgår av bifogade utdrag av regementets skrivelse 290/IV 1923. (Bil. 7 här nedan.)

Den erfarenhet, som sedermera vunnits i mån som skodonen kommit i mera allmänt bruk, har gått i samma riktning.

Mot *sulorna* å marschskodonen ha däremot inga anmärkningar kunnat göras. En viss benägenhet att lossna i hålfoten, beroende på mindre kraftiga pligg, har visserligen konstaterats, men plägat avhjälpas genom förstärkning med "chanell-spik" av mässing. Några särskilda åtgärder att motverka förslitning av sulorna, ha ej behövt vidtagas. Den stiftning av sulorna, som statsrevisorerna omnämna, verkställes vid regementet så gott som undantagslöst av alla skodon innan de första gången gå ut från huvudförrådet.

Vad *skoblocken* beträffar, synas mig förhållandena vid Göta livgarde icke kunnat giva anledning till några befogade anmärkningar. Då jag ansett att ett flertal andra anskaffningar å munderingsanslaget varit av större vikt, har jag rekvirerat allenast ett mindre parti, — 450 par, — av sagda skoblock. Vid statsrevisorernas besök å 2. komp. befanns visserligen ett tiotal par skoblock oanvända av de 30 par kompaniet några veckor tidigare uttagit (en omständig-

het som berodde på ordinarie kompaniadjutants tjänstledighet), men detta kan icke anses vara tillräckligt skäl för påståendet att skoblocken icke tjäna något nyttigt ändamål. Skoblocken äro för övrigt icke allenast avsedda för de s. k. vaxläderskodonen utan jämväl för andra skodon. Jag anser skoblocken starka och välgjorda samt att de fylla sitt ändamål; för en del marschskor, särskilt av norrlandstyp, synas de dock något tunna, ett förhållande som lätt avhjälpes med någon extra utfyllning, med t. ex. tidningspapper.

Stockholm den 17 september 1924.

J. NAUCKHOFF.

Sekundchef.

Henning Arntz.

Bil. 7.

Kungl. Göta livgarde.

Regementsexpeditionen.

Till Kungl. arméförvaltningens intendents-
departement.

Särskilda anmärkningar.

Skodonen äro beträffande *allmän hållfasthet* väsentligt underlägsna skodon, tillverkade av smorläder. Nästan undantagslöst ha skodonen vid *första inlämning* till *halvsulning* måst underkastas en eller annan reparation på *ovanlädret*. Lädret spricker (sönderbrytes) där ovanlädret är fäst vid *nedre främre delen* av skaftet (där kopparniten är anbrakt). Dessa sprickor gå på ömse sidor om skon från nämnda kopparnit, och på de flesta av skodonen ända ned till sulan. Orsaken till detta allvarliga fel kan möjligen vara att *beredningen av vaxlädret* på något sätt varit olämpligt eller att råvaran är underhållig.

En annan förklaringsgrund är den att lädret genom den absolut nödvändiga *ofta återkommande* insmörjningen *blir så skört* att det icke står emot den *kraftiga påfrestning*, som äger rum kring den punkt, där kopparniten är anbrakt. Åtskilliga fall av sprickor å bakremmen omedelbart ovanför bakkappan hava konstaterats. Reparationer av ovanläder å vanliga marschskodon (smorläders) bruka ej ske förrän efter två å tre halvsulningar. Ehuru väl vaxlädret har vissa företräden framför smorlädret genom dess större okänslighet mot åverkan som lädrets köttside erbjuder m. m. kan jag ej förorda detsammans användning utan anser att skodon tillverkade av smorläder, men med försöksskodonens modell och passform äro väsentligt att föredraga. Utdrag ur reparationsrulla bifogas.*)

Stockholm den 8 juni 1923.

J. NAUCKHOFF.

Sekundchef.

Henning Arntz.

---

*) Ifrågavarande utdrag överlämnas såsom manuskript till vederbörande riksdagsutskott.

Bil. 8.

Generalintendenten.

Till Kungl. arméförvaltningens intendents-
departement.

Sedan departementet genom beslut den 12 dennes uppdragit åt undertecknad att avgiva yttrande över riksdagens revisorers under §§ 3 och 4 av deras granskningsberättelse uttalade erinringar får jag vördsamt anföra följande:

A. Beträffande anmärkning under § 3.

Frågan om lämpligaste sättet för ordnandet av kontroll och besiktning av viss sådan intendenturmateriel, som av intendentsdepartementet centralt upphandlas i större omfattning, har sedan lång tid tillbaka varit aktuell.

Intendentsdepartementet befinner sig i kontroll- och besiktningsfrågor i ett helt annat och sämre läge än arméförvaltningens övriga materialförvaltande avdelningar, enkannerligen artilleri- och fortifikationsdepartementen. Det förstnämnda har sedan åtskilliga år tillbaka till sitt förfogande en särskild kontrollavdelning, vid vilken finnas anställda officerare, som på statens bekostnad bringats erforderlig fackkunskap för verkställande av kontroll och besiktning av den materiel som ifrågakommer till anskaffning.

Likaledes torde den utbildning, som fortifikationens officerare undergå, vara av sådan beskaffenhet, att dessa därigenom kunna anses äga erforderlig kompetens för kontroll och besiktning av under fortifikationsdepartementets förvaltning stående materiel.

Intendenturpersonalens utbildning däremot är icke av den omfattning, att den medför kompetens för kontroll och besiktning av all under intendentsdepartementets förvaltning liggande materiel m. m. Det fordras i många fall ett betydande enskilt studium och arbete för att vinna erforderlig insikt i de olika varuslagens berednings- och tillverkningssätt. Att den till kontrollant och besiktningsarbetet utsedde officeren, lika väl som varje annan person, skall beredas ersättning för sin sålunda på eget initiativ samt med uppooffrande av tid och arbetskrafter förvärvade insikt torde icke vara mer än ett rättfärdighetskrav.

En tvångskommandering enligt riksdagens revisorers förslag skulle säkerligen för staten bliva till skada. Det torde nämligen vara uppenbart, att för ett sådant arbetes tillfredsställande utförande kräves, att ett frivilligt, verkligt nit och intresse för detsamma förefinnes.

Undertecknad, som, sedan många år tillbaka, ägnat ett omfattande arbete åt studiet av materielltillverkningen, har av intendentsdepartementet anförtratts kontrollen och besiktningen dels av kläden, filter m. m., dels av skodon, dels slutligen i några fall av automobiler.

Jag tillåter mig framhålla att någon arvodesersättning för den kontroll och besiktning av kläden och filter, som av mig verkställdes under krigsåren i betydande omfattning — upphandlingsvärdet torde belöpa sig till omkring 8.000.000 kronor — icke utgått eller av mig påfordrats. Jag ansåg mig nämligen vid den tiden fullt kompenserad för mitt arbete genom den rese- och traktamentsersättning, som jämlikt då gällande resereglemente utgick. Genom

att företaga de för arbetet förekommande resorna i lägre vagnsklass å järnväg än vad jag enligt resereglementet berättigades till vunnos besparingar, vilka jag ägde att för egen del tillgodogöra mig. Dessutom utgick enligt dåtida resereglemente ersättning för transport av effekter m. m., som förbättrade de ekonomiska villkoren vid tjänsteresor.

Efter de förändringar, som resereglementet därefter undergått, hava sagda ekonomiska villkor avsevärt försämrats. Jag har sålunda skyldighet att begära mig av den vagnsklass å järnväg, som i resereglementet angives för min tjänsteställning, därest jag debiterar Kronan kostnaden därför, och någon ersättning för transport av reseffekter utgår icke vidare. I flertalet fall räcker den utgående ersättningen för tjänsteresor icke till att täcka de under dem uppkommande utgifterna.

Under nu angivna förhållanden ansåg jag mig, när fråga om kontroll och besiktning av skodon uppstod år 1921, icke kunna eller vara pliktig att utan särskild arvodesersättning mottaga intendentsdepartementets förordnande. Det arvode, som därvid fastställdes av departementet, d. v. s. 10 öre för varje par skodon, torde icke kunna betecknas såsom högt. Med säkerhet skulle en civil kontrollant icke åtnöjt sig med den ersättningen. Går man tillbaka till tider före år 1914, då penningvärdet var i det närmaste dubbelt så stort som nu, finner man att *samma ersättningsbelopp* för skodonsbesiktning även då utgått. Sålunda har vid en större skodonsleverans år 1910 besiktningsmannen uppburit 10 öre per par. Dennes arbete har dock icke varit av den omfattning i fråga om fortlöpande kontroll av råmaterialier och det fabrikstekniska utförandet, som på grund av intendentsdepartementets under senare åren utfärdade tillverkningsföreskrifter åligger vederbörande kontrollant.

Att departementet i trots av penningvärdets fall och trots de större krav, som uppställts på arbetet, icke beviljat höjning i kontrollarvode torde visa, att detta för närvarande måste betecknas såsom lågt.

Att de arvodesbelopp för skodonsbesiktningar, som utgått under de senaste åren stigit till relativt stora belopp, är beroende av de exceptionellt stora upphandlingar, som ägt rum till följd av att nyanskaffningarna under flera föregående år hållits nere på grund av dyrtiden.

Ersättningsbeloppet för lastautomobiler har i det fåtal fall, då jag uppburit sådant utgått med 30 kr. pr st., vilket i betraktande av att det endast utgör två tredjedelar av det till Statens ordinarie besiktningsmän utgående beloppet icke läser kunna anses för högt tilltaget.

En föreskrift i enlighet med den av riksdagens revisorer framhållna riktningen att det skulle åläggas beställningshavare vid Intendenturkåren att såsom tjänsteåliggande utföra kontroll- och besiktningsarbetet av här omhandlat slag, skulle verka i hög grad orättvist. Jag tillåter mig i detta avseende framhålla att artilleriets kontrollofficerare, vilka dock på statens bekostnad bibringats erforderlig specialkunskap, åtnjuta för sitt arbete särskilt årsarvode. Vidare kan framhållas det oriktiga uti att giva intendenturkårens personal sådan undantagsställning, att den skulle fränkännas ersättning för ett arbete, vilket, utfört av annan statsanställd personal, skulle särskilt ersättas. I många fall torde anlitandet av sådan personal icke kunna fränkommas. Här må såsom exempel anföras, att kontroll och besiktningar ofta ifrågakomma beträffande varor tillhörande metallurgiska eller maskintekniska o. a. områden, och att till dessa uppdrag måste utses officerare av artilleriet eller fortifikationen. Man kan då

fråga sig, varför riksdagens revisorers föreslagna åläggande för beställningshavare vid intendenturkåren att såsom tjänsteåliggande utföra kontroll- och besiktningarbete icke skall gälla även andra arméns eller rent utav övriga statens beställningshavare.

Att konsekvenserna av ett tvångsförordnande av intendenturpersonal icke skulle lända staten till fördel har förut påpekats.

Departementet har i sin till Kungl. Maj:t den 17 nästlidne april avgivna underdåniga skrivelse med förslag till anordnande av utbildning av intendentur-officerare till kontroll- och besiktningsofficerare lämnat en noggrann redogörelse för det nuvarande läget i fråga om kontroll- och besiktning av intendenturmateriel. Sedan Kungl. Maj:t bifallit därvid framställt förslag och efter det lämpliga officerare erhållit sådan utbildning, kommer frågan i ett helt nytt läge. Den statsutbildade kontrollofficeren torde nämligen icke med samma fog som den genom egen försorg utbildade kunna kräva särskild ersättning för kommande arbete på området ifråga.

Beträffande riksdagens revisorers erinran mot att vederbörande expedition-intendent i egenskap av föredragande hos departementet väckt förslag om uppdrag för sig att vara kontrollant, anser jag mig endast böra påpeka den missuppfattning beträffande expeditionstendents ställning inom ämbetsverket, som synes hava gjort sig gällande. Någon föredragning påvilat nämligen icke honom, och i de fall då skriftliga förslag framställas av expeditionstendenten äro dessa tillkomna efter anmodan av vederbörande byråchef, och måste följaktligen betraktas såsom utgångna från denne.

B. Beträffande anmärkning under § 4.

Revisorerna framhålla, att de underkastat ett flertal marschskodon närmare granskning, och att dessa syntes dem vara av icke fullgod beskaffenhet. I vilket avseende skodonen befunnits underhaltiga framgår emellertid icke, men att revisorerna i det väsentliga grundat sin uppfattning på muntliga uttalanden av viss personal vid Kungl. Svea och Göta livgarden framgår otvetydigt av fortsättningen i deras berättelse. Vilket stöd ifrågavarande personal haft för sitt omdöme i frågan och huruvida det avgivits under sådant ansvar, som bör tillkomma den som handhar arméns materiel, undandraget sig mitt bedömande. Emellertid tillåter jag mig här framhålla, att den centrala skodonsanskaffningen av helt naturliga skäl har starka motståndare vid truppförbanden, framför allt hos de hantverkare m. fl., vilka genom centraliseringen se sina förvärvsmöjligheter vid vederbörande truppförband förminskade. Härvidlag må hänvisas till de framställningar, som från sagda personalgrupp framkommit och tidigare underställts Kungl. Maj:ts prövning.

Det kan också påvisas, att den centrala skodonsanskaffningen ses med oblida ögon av tillverkare utav vissa specialläder. Befinnas dessa laderslag icke ägnade att ifrågakomma för arméns skodon, är tillverkaren vid centralanskaffning helt utestängd från leverans. Vid truppförbandsvis skeende anskaffning däremot har en sådan tillverkare alltid större utsikt att vid ett eller annat truppförband komma i åtanke.

Att central anskaffning av arméns skodon är ofrånkomlig för att bringa arméns skodonsfråga ur det kaos, i vilket den enligt enstämmig uppfattning sedan lång tid tillbaka befunnit sig, torde vara uppenbart för en var, som närmare sysslat med densamma.

Direktiv från statsmakternas sida ifråga om centralisering av viktigare upphandlingar hava också givits, i vilket hänseende jag tillåter mig erinra om till sättandet av särskilda sakkunniga, vilkas förslag utmynnade i en synnerligen stark centralisering av materialanskaffningar för olika statsförvaltningar.

Intendentsdepartementets ställning till frågan om skodonsupphandlingars centraliserande framgår tydligt av dess till Kungl. Maj:t avlätna skrivelse den 10 november 1921 rörande begränsning av ämbetsverkets administrationskostnader.

Systemet med tillverkning av skodon vid truppförbandens egna verkstäder, som sedan långa tider tillbaka tillämpats, måste av erfarenheten anses utdömt.

Arméns uniformssakkunniga, vilka på sin tid erhöilo i uppdrag att utreda skodonsfrågan hava bl. a. framhållit, att det torde "vara nödvändigt att icke blott centralisera skodonsanskaffningen för armén utan ock att träffa anstalter för att den ursprungliga lästmodellen för varje tillverkning må komma till användning utan någon som helst förändring".

Ett återförande av skodonsanskaffningen till truppförbanden skulle tvivelsutan innebära ett upprivande av den grund till skodonsfrågans rationella ordnande inom armén, som under de senaste åren lagts. Jag tillåter mig här anförä ett utdrag av vad chefen för Kungl. Norra skånska infanteriregementet i skrivelse den 19 nästlidne juli anförst med anledning av anmärkningar, som av regementsläkaren uttalats mot regementets skodon av äldre typ. "Den sammanträngda framställning jag här lämnat av grunderna för skodonsfrågans ordnande inom franska armén jämte bristen på någon liknande organisation av skodonsanskaffningen inom vår armé, synes mig ge vid handen, att grundfelet beträffande vår armés skodonsfråga torde vara *bristande organisation* på detta område. *Sedan skodonstillverkningen numera centraliserats, håller måhända en dylik organisation på att arbeta sig fram*".

Chefen för Kungl. Karlskrona grenadjärregemente framhåller i en av samma anledning föranledd skrivelse den 12 nästlidne juni följande: "En känd olägenhet ligger också däri, att truppförbandens skodonsstock, *innan* den centrala anskaffningen av lämplig utexperimenterad typ påbörjats, kommit att bliva sammansatt av växlande modeller, därav flera av mindre god passform och lämplighet i övrigt".

Vad beträffar de anmärkningar mot marschskodonens hållbarhet, som till riksdagens revisorer framförts å de besökta truppförbanden, tillåter jag mig uttala den förmodan, att de mera äro grundade på vederbörande uppgiftslämnarens personliga uppfattning i frågan än på undersökning med statistiskt underlag. Några jämförande slitprov mellan skodon av äldre modeller och den nyare av intendentsdepartementet tillhandahållna skomodellen, har mig veterligen icke kommit till utförande mer än under de skodonsförsök, som av uniformssakkunniga på sin tid utfördes. Vid ett av försöksstruppförbanden, nämligen Kungl. Jämtlands fältjägarregemente, verkställdes därvid noggranna anteckningar om underhållskostnaderna för de olika modellerna. Härvid visade sig den nya modellen — med köttsidan av lädret utåtvänd — oerhört överlägsen skodonen av äldre modell.

Att s. k. vaxläder med köttsidan utåtvänd kommit till användning i den nya skomodellen beror huvudsakligast på de goda erfarenheter man utomlands haft om detta läder. Inom tyska armén har detta sålunda förekommit under lång-

liga tider. Sammalunda är fallet inom franska, italienska och den forna österrikisk-ungerska armén.

Ur studierapporten från en svensk intendenturofficer, vilken år 1918 tjänstgjorde vid tyska intendenturverkstäder må följande anföras:

”För skotillverkningen användes huvudsakligen sulläder, ovanläder (vaxläder) och bindsulläder. Hos oss användes till ovanläder så gott som uteslutande smorläder, vilket ej användes i tyska arméns skodon. Allmänna meningen är, att smorläder ej lämpar sig för militärskodon på grund av att det en gång genomblött har så svårt att torka och då alltför mycket försvårar pådraget av skodonen. Dessutom fordrar det en mycket omsorgsfull skötsel för att ej vid förrådsförvaring spricka sönder. Att dessa anmärkningar även gälla beträffande vårt smorläder, kan ej förnekas. I synnerhet synes det vara svårt att under längre tid på förråd bevara skodon, som en gång varit ute i bruk, från att totalt spricka sönder. Även nya smorlädersskodon fordra, om de skola förvaras en 5 å 6 år, mycket omsorgsfull skötsel för att bibehållas fältdugliga.

Vaxlädret användes av tyskarne som ovanläder i framskon med köttsidan utåt av följande skäl:

- a) narven vänd utåt rispas lätt sönder, vilket ej sker med köttsidan, som är betydligt starkare,
- b) läderoljan tränger bättre in i köttsidan,
- c) narven står bättre emot fotutdunstningen,
- d) narven är motståndskraftig mot vatten och minskar fuktigheten i skons inre,
- e) narven torkar fort om den blivit blöt och underlättar pådraget av skon.

Vid ett besök i ett större garveri, beläget i Blankenburg, yttrade ägaren sitt beklagande över att han ej längre kunde till ovanläder få svenska hudar, som enligt hans mening vore de förnämsta Tyskland kunde få till materiel för ett gott ovanläder. Han sade sig ej förstå vår benägenhet för att använda smorläder, men hoppades att vi ej skulle ändra uppfattning, så att Tyskland efter kriget ånyo kunde erhålla sitt efterlängtade råmateriel.”

Frågan om lämpligaste ovanläder i arméns marschskodon är emellertid ännu icke definitivt avgjord. Åsikterna hos oss om detta läders lämplighet variera rätt så avsevärt, vilket framgår av efterföljande utdrag av den sammanställning av försökstruppförbandens rapporter, som upprättats efter avslutandet av försök under åren 1922—1923.

”Beträffande vaxlädret synes en viss tvekan råda.

Under det att

- 8 truppförband *förordat* detsamma, dock delvis under reservation, hava
- 11 truppförband uttalat sig av en eller annan anledning *ogillande*,
- 4 truppförband *icke uttalat* sig härutinnan,
- 5 truppförband uttalat sig *obestämt*.

Någon bestämd uppfattning om vaxlädrets överlägsenhet eller underlägsenhet gent emot smorläder eller annat läder har sålunda av truppförbandens utlåtande icke kunnat utvinnas. *Förnyade försök synas därför böra företagas*, varvid för direkt jämförelse mellan de olika lädren av till samma par hörande tvenne skor den ena skon bör vara av vaxläder, den andra av annat läder.”

Att läderfrågan ännu icke är definitivt löst framgår även därav att generalorder n:r 1814/1923, vilken lämnat föreskrifter angående arméns skodonsut-

rustning, endast fastställt respektive skodons typer såsom *försöksmodeller* ävensom bemyndigat intendentsdepartementet att vidtaga de förändringar beträffande material m. m., vilka prövas ändamålsenliga.

Med anledning av detta sistnämnda bemyndigande träffade intendentsdepartementet redan i början av innevarande år anstalter för ett jämförande bedömande av vaxlädret med vanligt smorläder. Detta har utmynnat uti en tillverkning av 700 par försöksskodon, tillverkade på så sätt att den ena skon uti varje par är förfärdigad av smorläder, den andra av vaxläder. Enligt av intendentsdepartementet den 26 nästlidne augusti (T. L. A sid. 160) utfärdade föreskrifter skola dessa försöksskodon prövas vid 14 infanteriregementen, därvid noggranna anteckningar rörande underhållskostnader m. m. skola föras.

Av vad nu anförts torde framgå, att frågan om det för armébruk lämpligaste lädret befinner sig på utredningsstadiet, och att ingenting åsidosatts för att nå fram till ett fullgott resultat. Skulle de erinringar, som statsrevisorerna uttalat gent emot marschskodonen avse ovanlådrets beskaffenhet, torde de alltså icke kräva vidare bemötande. Jag anser mig emellertid på grund därav, att jag med största noggrannhet undersökt materialerna till ifrågavarande skodons-partier, icke böra underlåta att under tjänstemannaansvar intyga, att såväl vaxlädret som bottenlädret utgått från de mest välkända inhemska läderfabriker och äro av fullgod beskaffenhet. En fackmannamässig undersökning skall helt visst konstatera detta.

Ett studium av de rapporter, som från samtliga infanteriregementen år 1923 avgivits efter avslutade försök med den nya marschskodonstypen visar, att skofrågan förts in på riktiga vägar.

Ett utdrag av rapporterna bifogas härjämte, upptagande vederbörandes uttalande i avseende å *passform*, *vaxlädret* samt dels befälets, dels manskapets *allmänna omdöme* om skodonen.

Såsom synes av detta sammandrag äro bedömandena så gott som enhälligt lovordande över passformen och det allmänna omdömet särdeles gynnsamt, under det att, som förut nämnts, meningarna brutit sig ifråga om vaxlädrets lämplighet.

Det torde icke vara uteslutet att ovanan vid den nya ladersorten samt bristande erfarenhet om dess skötsel och vård ävensom obenägenheten för införande av något nytt i sin mån inverkar till nackdel för vaxlädret, som dock i de stora utländska arméerna gives företräde.

Riksdagens revisorer hava framställt anmärkningar mot anskaffandet av skoblock samt de för marschskodonen anskaffade skoblockens beskaffenhet. Revisorerna gå så långt, att de förklara sig anse skoblock av ifrågavarande beskaffenhet icke tjäna något nyttigt ändamål vid truppförbanden.

*Att uppfattningen om behovet av skoblock till vinnande av en god skodonsvård och därav följande ekonomisk persedelhushållning är enhällig inom armén framgår av de uttalanden, som av truppförbanden gjordes år 1923, och av vilka utdrag här bifogas.

På grund av framställningar från arméns truppförband upptog departementet i sina år 1920 avgivna riksdagsäskanden frågan om särskilda medels anvisande till anskaffning av skoblock. Departementet anförde därvid bl. a. följande:

”Anordningar för förvaring och vård av skodon vid armén.

För en riktig skötsel av skodonen är blockning av desamma såväl under tork-

ningsproceduren som då använda skodon förvaras i förråd synnerligen betydelsefull. Genom blockningen hindras läder och sömmar från att krympa, varjämte ovanlådrets nedfallande i styva veck, som sedermera skava foten, förebygges. Det är ock känt, att hållbarheten hos så behandlade skodon är betydligt större än hos skodon, för vilka block ej komma till användning.

Nu anförda omständigheter har föranlett arméförvaltningens intendentsdepartement att i skrivelse till truppförbanden infordra deras yttranden i frågan jämte förslag och kostnadsuppgifter, varvid bland annat från arméfördelningarnas sida angavs, att antalet skodonsskåp åtminstone tillsvidare ej borde beräknas för större styrka än att varje man under rekrytskolan kunde erhålla sitt skåp. Enstämmigt hava av truppförbandscheferna de ifrågasatta åtgärderna förklarats synnerligen lämpliga och önskvärda och utgörande en stor förbättring i anordningarna för manskapet inom kasernerna, på samma gång som *den ekonomiska vinsten av särskilt blockanskaffningen med tiden torde bliva ganska avsevärd.*”

Av statsfinansiella skäl ansåg sig emellertid Kungl. Maj:t förhindrad framlägga ärendet inför riksdagen.

Att på en del håll behovet av skoblock ännu alltjämt gör sig gällande framgår av efterföljande utdrag av chefers för Karlskrona grenadjärregemente den 12 juni innevarande år avgivna utlåtande i anledning av vissa anmärkningar mot regementets skodonsutrustning.

Regementschefen skriver:

”De knappa medel, som stå till buds, och å regementet genomförd självhushållning på kompanierna hava givetvis till följd, att man söker avvinna alla skodon största möjliga antal slitningsdagar innan de anmälas till kassation, varvid de under tiden närmast före kassationen självfallet ej äro av bästa beskaffenhet, *särskilt som medel till anskaffning av skoblock ej finnas tillgängliga.* — — —

föreslår jag för regementets vidkommande följande:

att regementet antingen må tillerkännas en extra anvisning för anskaffande av skoblock, eller att departementet utan ersättning tilldelar regementet ett parti sådana.”

Då ordinarie anslagstillgångar icke medgivit att tillgodose truppförbandens behov av skoblock, torde det vara helt naturligt att departementet begagnade sig av den möjlighet till anskaffning av en första, låt vara otillräckliga uppsättning av skoblock, som erbjöd sig genom de anslag till arbetslöshetens bekämpande som ställdes till departementets förfogande. Att departementet härvidlag framgick med största försiktighet torde framgå därutav, att, ehuru ansökan om skoblocks-tillverkning gjordes redan i början av augusti månad 1922, departementet icke avgjorde ärendet förr än i mars 1923, då visshet vunnits om att befintliga behållningar å anslagsposten till ”diverse” kunde för ändamålet disponeras.

Konstruktionen av de utav departementet anskaffade skoblocken är i överensstämmelse med en typ, som sedan flera år kommit till användning vid Kungl. Andra livgrenadjärregementet och där befunnits synnerligen lämplig. Skoblockens form är i noggrann överensstämmelse med den lästmodell, som är föreskriven för tillverkning av arméns nya marschskodon. Vid upprepade tillfällen av mig gjorda undersökningar hava visat, att skoblocken väl passa till och full-

ständigt utfylla marschskodonen, förutsatt att skodonens nummer och blockens nummer korrespondera.

Då statsrevisorerna förklara att skoblocken icke syntes passa till marschskodonen, torde detta näppeligen kunna förklaras på annat sätt än att antingen marschskodon av annan modell än de genom generalorder 1814/1923 fastställda företetts vid undersökningen eller ock att sko- och blocknummer icke överensstämt med varandra.

Då av remisshandlingarna framgår att departementet i skoblocksfrågan infordrat yttranden från cheferna för de båda regementen, vid vilka anmärkningar förekommit, anser jag mig icke vidare behöva ingå på densamma.

Jag tillåter mig endast till sist framhålla det egendomliga faktum att statsrevisorernas anmärkningar beträffande såväl skodons- som skoblocksfrågan så fullständigt täcka de synpunkter som från visst enskilt håll inom läder- och skobranschen upprepade gånger framförts, men som icke kunnat skänkas beaktande, enär de mera åsyfta att främja enskilda än statens intressen.

De till mig remitterade handlingarna återställas härjämte.

Stockholm den 19 september 1924.

CARL AUG. RYRBERG.

Överste.

Bil. 1 till överste Ryrbergs yttrande.

Utdrag av rapporter

från samtliga infanteritruppförband angående de fortsatta försök med marschskodon, som ägt rum jämlikt intendentsdepartementets skrivelse D. N:r 3535 Utr. 1922.

Trupp- förband	Passform	Vaxlädret	Allmänt omdöme:
			B = befälets M = manskapets
I. 7	—	Äger icke samma motståndsförmåga mot väta som läder i andra skodon.	B: Största olägenhet är skodonens tyngd; niktarna bryta lätt sönder lädret.
I. 11	God	Äger samma motståndsförmåga under förutsättning av omsorgsfull vård och insmörjning.	B: Försöksmodellen bästa hittills använda skomodell.
I. 16	—	D:o D:o; äro även varma.	B: C:a 50 % mindre marschskador med denna modell. M: Synnerligen omtyckta.
I. 24	God	Icke samma motståndsförmåga. Benägenhet att spricka.	B: God modell.
I. 25	God. En söm bör sys i häl- foten.	—	M: Synnerligen omtyckta.
I. 4	God	Ändamålsenligt, om lädret väl impregneras.	B: Allmän belåtenhet. M: d:o d:o
I. 5	Synnerligen god.	Motstår ej väta i samma grad som smorläder.	—
I. 12	D:o.	Likvärdigt med smorläder.	Mycket lämplig modell. Vida överlägsen den nu gällande modellen.

Trupp- förband	Passform	Vaxlädret	Allmänt omdöme; B = befålets M = manskapets
I. 21	Synnerligen god	Knappast tillfredsstäl- lande mot väta. Nog- grann insmörjning erforderlig.	—
I. 6	Mycket god.	Vattentäta endast ome- delbart efter nog- grann fettimpregne- ring.	B: Betydligt överlägs- na tidigare modeller, dock ej lämpliga un- der vinterförhållan- den, vid starkare köld och skidåkning.
I. 9	—	—	B: Allmänt gillande. Nitarna bära dock borttagas.
I. 15	Mycket god.	Motståndsförmåga mot väta god.	B: Mycket god sommar- sko, men dålig vinter- sko. M: Allmänt gillande.
I. 17	Dåligt sömma- de betr. håll- fotspartiet.	En given olägenhet, att impregnerings- smörjan genomträn- ger vaxlädret och ska- dar strumpan.	—
I. 1	God.	Mindre motståndsför- måga mot väta och köld. Impregnerings- smörjan genomträn- ger lädret och skadar strumpan.	Vaxläder med köttsidan utåt absolut olämplig som material i marsch- skodon.
I. 2	God.	Vid omsorgsfull impreg- nering större mot- ståndsförmåga än smorlädrets.	B: Skodon av vaxläder spricker sönder, kun- na ej förordas; i håll- fasthet underlägsna; skodon av smorläder att föredraga.

Trupp- förband	Passform	Vaxlädret	Allmänt omdöme: B = befälets M = manskapets
I. 3	—	Endast vid mycket omsorgsfull impregnering har motståndsförmågan mot väta varit tillfredsställande.	—
I. 10	Mycket god.	D:o.	B: För tunga och sulan för oböjlig. M: Allmän belåtenhet.
I. 26	God.	Vaxlädret utestänger ej vätan lika bra som smorlädret.	—
I. 8	Längden av skodonen bör ökas i förhållande till bredden.	Mindre motståndsförmåga mot väta även efter impregnering; ej så slitstarkt.	B: Lädret går sönder vid nitningspunkterna.
I. 13	God.	Ej så motståndskraftigt som smorläder trots omsorgsfull impregnering.	B: Smorlädersskor av äldre modell föredragas.
I. 22	Synnerligen god.	Vid omsorgsfull vård lika motståndskraftiga mot väta som smorläder.	B: Mycket gott omdöme; dock större omsorg med skötseln än med andra grövre skor.
I. 14	Den tjocka sulan ofördelaktig.	—	B: Mycket god och lämplig modell; även som vintersko, dock kalla.
I. 23	—	Hållbarheten tillfredsställande, dock brott vid nitarna.	B: Vid skidåkning synnerligen obekväma och tröttande.
I. 20	God.	Även motståndskraftiga mot väta, vaxlädret gives företräde.	B: Lämplig sommartid; mindre lämplig vintertid. Olämpliga för skidåkning.

Trupp- förband	Passform	Vaxlädret	Allmänt omdöme: B = befälets M = manskapets
I. 28	Mycket god.	Vaxlädret spricker ofta, dyrare att underhålla; ytterligare försök föreslås.	—
I. 19	God.	Motståndsförmåga mot väta tillfredsställande först efter omsorgsfull insmörjning.	B: Lämpliga vid exercis och marsch till fots; mindre lämpliga för vinterbruk (skidåkning).
I. 27	D o.	Motståndsförmåga mot väta otillfredsställande.	—

Bilaga 2 till överste Ryrbergs yttrande.

Utdrag av yttranden från truppförbanden, avgivna i februari 1923 angående behov av skoblock.

Trupp- förband	Y t t r a n d e n
I. 1	Först under det budgetår, som inträder den 1 juli detta år, är en dylik anskaffning tänkbar och har det synts mig lämpligt att i planen för munderingsanslagets användning upptaga en anskaffning av 1.200 par skoblock.
I. 2	att några skoblock icke finnas vid regementet, att dylika givetvis äro önskvärda ur synpunkten av god persedelvård.
I. 3	att i enlighet med gårdagens telegram regementet icke önskar rekvrera skoblock samt att här för närvarande finnes skoblock till ett antal av 997 par.
I. 4	att regementet med tacksamhet beställer 650 par skoblock.
I. 5	att vid I. 5 finnes för närvarande 1.000 st. dylika, dels att regementet icke har för avsikt att anskaffa flera.
I. 6	Regementschefen önskar köpa 500 eller 1.000 par.
I. 7	Jag anser det emellertid av största vikt, att en verkligt prisbillig och effektiv skoblocksmodell snarast framkonstrueras för armébruk.
I. 8	att regementet önskar rekvirera 1.500 par skoblock enligt följande storleksnummerfördelning:
I. 9	att skoblock visat sig vara synnerligen lämpliga såväl vid skodonens förrådsförvaring som ock för vård av till trupp utlämnade skodon; att för regementet avses rekvireras 700 par skoblock.
I. 10	att regementet önskar rekvirera högst 300 st. skoblock.
I. 11	att regementet har 1.200 par skoblock, vilka visat sig vara lämpliga för sitt ändamål och fylla förefintliga behov vid regementet.
I. 13	att I. 13 önskar anskaffa 300 par.
I. 14	att vid regementet skoblocken varit till stor fördel för skodonsvården. — — —

Trupp- förband	Y t t r a n d e n
	<p>Angående begagnandet av skoblock vid regementet får jag härmed vördsamt framhålla de fördelar, som vinnas för skodonsvården genom användning av skoblock samt det antal som erfordras utöver redan befintliga m. m.</p> <p>Under år 1921 utlämnades till tvenne kompanier omkr. 50 par skoblock till vardera för verkställandet av prövning rörande lämplighet och fördelar m. m.</p> <p>Av de inlämnade rapporterna framgick, att blocken visat sig vara <i>synnerligen ändamålsenliga</i> och då mest å skodon som uppställts i kompaniförråd.</p> <p>Skodon, som efter begagnande eller reparation få stå en längre tid, förändra form såväl in- som utvändigt. Vanligtvis brukar bindsulan rulla ihop sig från kanterna så att pliggningen släpper, bak-kappans kanter vika sig, varigenom skodonen vid begagnande besvära och förorsaka skoskav, ovanlädret sjunker ihop så att skon ser ut som en båt; allt detta förhindras om skodonen förses med block och få stå med dessa tills de blivit något så när torra.</p>
I. 15	att regementet önskar till angivet pris av 1 : 50 kronor per par rekvi-rera 1.500 par.
I. 16	att vid regementet finnas f. n. 557 par skoblock av en äldre modell samt att regementet rekviderat från Jerrestad 300 par av deras modell. Denna modell föreföll mycket lämplig för visst ändamål.
	<p>— — —</p> <p>Skoblocken hava visat sig vara <i>lämpliga till blockning av i dagligt bruk varande</i> skodon, då den våta skon bättre bibehåller sin form, sulan hålles rak och vidgående veck, farliga för fot och strumpor, uträtas. Som block i förrådsskor måste dessa <i>blockens goda egenskaper i än högre grad göra sig gällande</i> och därför måste befintligheten av skoblock endast vara till fromma för skodonsfrågan vid regementet.</p>
I. 17	Givet är att blockade skodon hava längre livslängd i förråd än oblockade sådana.
I. 18	Regementet vore tacksamt att på i skrivelse av 19/2 angivna villkor få köpa 650 par skoblock.
I. 19	Vid regementet finnas för närvarande inga skoblock, men torde anskaffning av dylika vara ändamålsenlig.

Trupp- förband	Y t t r a n d e n
I. 20	<p>Beträffande skoblocks lämplighet må framhållas resultatet av de prov av olika blocktyper, som med anledning av intendentsdepartementets skrivelse D. N. 383/1920 Utr. verkställdes vid regementet. — —</p>
I. 21	<p>Efter begagnandet, då skodonen åter skulle tagas i förråd, visade sig blockningen hava sin stora betydelse. Vid längre förvaring i förråd — i synnerhet sommartid — vill ju bindsulan å en del begagnade skodon gärna rulla ihop sig. Denna olägenhet avhjälpes då bäst genom att blocka eller lästa skodonen.</p>
I. 21	<p>att regementet önskar till ett pris av kronor 1: 50 per par rekvirera 1.000 par skoblock.</p>
I. 22	<p>efter ett pris av 1: 50 per par, har regementschefen beslutat inköpa 400 par.</p>
I. 23	<p>att regementet önskar rekvirera 400 par skoblock i följande storleksnummer.</p>
I. 24	<p>Regementet önskar till pris kr. 1: 50 per par rekvirera 300 par skoblock.</p>
I. 25	<p>Emellertid torde det vara otvivelaktigt att de utgöra ett gott medel till förbättrande av skodonsvården.</p>
I. 26	<p>att för regementets del ett antal av högst 1.000 par vore behöfligt. Att regementet för närvarande saknar skoblock, beror på att kostnaderna för anskaffning av dylika varit för dryga. Vid regementet har emellertid igångsatts försök med ett slags sockor av tyg och träull, avsedda att utfylla fötterna i de skodon som förvaras i kompaniernas förråd. Emellertid kunna dessa icke åstadkomma något utsträckande av skodon, som vid torkning blivit sammanböjda.</p>
I. 28	<p>dels framhålla, att skoblocken visat sig synnerligen ändamålsenliga för en god skovård, dels och slutligen anmäla, att regementet gärna rekvirerar intill 2.000 par skoblock.</p>
K. 1	<p>att för regementets räkning önskas en tillverkning av 150 st. block.</p>
K. 2	<p>Vid regementet finnas 943 par, vilka alla äro i bruk, de flesta ute på skvadronerna. Skoblock anses vid regementet vara av nöden för brukade skodon, såväl i skvadronförråden som hos den enskilde karlen.</p>

Trupp- förband	Y t t r a n d e n
K. 4	dels uttala såsom önskvärt, att skoblock kunde till ett antal av omkring 100 par utlämnas till varje skvadron.
K. 5	har jag för Kungl. Skånska husarregementet äran uppgiva ett behov av 200 par.
K. 5 L.	att avdelningen f. n. v. önskar rekvirera 402 par skoblock.
K. 6	dels att regementet önskar på i skrivelsen angivna villkor rekvirera 250 st. skoblock.
K. 7	att vid regementet för närvarande finnas omkring 1.000 par skoblock. — — — Dessa skoblock hava visat sig mycket bra och varit till stor fördel för persedelvården.
K. 8	Vid regementet finnas för närvarande ej några skoblock, men då vården av utlämnade skodon givetvis kan beräknas bliva avsevärt förbättrad genom förekomsten av dylika har anskaffning härav redan varit föremål för behandling vid regementet.
A. 2	Vid regementet finnas f. n. 126 par skoblock, tillverkade av Svenska skolästfabriken. Skoblocken hava visat sig bra och äro uppskattade av vederbörande. Med en liten uppsättning blir det emellertid svårt att få blocken att passa de olika storlekarna av skodon, en olägenhet som försvinner i den mån tillgången på block ökas.
A. 3	Vid regementet finnas nu 145 st. skoblock. Ställbara block av Järrestads fabrikat synas vara de lämpligaste.
A. 4 B.	att dylika block, som visat sig väl fylla med dem avsett ändamål, finnas vid detachementet till ett antal av 591 par.
A. 5	1) Vid regementet finnas 123 par skoblock, av vilka större delen äro nyligen för försök anskaffade. Någon egentlig erfarenhet vid regementet finnes alltså icke beträffande nyttan av skoblock, men torde vara obestridligt, att skoblock äro till avsevärd nytta för skodonsvården.
A. 9	att för regementet önskas 300 par skoblock av nedanstående storlekar.

Trupp- förband	Y t t r a n d e n
A. 10	Skoblocken hava visat sig vara synnerligen ändamålsenliga och lämpliga vid förvaring av skodon. Kårens munderingsanslag har dock ej varit tillräckligt för anskaffning av erforderligt antal skoblock, av vilka det för närvarande finnas 53 par, varför behovet av ytterligare skoblock är mycket stort.
Ing. 1	Frågan om anskaffning av ytterligare antal skoblock har just varit före vid kåren, då tillgången på sådana vore av största betydelse för skodonsvården och endast delvis kan ersättas med tillfälliga åtgärder såsom instoppande av papper eller träull i skodonen.
Ing. 2	På grund av att kårens munderingsanslag icke tål några större oberäknade påfrestningar, ser sig kåren tyvärr icke i tillfälle att till angivet pris inköpa mer än 200 par skoblock.
Ing. 3	kåren är villig att till ett pris av kr 1: 50 per par rekquirera <i>högst 600 par skoblock</i> .
Ing. 4	angående skoblock får jag på befallning äran meddela, att medel saknas att å kårens munderingsanslag anskaffa skoblock även till det jämförelsevis billiga priset av 1: 50 pr par. Skulle däremot kåren utan ersättning kunna erhålla även ett så ringa antal block som 100 par komma de att med största tacksamhet emottagas.
T. 2	Kåren anser sig, på de erbjudna fördelaktiga villkoren böra anskaffa ytterligare <i>650 par skoblock</i> .
T. 3	dels att vid kåren icke redovisas några skoblock, dels att för något år sedan en del prov med skoblock, gratis ställda till förfogande av Svenska skolästfabriken, verkstälts, av vilka försök utröntes, att fabriken skoblock n:r 4553 syntes vara det för truppförband lämpligaste och hållbaraste, dels att kåren önskar till ett pris av kr. 1: 50 pr par erhålla 200 par skoblock.
T. 4	att vid kåren finnes ett antal av 250 par skoblock; att dessa, som äro utlämnade till bruk å kompanierna, befunnits mycket lämpliga och praktiska för skodonsvården; att kåren önskar på angivna villkor rekquirera ytterligare 200 par.
T. 5	att vid T. 5 hittills icke använts några skoblock. Emellertid önskar kåren till ett pris av 1,50 kronor per par rekquirera <i>300 st. skoblock</i> .
T. 6	<i>dels</i> , att på grund av munderingsanslagets ständigt svaga ställning skoblock ännu icke kunnat anskaffas vid kåren, ehuru tvivelsutan lämpliga och önskvärda samt <i>dels</i> , att nu emellertid 300 par dylika rekquireras.
Int. 1	att kompaniet önskar till ett pris av 1,50 kronor per par rekquirera 200 par.

Bil. 9.

**Arméförvaltningens
Intendentsdepartement.**

Underhållsbyrån.

V. P. M.

Angående kontroll och besiktning av konserver för arméns räkning.

Med anledning av riksdagens revisorers uttalande under § 3 i deras berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923, fjärde huvudtiteln, försvarsdepartementet, angående kontroll och besiktning av konserver för arméns räkning, får jag vördsamt anföra följande:

Till stöd för sitt uttalande hava revisorerna åberopat den i 50 § i Kungl. förordningen den 16 januari 1920 angående "upphandling och arbeten för statens behov samt försäljning av staten tillhörig lös egendom" meddelade bestämmelsen, att, om beskaffenheten av gods eller arbete på ett tillförlitligt sätt kan bedömas av någon hos myndigheten anställd tjänsteman, myndigheten bör uppdraga åt sådan tjänsteman att förrätta besiktning, förutsatt att avtal ej träffats om besiktnings verkställande på annat i samma paragraf angivet sätt.

Beträffande dess tillämpning hava emellertid revisorerna förklarat sig anse, att berörda stadgande icke skulle giva stöd för intendentsdepartementets beslut att till utförande av de i uttalandet omnämnda uppdragen förordna officerare vid intendenturkåren, men på samma gång uttalat den synbarligen motsatta åsikten, att det skäligen skulle tillkomma beställningshavare vid intendenturkåren att såsom tjänsteåliggande utföra arbete av ifrågavarande slag.

Den förstnämnda åsikten har motiverats därmed, att de personer, som erhållit sagda uppdrag, haft att tillika taga befattning med den förberedande och slutliga handläggningen av respektive upphandlingsärenden inom intendentsdepartementet, vilket förfaringssätt enligt revisorernas förmenande vore ur principiell synpunkt olämpligt och ägnat att äventyra en objektiv prövning av upphandlingsfrågorna.

Om denna tolkning angående tillämpningen av den åberopade bestämmelsen vore riktig, är det uppenbart, att de anförda olägenheterna jämväl skulle föreligga vid varje annan förvaltningsmyndighet inom armén, där det tillkommer förutnämnd beställningshavare vid intendenturkåren, placerad i befattning såsom exempelvis regements- eller förrådsintendent, icke blott att från början till slut handlägga en mångfald upphandlingsärenden och att deltaga i beslut därom utan även att i regeln verkställa härav föranledda besiktningar.

Å andra sidan torde i allmänhet en respektive myndighet utomstående person icke få anses äga större förutsättningar att ur alla på frågan inverkan synpunkter rätt bevaka den upphandlande myndighetens (köparens) intressen. Snarare synes mindre trygghet för objektiv prövning vinnas genom att för här avsett ändamål anlita någon icke statsanställd person, vilken icke är såsom vederbörande beställningshavare med tjänstemannaansvar bunden vid den uppdragsgivande myndigheten.

Det åberopade stadgandet rörande besiktning synes alltså i förevarande fall hava rätt tillämpats, då dylikt uppdrag utförts av till departementets förfogande stående personal ur intendenturkåren. För besiktning, som sålunda kunnat anses förrättad under vederbörande beställningshavares tjänstgöringstid, har särskild ersättning icke beräknats.

Med vad ovan anförts rörande besiktning har emellertid det huvudsakliga i föreliggande fråga icke närmare berörts.

Då revisorerna, såsom förut benämnts, till stöd för sitt uttalande åberopat endast 50 § i gällande upphandlingsförfordning, synas de nämligen icke hava beaktat den väsentliga skillnaden mellan

å ena sidan den ovan omförmälda *besiktning* av färdigt gods eller arbete, vilken skall förrättas enligt upphandlingsförfordningen, §§ 49 och 50; och

å andra sidan den *kontroll* över tillverkning av gods eller utförande av arbete, vilken jämlikt samma förfordning, § 48, är avsedd att verkställas under tillverkningens eller arbetets bedrivande.

Jämlikt nyssnämnda av Kungl. Maj:t utfärdade kontrollbestämmelser är intendentsdepartementet otvivelaktigt berättigat att låta på statens bekostnad kontrollera tillverkningen av bland annat konserver av olika slag.

Därvid torde det vara för staten fördelaktigt att i första hand uppdraga åt intendentsdepartementet underställd intendenturpersonal att utföra dylikt kontrollarbete; denna personals insikt och erfarenhet på området ifråga har nämligen direkt och gynnsamt bidragit till en för livsmedelskrigsberedskapen och fredsförplägnaden ändamålsenlig lösning av hithörande frågor inom departementet — såsom exempelvis fastställandet av lämpliga konservertyper m. m.

Då kontrollen över den enligt fastställda planer erforderliga och under 6—7 månader årligen pågående konservertillverkningen fordrar dagliga besök under tillverkningens bedrivande i respektive fabriker, torde det icke kunna ifrågasättas, att kontrollarbetet skulle såsom tjänsteåliggande under den i gällande arbetsordning bestämda tjänstgöringstiden utföras av förutnämnda personal, såframt icke denna personal ökades. En dylik personalökning skulle emellertid, om den överhuvudtaget kunde genomföras, fränsett andra olägenheter åsamka staten kostnader, som skulle avsevärt överstiga de av revisorerna anmärkta.

Det synes därför lämpligt och förenat med minsta kostnad för staten att såsom hittills uppdraga åt departementet underställd intendenturpersonal att under sin ledighetstid mot skälig ersättning utföra arbete av här ifrågavarande slag.

Ersättningen bör givetvis bestämmas med hänsyn till arbetets ovanberörda omfattning och beskaffenhet och utan hinder därav, att en till kontrollant utsedd person uppbär lön för fullgörande av de till viss beställning hörande tjänsteåligganden.

Beträffande slutligen beräkningsgrunderna för bestämmande av berörda ersättning må framhållas, att de i revisorernas uttalande angivna beräkningsgrunderna fastställts under beaktande av ovan angivna synpunkter, att högre beräkningsgrunder tillämpats under en lång följd av år före kristiden, samt att de senast tillämpade beräkningsgrunderna sålunda synas lämpligt avvägda i förhållande till kontrollarbetets omfattning och beskaffenhet.

Alltsedan år 1887 har tillverkning av konserver för arméns räkning förekommit, och kontroll över tillverkningen av desamma utförts på samma sätt som för närvarande är förhållandet. Mångårig erfarenhet giver alltså stöd för den meningen, att dylik kontroll, anordnad med tillämpning av bestämmelserna i 48 § i gällande upphandlingsförfordning, alltjämt är av behovet påkallad.

Stockholm den 22 september 1924.

AUG. BERGH.

Kapten.

Arméförvaltningens

civila departements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 27 § 6.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 28 augusti 1924 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningens vederbörande departement att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer, efter granskning av arméförvaltningens och därunder lydande kassaförvaltningars räkenskaper, uti sin den 15 augusti 1924 avgivna berättelse, bland annat, under fjärde huvudtiteln, § 6, anfört i fråga om räntegottgörelse å vissa statsverket tillhöriga, i enskild bankinrättning innestående medel.

Till åtlydnad härav får arméförvaltningens civila departement i underdånighet anföra följande.

Riksdagens revisorer hava uppmärksammat, att i vissa fall medel till betydande belopp innestått å giroräkning hos enskilda bankinrättningar i sådana städer, där riksbankskontor icke funnes, samt att å dessa medel statsverket gottgjorts allenast för dylik räkning gällande lägsta ränta. Då medel av ifrågasvarande slag ofta vore mera permanent placerade i dessa bankinrättningar, syntes det revisorerna som om statsverket, i likhet med vad i motsvarande fall plägade vara förhållandet beträffande kommunala institutioner och privata företag, skäligen skulle kunna betinga sig högre ränta å dessa medel. Revisorerna förordade därför, att undersökning rörande möjligheterna för träffande av en uppgörelse i sådan riktning borde av arméförvaltningen verkställas.

Civila departementet har med föranledande härav införskaffat uppgifter, ej blott från de enskilda bankinstitut, hos vilka hittills å giroräkning innestått medel för lantförsvarets räkning, utan även från andra dylika bankinrättningar, vilka i förevarande hänseende lämpligen kunnat ifrågakomma, huruvida de vore villiga att mot högre ränta än gällande giroränta för lantförsvarets förvaltningar å respektive orter mottaga medel å giroräkningar.

Med hänsyn därtill, att dessa medel äro avsedda för löpande utgifter under varje månad och att de fördenskull av arméförvaltningen från riksbanken till de enskilda bankerna överflyttas en å två gånger i månaden med belopp, som beräknas vara för ändamålet behövliga, kan annan bankräkning än giroräkning ej ifrågakomma.

Enligt de från bankerna inkomna uppgifterna hava de flesta av dem utfäst sig att för medel, som för lantförsvarets räkning innestå eller komma att in-

sättas å giroräkning, tillämpa en räntesats, som i regel motsvarar gällande depositionsränta.

Med anmälan härom får civila departementet i underdånighet meddela, att departementet har för avsikt att med ledning av de sålunda gjorda erbjudandena hos respektive enskilda bankinrättningar å orter, där riksbankskontor icke finnas, på de för statsverket förmånligaste villkor och enligt lämplig fördelning bankerna emellan insätta de medel, som månatligen erfordras för försvarets myndigheter.

Stockholm den 27 september 1924.

Underdänigst:

F. BERGENHOLTZ.

M. KINNANDER.

Erik G. Wiholm.

Arméförvaltningens intendentsdepartements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 28 § 7.

Arméförvaltningens intendentsdepartement har överlämnat ett av kommentarskapet i Boden avgivet yttrande av den 19 september 1924 rörande livsmedelslagringen i Boden. Då denna handling är av hemlig natur, har densamma såsom manuskript överlämnats till vederbörande riksdagsutskott.

Kungl. Maj:ts befallnings- havandes i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers erinringar del I, sid. 31 § 3.

Till Konungen.

Genom remiss den 6 september 1924 har länsstyrelsen anbefallts att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande den med statsmedel uppförda landsfiskalsbostaden i Arjeplogs kyrkoby.

Till åtlydnad härav får länsstyrelsen med remissaktens återställande och med bifogande av vederbörande länsarkitekts yttrande i underdånighet anföra följande.

Revisorerna hava framhållit, att brunn saknas å gården, varför vatten måste hämtas ur sjön Hornavan ävensom att tvättstuga saknas, varför klädtvätt måste verkställas utomhus vid samma sjö. Vad som sålunda framhållits är riktigt. Vid uppgörandet av det för Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget om åvägbringandet av en landsfiskalsbostad i Arjeplog var inredandet av tvättstuga i uthusbyggnaden föremål för länsstyrelsens övervägande, men ansågs det då med hänsyn till ortens sed, att såväl särskild tvättstuga som brunn skulle kunna undvaras för landsfiskalsbostadens vidkommande, varigenom en icke oväsentlig minskning i kostnaden för byggnadsföretaget kunde ernås. I Arjeplogs kyrkostad råder nämligen så gott som allmänt det förhållandet, att vattenbehovet, även såvitt avser dricksvatten, fylles från sjön Hornavan, där också klädtvätt verkställs, utan att detta visat sig medföra olägenheter.

Vidare anmärka revisorerna, att gårdsplanen icke nöjaktigt ordnats samt att arbetet härmed icke ingått i byggnadsplanen. Med anledning härav får läns-

styrelsen framhålla, att detta arbete finnes upptaget i den förberedelsevis uppgjorda planen för byggnaden, och har detsamma jämväl av länsstyrelsen tagits i beräkning vid avlåtandet till Eders Kungl. Maj:t av framställningen om anslag för uppförandet av ifrågavarande landsfiskalsbostad. Dess utförande har emellertid på grund av arbetets art icke lämpligen ansetts böra medtagas i byggnadsentreprenaden, utan har detsamma varit avsett att utföras särskilt för sig. Hittills har ifrågavarande arbete inskränkt sig till bortsprängning av större stenar och utfyllning av större gropar i marken och gårdsplanen torde redan i sitt nuvarande skick kunna anses nöjaktigt fylla behovet. I den mån densamma emellertid med de sålunda utförda arbetena icke kan anses tillfredsställande ordnad, bör, vad som i detta avseende brister, utföras sedan exakt kan bedömas, vad som av det anvisade anslaget återstår odisponerat.

Revisorerna hava dessutom anmärkt därpå, att såväl planläggningen som utförandet av ifrågavarande byggnadsarbete enligt revisorernas mening måste betraktas såsom otillfredsställande i åtskilliga avseenden, utan att de likväl angiva de förhållanden, på vilka de grunda denna sin anmärkning. Under sådana omständigheter låter det sig svårligen göra att upptaga anmärkningen i denna del till bemötande.

Slutligen hava revisorerna framhållit, att byggnadens övre våning i strid mot riksdagens beslut inretts i enlighet med det av departementschefen förordade, mera omfattande förslaget, vilket förhållande revisorerna funnit anmärkningsvärt. Med anledning härav får länsstyrelsen anföra följande. Vid ifrågavarande arbetes utbudande på entreprenad infordrades anbud såväl på inredandet av allenast två rum i byggnadens övre våning som på ett fullständigt inredande av densamma. Härvid visade det lägsta anbudet en skillnad mellan de båda alternativen av allenast 1.130 kronor. Då ett fullständigt inredande av övre våningen i byggnaden enligt länsstyrelsens mening skulle höja dennas värde med ett belopp, som vore vida större än den kostnad, arbetet härmed enligt anbudet skulle draga, ansåg sig länsstyrelsen bäst tillgodose statens ekonomiska intressen genom att förfara på sätt som skett, då det för ändamålet anvisade anslaget härför lämnade tillgång.

Luleå i landskontoret den 18 september 1924.

Underdänigst:

A. BESKOW.

H. GLIMSTEDT.

Bil.

**Länsarkitekten
i Norrbottens län.**

Till länsstyrelsen i Norrbottens län.

Genom remiss av den 8 september 1924 har länsstyrelsen i Norrbottens län till mig för yttrande remitterat av statsrevisorerna vid besök i Arjeplog gjort uttalande om landsfiskalsbostället därstädes, och får jag med anledning härav vördsamt anföra följande:

Revisorerna hava anmärkt på att brunn saknas på gården, samt att tvättstuga icke finnes. Drinksvatten måste därför hämtas ur Hornavan och tvätt verkställas vid sjön.

Arbetena ha icke varit upptagna i det av Kungl. Maj:t fastställda förslaget och ha icke utförts, då vattnet i Hornavan kan anses fullt tillfredsställande för båda behoven och användes av befolkningen efter stränderna.

Vidare anmärkes på gårdsplanens utrymme. Det slutliga ordnandet av denna har fått anstå, dels emedan den i sitt nuvarande skick väl fyller behovet, även om den icke har några större dimensioner, dels emedan ett planerande av gårdsplanen med sprängande i ovanförliggande kulle skulle draga med sig icke oväsentliga merkostnader, vilka möjligen skulle kunna medföra ett överskridande av anslaget. Den besparing å anslaget, som slutligen visar sig uppstå, kan emellertid tagas i anspråk för avhjälpande av de brister, som kunna anses vidlåda gårdsplanen i dess nuvarande skick.

Revisorernas yttrande, att såväl planläggning som utförande av ifrågavarande byggnadsarbete enl. revisorernas mening måste betraktas såsom i åtskilliga avseenden otillfredsställande, torde knappast kunna upptagas till bemötande, då det varken preciserats eller ens antydningssvis motiverats.

Beträffande *planläggandet* av byggnadsarbetet skulle möjligen den av länsstyrelsen lämnade tablån över kostnaderna kunnat giva ett visst fog för anmärkningen. Entreprenadkostnaderna angivas nämligen här till 18.798: 50 kr. samt diverse extra arbeten till 7.900: — kr., d. v. s. extra arbeten synas gå till c:a 50 % av entreprenadsumman, ett förhållande som skulle tyda på att entreprenadhandlingarna varit bristfälliga. Siffrorna äro emellertid missvisande, då en del utbetalningar synas vara förda på extra arbeten i stället för på entreprenadsumman. Tablån över byggnadskostnaderna bör hava följande utseende:

Entreprenad mellan länsstyrelsen och byggm. F. Sandström enl.	
kontrakt	24.870:—
Extra arbeten å denna entreprenad	1.386:25
Elektrisk belysning jämte mätare	775:—
Entreprenadhandlingar, ritningar och detaljer	645:—
Oförutsedda utgifter, lagfart, desinfektion, smärre arbeten enl. räkningar från landsfiskalen	419:58
Köpeskillingen	8.650:—
Odisponerade medel	1.354:17
<hr/>	
Summa kronor 38.100:—	

Som framgår av denna tablå torde arbetets planläggande ej förete några brister, då en med byggnadsarbete i någon mån erfaren person måste inse att vid ombyggnad av ett gammalt hus avsett för annat ändamål, beskrivning och ritningar icke kunna göras så exakta att alla extraräkningar kunna undvikas. Här stanna extraräkningar vid mindre än 10 % av entreprenadsumman, vilket ej enligt min uppfattning kan anses otillfredsställande.

Beträffande arbetets utförande, mot vilket samma obestämda anmärkning riktats, vill jag framhålla, att revisorernas anmärkning träffar ett byggnadsarbete, som ej slutförts. Slutbesiktning har hållits, men torde av protokollet framgå, att vissa delar av arbetet ej godkänts utan att utbetalandet av vissa poster får anstå tills anmärkta arbeten färdigställts. Detta gäller särskilt målningssarbeten och grund för uthuset.

Beträffande revisorernas iakttagelse att i övre våningen i stället för två rum inretts hall, jämte två sovrum, gästrum och arkiv, får jag vördsamt framhålla följande:

Vid entreprenadens utlysande infordrades anbud å såväl det mindre förslaget, som av riksdagen godtagits som ock det större förslaget, som av olika styrelser förordats, för att konstatera den verkliga merkostnaden för inredandet av det större utrymmet. Kostnadsskillnaden enl. det lägst liggande anbudet utgör ej mer än 1.130: — kr., för vilken summa man alltså erhållit två sovrum och arkiv, vilken anordning i väsentlig grad höjt byggnadens värde samt gjort densamma mer användbar. Ifrågasätts kan, om icke ett antagande av det lägre anbudet med de färre rummen i verkligheten skulle ha inneburit en ekonomisk förlust genom relativt sänkt taxeringsvärde för den händelse staten vill avyttra fastigheten ifråga. Skulle event. senare inredandet av ytterligare rum i byggnaden kräfts torde merkostnaden ställt sig högst väsentligt större än nu varit fallet. Varje privat byggherre skulle ej ett ögonblick tveka att taga det dyrare förslaget, då det rymts inom beräknad kostnadsram.

Då mitt yttrande endast torde böra beröra den byggnadstekniska och byggnadsekonomiska sidan av ärendet får jag med stöd av det ovanstående såsom min uppfattning bestämt hävda, att arbetets planläggande och utförande med hänsyn till möjligheterna att å en plats med Arjeplogs avskilda läge kontrollera ett arbete, ej i någondera avseendet äro otillfredsställande, och att ur ekonomisk synpunkt det nuvarande utnyttjandet av byggnaden är det bästa. Luleå den 9 september 1924.

Olof Lundgren.

Länsarkitekt.

Remisshandlingarna återgå.

Länsstyrelsens

i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers erinringar del I, sid. 33 § 4.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 6 innevarande september har länsstyrelsen anbefallts att efter landsfogdens i länet hörande, inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i fråga om vissa av landsfogden företagna tjänsteresor.

I anledning härav får länsstyrelsen med överlämnande av från landsfogden infordrat yttrande i underdånighet anföra följande.

Vid granskningen av landsfogdens räkningar å ersättning för tjänsteresor har länsstyrelsens uppmärksamhet blivit fästad därå, att hans resor i tjänsteärenden icke alltid ordnats med tillbörlig planmässighet. Länsstyrelsen har därför och för erhållande av en bättre ordning härutinnan anmodat landsfogden att för varje månad till länsstyrelsen ingiva plan för de resor, som böra av honom företagas, på det länsstyrelsen må bliva i tillfälle granska icke allenast, att re-

sorna ordnas på lämpligaste sätt, utan även att de avse ärenden, som böra av landsfogden handläggas.

Emellertid synes det även länsstyrelsen önskligt, att uti instruktionerna för landsfogdarne och landsfiskalerna gränserna mellan dessa tjänstemäns befogenhet och åligganden bliva klarare bestämda. Umeå i landskansliet den 26 september 1924.

Underdånigst:

NILS G. RINGSTRAND.

GUSTAF HULTMAN.

Bil.

Till länsstyrelsen i Västerbottens län.

Genom länsstyrelsens skrivelse den 8 innevarande månad ålagd avgiva yttrande över de anmärkningar, som riksdagens revisorer framställt mot av mig genom resor i tjänsten under tiden 19 maj—26 juni, statsverket förorsakade kostnader, får jag vördsamt anföra följande.

Till mig utbetald ersättning för resa till Bollnäs har jag ersatt, enär det icke lär vara tillåtet för landsfogde att utom hans tjänstgöringsområde anställa undersökningar i av honom anhängiggjorda eller till honom för undersökning lämnade mål, i motsats till vad som gäller för landsfiskal. Landsfogdarna hava emellertid å möte beslutat motionera om sådan ändring i instruktionen, att de erhålla rätt utsträcka sina undersökningar utom sitt distrikt.

Rörande bilresan från Skellefteå till Bastuträsk den 26—27 maj får jag meddela, att jag den 26 maj utförde åklagaretalan vid Skellefteå tingslags häradsrätt i mål mot häktad. Ransakningen räckte till fram på eftermiddagen samma dag. Morgonen och förmiddagen den 27 maj använde jag till besök i Sörböle by i Skellefteå socken å den häktades förra kontor för efterforskande av en del handlingar, som voro erforderliga för ytterligare utredning av målet mot den häktade samt för utfärdandet av kallelser till vittnen m. fl. förberedande åtgärder till nästa ransakning.

Ingen tågförbindelse stod mig till buds, sedan jag vidtagit berörda nödvändiga åtgärder. Den närmaste landsvägsförbindelse var således Bastuträsk, där jag ock hade att utföra polisundersökning. Genom att använda bil hann jag anställa sådan undersökning samt i tid inställa mig i Nyåker inför Nordmalings och Bjurholms tingslags häradsrätt, där jag hade att uppvakta i mål angående av mig åtalade brott.

Om jag icke ordnat min resa så, som skett, hade jag kommit för sent till sistberörda ting.

Resan till Levar och Hörnefors den 29 maj grundade sig på anmälan om smuggling av spritdrycker och tobak. Anmälan därom hade, såsom i dylika fall är vanligt, telefonledes träffat mig i Nyåker. Då landsfiskalen i det distrikt, där smugglingen för tillfället skulle försiggå, eller Nordmalings distrikt, den 29

maj tjänstgjorde såsom åklagare vid pågående tinget, reste jag till Levar och Hörnefors, för att anställa undersökning angående anmälningen.

Min inställelse i Norrbyskär den 30 maj var föranledd av telefonpåringning från den på en del brandförsäkringsbolags begäran där anställda detektiven, som av länsstyrelsen i Västerbottens län förordnats att under mitt överinseende leda undersökningarna angående den därstädes den 16—17 februari 1923 timade stora sågbranden. Efter min hemkomst från Baggböle, där jag såsom kronombud bevistat ett sammanträde, anträffades jag av hans kallelse, däri han begärde min ofördröjligen resa till Norrbyskär, vilket jag ock gjorde med anlitande av snabbast till buds stående kommunikationsmedel och med begagnande av den kortaste landsvägsförbindelsen.

Resan den 2 juni grundade sig på min skyldighet att till tinget i Umeå domsaga den 4 juni utreda sex stycken åverkansmål, som jag efter anmälan från vederbörande revirförvaltare anhängigjort.

Undersökningarna hade ej förut lämpligen kunnat ske, enär jag för deras behöriga utförande måst avvakta tid, när marken blivit fullkomligt bar. Jag kunde ej heller vid detta tillfälle invänta tåg, enär jag också måste sätta upp protokoll över förrättningarne och tiden därför var kort, helst som jag även hade att utreda andra tjänstemål, däribland mål angående olaga fiske, i vilka utredning måste föreligga färdig till sistnämnda ting, varför jag jämväl måst företaga resa till Täfte söndagen den 3 juni.

Den 4 och 5 juni upptogs av närvaro vid tinget i Umeå domsaga.

Under pågående ting hade inkommit anmälan att i Bodbyn i Sävar föröfvats otuftsbrott mot minderårig, varför jag där måst hålla undersökning den 6 juni, enär jag var nödsakad inställa mig såsom åklagare vid rannsaking med häktad inför Skellefteå tingslags häradsrätt den 9 juni och dessförinnan på grund av vunna upplysningar i Kallviken hålla förhör med *dels* såsom delaktig i brottet anmäld och *dels* med vittnen, samt före rannsakingen i Skellefteå granska handelsböcker och över granskningen upprätta protokoll.

Resan 10—14 juni sådan den företagits har sin grund i de rannsakingar, som skulle företagas vid Umeå, Åsele och Skellefteå häradsrätter.

Den 10 juni hade jag att i Åsele med landsfiskalen gå igenom de polisprotokoll, han uppsatt vid de av honom företagna förhören med för fyra barnamord häktade Berta Blomqvist, varvid åt honom uppdrogs att i anvisade stycken fullständiga utredningen rörande berörda brott. Detta var så mycket mera nödigt som det kommit till min kännedom att medbrottsling eller medbrottslingar, som eventuellt komme att häktas, vore tillfinnandes. Jag hade också på landsfiskalens särskilda anhållan tagit vägen till Dorotea—Risbäck över Åsele och fanns ingen närmare väg än den jag använde, ej heller kunde jag på annat sätt komma snabbare fram.

Den 11 juni vid min ankomst på morgonen till Dorotea genomgick jag med landsfiskalen den synnerligen vidlyftiga utredningen i målet angående de tre för mordförsök i Lillånäs häktade personerna, varefter jag vid middagstiden avreste till Risbäck, sedan de punkter faststälts, rörande vilka förhör ytterligare måste hållas för att utsikter skulle kunna finnas för brottslingarnas fällande.

Vid min återkomst till Åsele tog jag del av utredningen angående barnamorden och fann, att jag måste komplettera densamma med besök å platsen för deras förövande, Orgnäs.

Efter min hemkomst den 14, mottog jag meddelande, att det funnes personer i Bodbyn, som kunde lämna tillförlitliga upplysningar angående det därstädes

begångna otuktsbrottet, för vilket jag häktat gärningsmannen, varför jag omedelbart dit avreste.

Den 16 juni anträdde jag resa till Fredrika, där förhör hölls angående brott mot 18: 1 och 18: 9 Str. L., enligt uppgift bestående däri, att otuktsbrott förövats med dövtum och avvita syster av en hennes broder. Den 18 uppvaktade jag såsom allmän åklagare vid Åsele tingslags häradsrätt i rannsakningsmål med för barnamord häktad. Den 18 på natten avreste jag i bil över Umeå till Skellefteå, där rannsakning hölls den 19 med häktad. Natten mellan den 19 och 20 reste jag likaledes i bil från Skellefteå till Umeå för att föra åklagaretanalen den 20 vid rannsakning med häktad vid Umeå domsagas häradsrätt.

Enligt anhållan från detektiven i Norrbyskär inställde jag mig där den 25 juni för att anställa förhör med de personer, som han för mig vid min ankomst dit uppgav.

Revisorerna anmärka att mina resor i åtskilliga fall avsett förhör eller rannsakning i brottmål av enklare beskaffenhet.

De under tiden 19 maj—26 juni av mig behandlade enklare brottmålen äro:

sex åverkansmål och ett mål angående olaga fiske, handlagda vid Umeå domsagas häradsrätt, samt

två avverkningsmål, handlagda vid Nordmalings och Bjursholms tingslags häradsrätt.

Förhören avse ovanförmälda vid Umeå domsagas häradsrätt anhängiggjorda mål och ett mål angående olaga upplag av olja i Bastuträsk.

Med åverkans- och avverkningsmålen förhåller sig så, att de personer, som anmält dem, uttryckligen förbehållit sig, att jag personligen skulle både verkställa erforderliga undersökningar och utföra åtal.

Undersökningarna och åtalet angående ansvar för olaga fiske har vederbörande landsfiskal förklarat sig icke hava anledning upptaga.

Anmälan angående olaga upplag av olja av 1:a klass har också överlämnats till mig, sedan landsfiskalen efter undersökning ej funnit anmälningen, så vitt han kunnat finna, till åtgärd föranleda.

De övriga undersökningarna och åtalerna äro sådana, som landsfogden ovillkorligen skall själv handhava.

Angående revisorernas anmärkning att ingen av de under tiden 19 maj—26 juni företagna tjänsteresorna avsett sådan undersökning, som omförmäles i § 11 i instruktionen för landsfogdarna, får jag meddela följande.

Jag hade till landskontoret i början av juni månad för fastställelse inlämnat resplan för företagande av berörda slags förrättningar. Men då densamma ej kunde följas på grund av mellankommande rannsakningar och för deras utförande erforderliga undersökningar, förordnade länsstyrelsen andra tjänstemän att utföra dessa mina åligganden.

Enligt mitt förmenande har jag begagnat mig av just de fortskaffningsmedel, varigenom jag kunnat medhinna utförandet av mina tjänsteåligganden.

Jag har i möjligaste måtto kombinerat de av mig företagna resorna och under desamma utträttat, vad som varit möjligt i fråga om anställande av förhör och verkställande av utredningar. Hade jag måst använda mig av järnväg i varje tänkbart fall skulle därigenom visserligen kostnaden för statsverket blivit mindre, men under den tid som åtgått för järnvägsresorna skulle jag i stället varit dömd till fullständig överksamhet. Att mina reseräkningar uppgått till jämförelsevis stora belopp beror icke på mitt särskilda sätt att resa. Det har sin

grund bl. a. i de å vitt skilda delar inom länet tid efter annan förekommande utredningarna för grövre brottmål och de väldiga avstånden, samt den hittills gällande skjutslegan.

Med vad jag ovan anfört, anser jag mig hava ådagalagt, att jag icke åsamkat statsverket onödiga utgifter, helst som jag ägnat min tjänst alla dagar och många nätter året runt.

Remissakten återställes.

Umeå i landsfogdekontoret den 25 september 1924.

Bertil Helleberg.

Statens arbetslöshetskommissionens

utlåtande i anledning av riksdagens revisorers erinringar del I, sid. 37, § 6.

Till Konungen.

Sedan riksdagens revisorer i sin berättelse framfört vissa erinringar mot det i Norrlands statsarbetens regi bedrivna vägförbättringsarbetet Övertorneå—Pajalagränsen, har Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 6 september d. å. anbefallt arbetslöshetskommissionen att i anledning härav senast den 30 september till socialdepartementet inkomma med utlåtande över statsrevisorernas anmärkningar.

Till åttlydnad härav får arbetslöshetskommissionen hänvisa till bilagda promemoria, vilken utarbetats av kommissionens arbetschef i samråd med förutvarande arbetschefen för Norrlands statsarbeten, och får kommissionen för egen del ansluta sig till de synpunkter på den föreliggande frågan, åt vilka de bägge arbetscheferna i sin promemoria givit uttryck.

Stockholm den 24 september 1924.

Underdånigst:

På arbetslöshetskommissionens vägnar:

ALLAN CEDERBORG.

GUNNAR JONSSON.

G. H. Nordström.

Bil.

P. M.

angående vägarbetet Övertorneå—Pajalagränsen i anledning av riksdagens
revisorers uttalande, överlämnat i skrivelse från socialdepartementet
den 6/9 1924.

Berörda arbete beslöts i statens arbetslöshetskommission den 30/11 1921, sedan enträgnade framställningar gjorts om att genom Norrlands statsarbeten något större lämpligt nödhjälpsarbete måtte anordnas för arbetslösa från Torne-
dalen och industriområdena utefter kusten.

Arbetslöshetens omfattning vid denna tidpunkt, december 1921, och de närmaste månaderna förut framgår av nedanstående tabell:

Arbetslöshetens omfattning i kringliggande trakter.

Antalet arbetslösa i enlighet med till arbetslöshetskommissionen insända rapporter:

År 1921	Aug.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.
Hietaniemi	—	—	161	228	245
Karl Gustav	—	—	—	33	87
Korpilombolo	—	—	—	335	335
Nedertorneå	—	—	61	285	320
Nederkalix	1.384	1.726	2.049	2.462	2.629
Pajala	—	—	—	300	450
Tärendö	—	—	—	—	200
Övertorneå	—	—	240	308	510
Haparanda	—	—	46	75	75
	1.384	1.726	2.557	4.026	4.851

Då sålunda arbetslösheten var mellan 4- och 5.000 personer, av vilka de i kustsocknarna boende huvudsakligen utgjordes av industriarbetare, under det att de övriga till stor del utgjordes av skogsarbetare, framgår tydligt nödvändigheten av att beslut fattades om ett stort arbete av den karaktär, att detsamma kunde tjänstgöra som uppsamlingsplats för en avsevärd kontingent arbetslösa jämväl under vintermånaderna. Av denna orsak beslöts på en gång hela den 72 km. långa delen av vägen Övertorneå—Pajala.

Vid den tekniska planläggningen av arbetet skulle följande huvudsakspunkter noga beaktas, nämligen: dels nödvändigheten att snarast sysselsätta största möjliga arbetsstyrka, dels inkvarteringsmöjligheterna och slutligen dels tillgången på lämpliga nödhjälpsarbeten. Med hänsyn härtill visade det sig nödvändigt att angripa arbetet samtidigt utefter så gott som hela sträckan.

Tekniska planläggningen av arbetet.

Emellertid spelade inkvarteringsmöjligheterna en stor roll. Då vintern redan börjat, var det icke möjligt att anordna provisoriska tältförläggningar eller uppbygga riskor och dylikt, utan bättre bostäder — vinterbonade — måste anskaffas. Arbetsstyrkan måste sålunda utplaceras på platser, där tillgång på bostäder fanns och detta gjorde, att utefter vägsträckningen befintliga byar

måste utnyttjas. Men ej endast för arbetarne utan även för hästarna behövde kvarter anskaffas, och sålunda måste hänsyn tagas till jämväl möjligheten att erhålla erforderliga stallrum o. dyl. Transporterna blevo nämligen av stor omfattning under vintermånaderna i och för framkörning av grus, jordfyllning till banker, sten och dylikt, och skedde desamma i början uteslutande med hästar, varigenom de mindre jordbrukarne och hästägarene erhöilo en välbehöfvlig förtjänst. Då de arbeten, som kunde utföras på vintern, inskränkte sig till brobyggnader, trumbyggnader, grustransporter, jordflyttningar för utfyllning av större banker och dylika arbeten, framgår än tydligare nödvändigheten av att vägarbetet angreps på en mångfald ställen, fördelade utefter hela vägen. Stor hänsyn måste dessutom tagas till att resp. arbetsplatser icke lågo för långt ifrån vederbörande arbetares inkvarteringsort.

Arbetets
bedrivande.

Under vintern 1921—1922 pågingo arbetena med en arbetsstyrka av upptill 450 man. Under sommaren 1922 inskränktes de emellertid till ett minimum, och detta helt beroende av arbetslöshetspolitiska skäl. Denna årstid hade givetvis ur rent teknisk synpunkt varit den bästa för ett forcerande av arbetet, men de tekniska synpunkterna måste i detta fall träda i bakgrunden. Under vintern 1922—1923 utökades emellertid arbetsstyrkan åter och under sommaren 1923, då arbetslösheten i Norrland kraftigt minskades, vidtogs den anordningen, att arbetare från södra Sverige förflyttades till denna arbetsplats, för att arbetet om möjligt skulle kunna färdigställas.

En omständighet, som försenade och fördröade arbetet i hög grad, var den regniga sensommaren och hösten 1923. I ursprungliga arbetsplanen ingick att sommaren 1923 få komplett färdig delen Övertorneå—Svanstein, 36 km., vilket emellertid icke medhanns av ovan nämnda orsak.

Då sålunda, av vad ovan anförts, alldeles särskilda förhållanden måste beaktas vid arbetets igångsättning och bedrivande, för att detsamma skulle kunna fylla det ändamål, för vilket det avsågs, torde icke några berättigade anmärkningar kunna göras mot arbetets planläggning.

Kostnaderna.

Kostnaderna för arbetet hade ursprungligen beräknats till 716.700:— kronor. Det visade sig emellertid, redan då arbetet en kort tid pågått, att denna beräkning var alltför låg och att, utöver tidigare upptagna arbeten, ytterligare en hel del måste utföras, om arbetet i sin helhet skulle bliva av genomgående samma standard och sålunda fylla de anspråk, som kunde ställas på detsamma efter ombyggnaden. Så t. ex. måste ett flertal brolandfästen ytterligare ombyggas samt dessutom ett flertal banker ytterligare påfyllas m. m. Dessa förändringar gjorde, att den ursprungligen beräknade kostnaden istället för ovan angivna kr. 716.700:— egentligen borde ha satts till c:a 1.002.500:— kronor.

De av Norrlands statsarbeten nedlagda kostnaderna uppgå till Kr. 1.047.373:38, i vilket belopp då även ingår på företaget belöpande andel av administrationen för Norrlands statsarbeten i sin helhet. Om till denna redan utlagda summa lägges den beräknade kostnaden för fullbordandet av återstående arbeten, kronor 251.000:— skulle kostnaden för vägen i sin helhet komma att uppgå till c:a 1.298.000 kronor. Detta skulle ge ett pris per mil av c:a 178.800 kronor eller per meter kr. 17:88.

En mycket stor del av kostnaden har åtgått till bro- och trumombyggnaderna, vilka ha blivit dyrare att utföra, än om det gällt att bygga en helt ny väg. För broarne ha ofta kostbara förbifarter måst anordnas.

En stor post bland utgifterna är vidare kostnaden för makadamisering och vältning av stora delar av vägen. Nödvändigheten av detta arbetes utförande torde ej heller kunna bestridas. Flerstädes i Tornedalen bestå de lösa jordlagren av uppslammad jord utan någon nämnvärd bärighetsförmåga. Vid starka vattenflöden "flyter" den, och särskilt om höstarna var vägen på grund härav i Tornedalen tidigare på många ställen så gott som ofarbar.

Förekomsten av prima väggrus och pinnmo är rätt begränsad utefter vägen, vilket nödvändiggjort långa och dyrbara transporter.

Påfyllning av långa bankar, som tidigare legat under Torneälvens högvattenyta, ha likaledes kräft stora kostnader — större givetvis på grund av att arbetet måst utföras under pågående relativt livliga trafik, än om arbetet fått utföras för en ny väg.

Med hänsyn till alla de olika inverkanse faktorerna torde man kunna påstå att arbetet, på grund av dess utförande såsom nödhjälpsarbete, fördyrats med omkring 20 %. Bortses från denna fördyring skulle priset per meter bliva omkring kronor 14:30, vilket väl torde tåla jämförelse med arbeten av liknande art i denna del av landet.

Stockholm den 27 september 1924.

Statens arbetslöshetskommission

Arbetschefen:

GUNNAR JONSSON.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, §§
2 och 3.

Till statsrådet och chefen för Kungl. kommunikationsdepartementet.

Angående ödebygdsvägars utförande framhålla statsrevisorerna nödvändigheten av, att ödebygdsvägarna, som äro avsedda för landets mest glest bebodda trakter, bliva planlagda och utförda i huvudsaklig överensstämmelse med det av statsmakterna godkända förslaget. Avsikten med införandet av denna vägtyp var mera att bereda vägar, nödtorftigt framkomliga för hästfordon, än att skapa automobilvägar. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen får med anledning härav anföra följande.

Ödebyggs-
vägar.

Enligt lagen om ödebygdsvägar den 15 juni 1919 skall byggnadssättet vara av så enkel beskaffenhet, som kan vara förenlig med vägens ändamål. Anläggningen sker genom statens försorg och, då vägen vunnit nödig fasthet, skall den övertagas till allmänt underhåll.

I kungörelse den 6 februari 1920 bestämmes, att fordringarna på vägens bredd, lutningsförhållanden och beskaffenhet i övrigt ej ställas högre, än som

med hänsyn till vägens ändamål är oundgängligen nödvändigt, allt enligt de närmare föreskrifter, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelar.

I överensstämmelse med dessa bestämmelser för ödebygdsvägars byggande. Dessa bestämmelser hava i huvudsak blivit följda vid de nu under utförande varande första ödebygdsvägarna. Styrelsen, som under byggnadstiden med uppmärksamhet följt arbetena, söker på allt sätt att bygga dessa vägar så billigt, som med bibehållande av deras ändamålsenlighet kan medgivas och utan att kostnaderna för det framtida underhållet i allt för hög grad äventyras.

Statsrevisionen har icke antytt någon viss förenkling i byggnadssättet, som skulle kunna nedbringa kostnaden. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid efter årets besiktning å utförda vägar noga undersökt de möjligheter, som härför kunna förefinnas, och får därom anföra följande.

Genom införande av brantare lutningar än 1:10 skulle obetydlig besparing vid en och annan väg kunna vinnas. Då hästtrafik allttjämt till avsevärd del ifrågasattes för ödebygdsvägarna, synes emellertid den gällande maximilutningen vara så brant, att en ökning av densamma ej kan vara tillräddig.

Vägbredden är av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreskriven till 2,5 meter med inskränkning till 2,2 meter, där genom sådan inskränkning besparing, exempelvis i bergskärning, kan vinnas. En vanlig kärra, sådan den i Norrland allmänt brukas, har omkring 1,2 meters avstånd mellan hjulens ytterkanter och lämnar således, om den noga framföres i mitten av vägen en ren mellan hjulspår och vägkant av 0,5 meter, men komma hjulen i praktiken givetvis väsentligt närmare vägkanten. Att utan risk för nedkörning eller den svaga vägkantens sönderkörning minska vägbredden, för att därigenom vinna någon besparing, är tydligen icke möjligt. Inskränkning av vägbredden kan i detta fall endast ske på bekostnad av det framtida underhållet, vilket för dessa allmänna vägar icke får göras onödigt betungande. Styrelsen har tvärtom funnit det nödvändigt att föreskriva utläggning av väg på svag myrmark till 3,0 meters bredd för att icke överanstränga de här ännu svagare vägkanterna eller vägrenarna. På länsstyrelsens i Norrbottens län begäran hava ödebygdsvägarna i detta län försöksvis blivit i hela sin längd utlagda till 3,0 meters bredd.

Styrelsen är, såsom i annat sammanhang erinrats, icke nu beredd att avgiva sitt slutliga omdöme i fråga om lämpligaste bredden å ödebygdsvägarna, i vilket avseende ännu viss erfarenhet bör avvaktas. Styrelsen skall emellertid ej underlåta att så snart ske kan återkomma till denna fråga.

Man skulle vidare kunna tänka sig att spara på diken, men om vattnet ej hastigt avledes från en väg utan tillåtes rinna utefter densamma, bliver den genom större regnflöden mycket snart förstörd och synnerligen dyrbar att reparera, varför besparing ej håller här kan vinnas, om vederbörlig hänsyn skall tagas även till framtida kostnader.

För hårdgöringen gäller författningens bestämmelse, att vägen ej må av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen överlämnas till vägdistriktet för underhåll, förr än densamma vunnit nödig fasthet. Då för vägarna ej beräknas eller användas mera hårdgöringsmedel, grus och pinno, än som härför är nödvändigt, kan besparing ej håller här ske.

Den enda besparing, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu kan finna möjlig att omedelbart genomföra, är, att vid utstakning av vägarna med största omsorg välja fast botten och jämn mark med undvikande i möjligaste mån av myrmark, jäslera, storstenig mark och snedslänt samt att lägga vägbanan så

nära markytan, som vattenförhållandena tillåta. Styrelsen vill härpå inrikta vederbörande arbetsledares uppmärksamhet.

Vad beträffar revisionens uttalanden om arbetsledningen, får väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anföra, att den direkta arbetsledningen vid alla ödebygdsvägar handhaves av schaktmästare. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens tillsyn över arbetena och ekonomin har i Norrbotten tidigare handhafs av en särskild arbetschef, då distriktstjänstemännen under kristiden av andra göromål voro hindrade utöva denna tillsyn. Detta förhållande har styrelsen emellertid under innevarande år funnit sig böra ändra, varigenom besparing å denna post redan vunnits. I övriga län har styrelsens tillsyn å vägarna handhafs och handhaves av distriktstjänstemän samt av arbetsledaren för Tärnavägen i Västerbotten beträffande vissa i denna trakt liggande vägar. Även i andra avseenden har styrelsen i detta avseende genomfört besparingar samt har alltjämt sin uppmärksamhet riktad på denna angelägenhet.

Styrelsen, som torde få anledning återkomma till frågan om ödebygdsvägarna, vill redan i detta sammanhang påpeka, att den jämförelse, som gjorts mellan här förevarande allmänna vägar och de kolonisationsvägar av enskild natur, som av domänstyrelsen i vissa fall anlagts, torde av flera anledningar vara mindre lämplig att lägga till grund för ett slutligt omdöme i frågan om ödebygdsvägarernas kostnader.

Beträffande statsrevisorernas anmärkning rörande de sättningar och sprickor, vilka iakttagits å den med kajen sammanbyggda vågbrytaren vid Ljugarns hamn, torde böra meddelas, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsens chef vid inspektion vid Ljugarn den 26 juni innevarande år funnit den yttre skyddskonstruktionen för den gamla lastbryggan så svårt ramponerad, att fara för dess framtida bestånd ansågs föreligga. Styrelsen, som i skrivelse den 16 juli 1924 till hamndirektionen meddelade de gjorda erinringarna, anhöll att snarast erhålla direktionens meddelande angående de åtgärder, som med anledning därav komme att av hamndirektionen vidtagas för hamnanläggningens behöriga underhåll. Direktionens utredning i ärendet avvaktas.

Den av statsrevisorerna berörda frågan om ytterligare anslag till den nya delen av hamnen har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ansett sig böra tills vidare uppskjuta.

Stockholm den 14 oktober 1924.

C. MEURLING.

FR. ENBLOM.

A. Lindencrona.

Ljugarns
hamn.

Byggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalanden, del I sid. 44
och 45, §§ 4 och 6.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 9 nästlidna september har byggnadsstyrelsen anbefallts att senast den 15 innevarande oktober till kommunikationsdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i revisionsbe-

rättelsen för tiden 1 januari—30 juni 1923 anført rörande länsstyrelsens lokaler i Visby samt förutvarande landsstatshuset i Luleå.

Till åtlydnad härav får byggnadsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Beträffande det av länsstyrelsen i Gotlands län för närvarande disponerade lokalutrymmet hava revisorerna framhållit, att detsamma måste betecknas såsom otillräckligt, men att en utvidgning därav icke förutsatte något mera omfattande byggnadsföretag. Å länsresidensets vind torde nämligen förefinnas tillräckligt utrymme för beredande åt länsstyrelsen av ytterligare erforderliga lokaler.

Byggnadsstyrelsen tillåter sig med anledning härav erinra, att värmeledning år 1921 infördes såväl i länsstyrelsens och lantmäterikontorets lokaler som i landshövdingens boställsvåning inom länsresidenset i Visby. Dessa åtgärder motiverades, bland annat, av önskvärdheten att erhålla det välbehöfliga tillskott i utrymme, som skulle vinnas genom borttagande av de i lokalerna befintliga kakelugnarna, och ansågs frågan om lokalutvidgning efter vidtagande av dessa åtgärder kunna undanskjutas för några år framåt. Sedermera har dock fråga varit å bane att låta inreda tjänsterum i residensets vindsvåning samt inreda vaktmästarbostad i den till residenset hörande stallbyggnaden. Då emellertid nämnda inredningsarbeten, vilka beräknats draga en kostnad av omkring 30.000 kronor, endast skulle innebära en provisorisk lösning av förevarande lokalfråga samt desamma skulle bliva mer eller mindre värdelösa, därest ett fullt rationellt utnyttjande av fastigheten skulle komma att genomföras, vilket förr eller senare skulle bliva av behovet påkallat, har byggnadsstyrelsen icke ansett sig böra vidtaga åtgärder för nämnda inredningsarbetens utförande. Sedan emellertid vederbörande landshövding vid den år 1923 verkställda ordinarie besiktningen å länsresidenset i fråga framhållit nödvändigheten av åtgärder för beredande av ökat lokalutrymme såväl för länsstyrelsen som lantmäterikontoret i länet, har byggnadsstyrelsen igångsatt utarbetande av förslag i dylikt syfte, och har styrelsen därvid tänkt sig, att den till residenset hörande stallbyggnaden samt den mellan sistnämnda byggnad och residenset liggande flygeln skulle på ett rationellare och mera fullständigt sätt utnyttjas än vad som för närvarande är förhållandet.

Vad beträffar den av länsstyrelsen i Norrbottens län tidigare disponerade byggnaden eller den södra, till länsresidenset i Luleå hörande flygelbyggnaden hava revisorerna framhållit, att byggnaden i fråga, som vore uppförd av trä, för närvarande stode oanvänd. Huset vore av sådan beskaffenhet, att detsamma icke utan en genomgripande reparation torde kunna komma till användning såsom bostad eller expeditionslokal. Då kostnaden härför knappast skulle komma att stå i rimligt förhållande till husets värde, ansåge revisorerna, att det borde tagas under övervägande, huruvida icke byggnaden borde försäljas och bortflyttas.

Med anledning härav får byggnadsstyrelsen i underdånighet framhålla, att styrelsen i ett innevarande dag avgivet underdånigt utlåtande tillstyrkt en av länsstyrelsen i Norrbottens län gjord underdånig framställning rörande upplåtelse av bottenvåningen av ifrågavarande byggnad åt skogsvårdsstyrelsen i länet, som under viss förutsättning skulle hava att bestrida kostnaderna för arbetena med iordningställande av lokalerna för nämnda ändamål. Beträffande den av revisorerna eventuellt ifrågasatta bortflyttningen av byggnaden i fråga får byggnadsstyrelsen framhålla, att den enhetliga anläggning, som länsresidenset

med sina två flyglar för närvarande utgör, helt skulle förryckas genom en dylik åtgärd, vilket skulle vara destomera beklagligt, som länsresidenset är beläget i fonden till en av stadens förnämsta gator, Storgatan.

Remissakten återgår.

I ärendets slutliga handläggning har jämväl byråchefen Lovén deltagit.

Stockholm den 7 oktober 1924.

Underdånigst:

IVAR TENGBOM.

GEORG A. NILSSON.

Sten Zethelius.

Länsstyrelsens i Gotlands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande, del. I sid. 44,
§ 4.

Till Konungen.

Till åtlydnad av nådig remiss den 9 september 1924 å riksdagens revisorers i avgiven berättelse gjorda erinran i fråga om härvarande landskanslis lokaler får Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i underdånighet anförä.

I avseende å landskansliets lokaler fäste Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande redan år 1920 i skrivelse till byggnadsstyrelsen uppmärksamheten å bristande utrymme och övriga olägenheter samt gav anvisning på utväg för deras avhjälpande genom anlitande av vindsutrymmet. Förut väckt fråga om dettas användande för beredande av ny lokal till lantmäterikontoret hade nämligen ansetts få förfalla.

I den angivna skrivelsen anförde Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande bl. a. följande:

”Landskansliets lokaler bestå f. n. av allenast fyra rum, i planritningen över landsstatsbyggnaden upptagna under n: s 42, 43, 44 och 46 samt avsedda, n: o 43 för landssekreteraren, n: o 44 för länsnotarien och landskanslisten, n: o 42 för extra landskanslisten och det kvinnliga skrivbiträdet och n: o 46 för vaktmästaren. Det med n: o 42 betecknade rummet tages jämväl i anspråk såsom vänt- rum för allmänheten. Landskansliets lokaler äro sålunda allt för knappt till- mätta. Vad särskilt landssekreterarens rum beträffar är det mycket litet med en golvyta av allenast c:a 10 kvadratmeter samt så beläget, att detsamma ej erbjuder erforderlig arbetsro.

Riksdagens revisorer, vilka år 1915 besökte länsresidenset och länsstyrelsens lokaler, hava ock uti sin avgivna revisionsberättelse angående statsverket framhållit, att landskansliets och jämväl lantmäterikontorets lokaler syntes vara otillräckliga, i samband varmed de erinrat därom, att åtgärder redan vidtagits i syfte att genom om- och påbyggnad av landsstatshuset vinna ökat utrymme inom omförmälda lokaler. Frågan om utförande av det av revisionen åsyftade byggnadsföretaget — enligt vilket lokaler för lantmäterikontoret skulle inredas å vinden till landsstatshuset, landskontoret flyttas till lantmäterikontorets nuvarande lokaler samt landskontorets nuvarande lokaler övertagas av landskansliet — lär emellertid numera hava förfallit. Dess mera gör sig i följd härav gällande angelägenheten av särskilda åtgärders vidtagande för avhjälpande, i den mån sådant utan mera genomgående ombyggnadsarbeten kan äga rum, av de antydda svåra olägenheterna av otillfredsställande lokaler för landskansliet. En utväg, som synts vara av beskaffenhet att lända till avsevärd fördel härutinnan, har varit beredande av särskild arbetslokal för landssekreteraren. För detta ändamål har avsetts inredande på norra delen av vinden av ett expeditjonsrum och ett rum för skrivbiträde, tillika väntrum.

För ändamålet skulle då tagas i anspråk bl. a. det där befintliga f. n. till förvaring av en del arkivhandlingar, riksdagstryck m. m. använda rummet. Ersättning för det mistade utrymmet skulle beredas dels genom inredande av hyllfack i det f. n. av landssekreteraren disponerade rummet och i det med n:r 39 betecknade förrummet till sessionsrummet, dels, och huvudsakligen, genom upplåtande av lokal i de f. n. av boställshavaren disponerade rummen n:ris 32 och 35 i länsresidensets bottenvåning. Genom upplåtande av denna lokal, vilken är för ändamålet lämpligt belägen och beskaffad, bleve behovet av utrymme för arkivet tillgodosett för en längre tid framåt. Undertecknad landshövding är för sin del villig avstå från dessa rum under förutsättning, att den närmast vestibulen belägna delen av rummet n:r 32 avskiljes och på lämpligt sätt inredes till garderob.”

Rörande samtliga de sålunda angivna arbetena hade Visby stads byggnadschef A. Serboni, vilken har Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppdrag att vara kontrollant vid förekommande byggnadsarbeten i lokalerna, uppgjort fullständiga, av arbetsbeskrivning åtföljda ritningar ävensom kostnadsförslag, slutande för omändringsarbetena å vinden på 11.565 kronor samt för inredning av den antydda nya arkivlokalen och garderoben å 890 kronor.

Vid överlämnande till byggnadsstyrelsen av 1921 och 1922 års instrument över de genom magistratens försorg verkställda ekonomiska besiktningarna å länsresidenset med landsstatslokalerna hänvisade Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande till sin ovan berörda skrivelse, varjämte Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande med 1921 års skrivelse överlämnade ett enligt inträdd pris-sänkning reviderat kostnadsförslag för inredningsarbetet.

Vid den årsbesiktning, som enligt nu gällande bestämmelser och på grund av byggnadsstyrelsens förordnande hölls av byggnadschefen A. Serboni i oktober 1923, antecknades, att undertecknad landshövding bl. a. påpekat önskvärdheten av att mot eldfara mera betryggande lokaler bereddes lantmäterikontoret och att landssekreteraren erhöle rymligare tjänsterum.

Den i 1920 års skrivelse antydda anordningen med anordnande av arkivlokal i rummet n:r 35 och en del av rummet n:r 32 å nedra botten av länsresidenset har numera genomförts, varmedelst utrymme beretts åt en del arkivhandlingar.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande får i första hand hänvisa till sina sålunda redan vidtagna åtgärder i det av revisorerna angivna syftet. Under tiden efter avlåtande av de angivna framställningarna har emellertid tillkommit en omständighet, som kan bliva av viss betydelse för det ifrågakomna ordnandet av lokalfrågan. I en till Eders Kungl. Maj:t nyligen ingiven underdånig framställning, vilken framställning blivit av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande tillstyrkt, har nämligen lantmäteristyrelsen i samband med frågan om framtida organisation av överlantmätaretjänsten i länet ifrågasatt indragning av landskamreraretjänsten. Ett genomförande av en dylik anordning kunde förutsättas bereda möjlighet till ordnande av tjänstelokalerna på annat sätt än här ovan antytts. Med hänsyn härtill lär vara lämpligt att med den slutliga prövningen av frågan om beredande av bättre tjänstelokaler åt landskansliet och särskilt landssekreteraren får tills vidare anstå.

Underdånigst:

GUSTAF W. ROOS.

K. P. LUNDBLAD.

GUSTAF MELIN.

Visby i landskontoret och landskansliet den 17 september 1924.

Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Norrbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 45 § 6.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 9 september 1924 har länsstyrelsen anbefallts att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anført beträffande förutvarande landsstatshuset i Luleå, till åttlydnad varav länsstyrelsen med remissaktens återställande i underdånighet får anföra följande.

Revisorerna hava på anförda skäl ansett, att det borde tagas under öfvervägande, huruvida icke ifrågavarande byggnad borde försäljas och bortflyttas. Dess belägenhet i förhållande till residenset, såsom en av dess flygelbyggnader, gör emellertid, att dess eventuella rivning och bortflyttning skulle inverka särdeles störande på statsbilden i denna del, varför en sådan åtgärd så vitt möjligt bör undvikas. Tillfälle till lokalernas nyttiggörande har också yppat sig, i det att länets skogsvårdsstyrelse hos länsstyrelsen förfrågat sig angående möjligheten att få förhyra gamla landsstatshuset förutom vindsrummen för beredande av expeditiionslokaler åt styrelsen, och har länsstyrelsen i skrivelse den

I innevarande oktober förelagt Eders Kungl. Maj:t denna fråga. Under förutsättning att det av länsstyrelsen därvid framlagda förslag vinner Eders Kungl. Maj:ts gillande, skulle grunden för revisorernas anmärkning förfalla, varföre länsstyrelsen underdånigst hemställer, att densamma icke för närvarande måtte föranleda till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Luleå i landskontoret den 11 oktober 1924.

Underdånigst:

A. BESKOW.

N. Glimstedt.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 46 § 1.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 augusti 1924 har Kungl. Maj:t infordrat generaltullstyrelsens underdåniga utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i avgiven berättelse uttalat rörande åtgärder till bekämpande av spritsmugglingen.

Med återställande av remisshandlingarna tillåter sig styrelsen i detta ärende anföra följande.

Revisorerna hava under en inom nionde kustbevakningsdistriktet (Stockholms skärgård) företagen resa gjort vissa iakttagelser angående vidtagna anordningar till bekämpande av spritsmuggling, vilka de sammanfatta sålunda:

Den främsta förutsättningen för en verksam strid mot spritsmugglingen synes revisorerna vara, att tullverket för ändamålet har till sitt förfogande snabbgående båtar i tillräckligt antal, vilka båtar därjämte böra besitta erforderlig sjövärdighet och bereda nöjaktig bekvämlighet för personalen vid en längre tids vistelse ombord. För smuggelfartygens upptäckande är det givetvis av stor vikt, att spaningsarbetet kan bedrivas med största möjliga effektivitet. Detta arbete kan emellertid särskilt i vissa skärgårdsdistrikt, varest smuggling lärar i hög grad florera, icke bedrivas på ett tillfredsställande sätt endast från sjön. Såsom en synnerligen god hjälp synes härvid spaning från luften kunna komma till användning. Det vore därför önskvärt, att till kustbevakningens förfogande till en början försöksvis ställdes ett eller annat av flottans flygplan för att på lämpliga platser under samverkan med bevakningsbåtarna utföra spaningsarbete. Det synes vidare icke uteslutet, att kampen mot smuggeltrafiken skulle bli vida mer framgångsrik, därest flottan tillhörande fartyg kunde stationeras i närheten av de platser, vilka utgöra centraler för spritsmugglingen, för

utförande av bevaknings- och rapporttjänst. En sådan anordning torde särskilt komma att visa sig lämplig för att hejda den omfattande smuggling av sprit, som för närvarande lär pågå vid utanför olika delar av kusten stationerade s. k. spritskutor, från vilka spriten avhämtas i snabbgående mindre båtar av uppköparna. Gentemot de utländska fartyg, vilka försälja sprit till smugglarna och som i regel hava sina platser utanför territorialgränsen, stå emellertid myndigheterna maktlösa, såvida ej genom internationella överenskommelser någon utväg kunde erbjudas till hävande av de hinder, som i dylika fall möta mot ett ingripande från myndigheternas sida.

De iakttagelser, revisorerna haft tillfälle att göra rörande bevakningsanordningarna i Stockholms skärgård, torde lämna en god bild av de svårigheter, med vilka tullverket har att kämpa vid försöken att stävja smuglingen. De vidsträckta skärgårdsområdena giva smugglarna med deras ingående kännedom om farvatten stora möjligheter, som de även veta att utnyttja, och trots de av generaltullstyrelsen vidtagna åtgärderna att insätta ett flertal nya posteringar med förbättrad båtmaterial torde smuglingen pågå i ganska stor utsträckning.

De för tullverket anskaffade nya bevakningsbåtarna och särskilt de, som hava mycket stor fart, hava emellertid visat sig i hög grad öka bevakningens effektivitet, och inom de av dessa båtar avpatrullerade områdena hava smuggelbåtarna blivit mera sällsynta. Den höga farten har sålunda befunnits vara en synnerligen respektingivande faktor, och detta jämväl när det gäller bevakningen av områden, där även smugglarna använda sig av snabbgående båtar. På grund av tjänstgöringens natur ställas emellertid stora fordringar på materielen, och haverier å bevakningsbåtarna förekomma ganska ofta. För att vid sådana tillfällen bevakningens effektivitet ej skall bli lidande, är det oundgängligt att hava tillgång till ett visst antal reservbåtar, vilka kunna hållas beredda att genast insättas såsom ersättning för de skadade. Man måste nämligen räkna med att smugglare hålla sig noga underrättade om de haverier, som inträffa å bevakningsbåtarna, och även veta att begagna sig därav.

För att den å bevakningsbåtarna anställda personalen skall kunna under längre perioder hålla ut med den synnerligen krävande tjänsten, är det ett önskemål, att dessa båtar, även de snabbgående, erbjuda tillräcklig bekvämlighet. Sålunda bör å båtarna skydd vara anordnat, under vilket besättningen kan söka sin tillflykt vid behov av vila och även eljest vid dåligt väder.

Slutligen erfordras, att båtarna hava tillräcklig sjövärdighet för att utan risk kunna röra sig inom de farvatten, där de äro stationerade.

Då alla dessa egenskaper äro svåra att förena i en båt av lämplig storlek, måste båtar av flera olika typer komma till användning, därvid i första hand de för båtens patrulleringsområde viktigaste fordringarna böra tillgodoses, eventuellt på bekostnad av en eller annan av de övriga.

För generaltullstyrelsen är det således en angelägenhet av vikt att med stöd av erfarenheterna från den hittills anskaffade, med flera eller färre brister behäftade båtmaterielen söka utveckla de typer, som visa sig lämpade efter förhållandena.

I och för bevakning av vissa kuststräckor, såsom Stockholms skärgård, skulle flygbåtar sannolikt bli en värdefull komplettering av den fortskaffningsmateriel, som nu användes i kampen mot smuglingen. Den snabbhet, varmed

flygmaskiner kunna framföras, gör det ju möjligt att från dem på mycket kort tid överspana betydande områden och att hastigare överraska smugglare i deras förehavanden. Däremot är det givetvis en svaghet, att flygmaterielen endast är användbar vid dagsljus. Om man emellertid genom användande av flygbåtar kan bereda den övriga båtpersonalen tillfälle till vila under den ljusare delen av dygnet, skulle detta innebära en betydande förstärkning av bevakningens effektivitet.

Innan styrelsen avgiver något förslag till anskaffning för tullverkets räkning av flygmateriel, vore det utan tvivel synnerligen lämpligt, om, såsom av revisorerna ifrågasatts, genom lån från flottan av dylik materiel jämte erforderlig personal erfarenhet kunde vinnas, huruvida och i vad mån nu angivna medel kan vara lämpligt för smugglingens bekämpande.

Om man kunde till sjöss bevaka varje spritfartyg, skulle därigenom ovillkorligen ett betydande avbräck kunna tillfogas smugglarna. Härför erfordras emellertid, att sjögående materiel, bemannad med för dylik tjänst skolad personal, står till förfogande i sådan mängd, att vid fall av behov en bevakningsbåt kan avdelas till varje fartygs bevakning, varförutom erfordras ett mindre antal avlösningsbåtar. Tullverket förfogar nu endast över en för dylik tjänst lämplig båt, vilken under någon tid, med enligt befälhavarens uppgift gott resultat, haft till åliggande att förhindra svenska båtar att besöka spritfartygen. Förutsättningen för att en dylik bevakning skall bli effektiv, är emellertid, förutom att den oavbrutet uppehålls, att tullpersonalen är i tillfälle att även å internationellt vatten preja och uppbringa svenska båtar, så snart det iakttagits, att de haft beröring med å internationellt vatten liggande spritfartyg. Då man härvid måste kunna särskilja svenska båtar från andra nationers, uppkommer frågan om obligatorisk inregistrering och märkning även av sådana båtar, som nu ej äro underkastade dylika bestämmelser. En åtgärd i denna riktning skulle med all sannolikhet underlätta kontrollen över den båtmateriel, som går i smugglingsärenden, och därigenom bidra till att försvåra detta slags trafik.

För utförande av försök med en dylik utsjöbevakning, vilken kräver ett flertal båtar, liksom ock för tillgodoseende av vissa andra bevakningsändamål, som icke böra här närmare angivas, skulle det utan tvivel vara ändamålsenligt, att, såsom av revisorerna förordats, tullverket finge från flottan disponera lämplig materiel jämte erforderlig personal. Därest dessa försöksanordningar gäve goda resultat, torde det böra ankomma på styrelsen att med stöd av den sålunda vunna erfarenheten låta uppgöra förslag till anskaffande av den materiel, varav tullverket skulle hava behov för nu berörda ändamål.

Ett synnerligen verksamt medel för smugglingens stävande vore givetvis, om genom internationella överenskommelser de stater, varifrån spritvaror företrädesvis utföras, kunde tillförbindas att förbjuda utförandet av dylika varor, så snart det finnes anledning förmoda, att varan är avsedd att olovligt införas i ett annat land. I detta avseende torde styrelsen allenast få erinra, hurusom nu berörda och en del därmed sammanhängande spörsmål varit föremål för behandling vid den konferens, som i juni 1923 hölls i Kristiania mellan delegerade för de svenska, danska, finska, norska och tyska regeringarna, i ändamål att åstadkomma samverkan beträffande bekämpande av smuggling, framför allt av sprit (jfr prop. 223/1924 sid. 31—32).

Generaltullstyrelsen anser sig slutligen icke böra underlåta att framhålla, att en enligt ovan antydda riktlinjer mer eller mindre genomförd förstärkning av kustbevakningen givetvis komme att medföra ökade kostnader för statsverket. De åtgärder, som i dylikt syfte kunna anses önskvärda, måste sålunda städse prövas med behörigt aktgivande på frågornas ekonomiska sida. Styrelsen förväntar sig få tillfälle att framdeles till närmare behandling upptaga de spörsmål, som i det föregående berörts, och att därvid framlägga den utredning och de förslag, som må kunna anses av förhållandena betingade.

I detta ärendes handläggning hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, byråcheferna Beyer, Ewerlöf, Alsén och Nordström, tjänstförrättande byråchefen Schönaich samt kustbevakningsinspektören greve Posse, föredragande.

Stockholm den 26 september 1924.

Underdånigst:

A. E. M. ERICSSON.

Emil Delphin.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 49 § 2.

Underdånigt utlåtande.

I anledning av förevarande remiss får Generaltullstyrelsen, med överlämnande av från tullkammaren i Luleå och tullverkets tjänstgöringskommission införskaffade yttranden anföra följande.

Av handlingarna i ärendet framgår, att de åt tullförvaltningen i Luleå upplåtna lokalerna, som äro belägna vid stadens norra hamn, redan år 1907 av såväl därvarande tullkammare som stadens hamndirektion ansetts vara så otillfredsställande, att nybyggnad erfordrades. Underhandlingar i sådant avseende inleddes också samma år av tullkammaren, och förberedelser för frågans utredning vidtoges av staden. Under de följande åren läser utredningen emellertid hava fått anstå i avvaktan på lösning av frågan om ordnande av södra hamnplanen i Luleå. Sedan detta arbete slutförts, hade givetvis åtgärder bort omedelbart vidtagas för upplåtande åt tullförvaltningen av nya för densamma erforderliga lokaler, särskilt som efter nyssnämnda hamnplans ordnande den övervägande delen av den trafik, med vilken tullförvaltningen hade att taga befattning, förlagts till södra hamnen. En anledning till att tullförvaltningens lokalfråga under de närmast följande åren icke funnit sin lösning får måhända sökas däri, att den då rådande kristiden orsakat en högst betydande nedgång i den Luleå stad tillkommande tolaggersättningen, som för år 1907 utgick med 9.407

kronor 67 öre. Efter år 1920 har emellertid stadens tolagssersättning oavbrutet stigit, så att den för räkenskapsåret 1923—1924 utgått med det betydande beloppet 27.030 kronor 95 öre.

Vad i detta ärende blivit upplyst synes styrelsen tydligt visa, att de lokaler, tullförvaltningen i Luleå för närvarande har till sitt förfogande, äro såväl med avseende å belägenhet som beträffande beskaffenhet synnerligen otillfredsställande.

Det betydande avståndet till södra hamnen föranleder givetvis ökade kostnader både för tullverket och för den trafikerande allmänheten.

Under sådana omständigheter finner styrelsen det uppenbart, att ändring härutinnan måste snarast åstadkommas, och då det lärers åligga Luleå stad att vidtaga erforderliga åtgärder i sådant syfte, har styrelsen denna dag beslutit till stadsfullmäktige i Luleå i ämnet avlåta skrivelse med det innehåll, som framgår av bilagda avskrift.

Härjämte överlämnas en tablå, utvisande med vilka belopp tolagssersättning under tiden 1906—30/6 1924 uppburits för Luleå stads räkning.

I detta ärendes handläggning hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, tjänstförrättande byråcheferna Hilding samt Schönaich, föredragande.

Stockholm den 23 september 1924.

Underdånigst:

A. E. M. ERICSSON.

Emil Delphin.

Bil. 1.

Vördsamt utlåtande:

Frågan om lämpliga lokaler för tullverkets behov i Luleå har alltsedan år 1907 varit aktuell.

Den 7 januari nämnda år ingick dåvarande tullförvaltaren A. Wahlgren med skrivelse till stadsfullmäktige med framställning om åtgärders vidtagande för upplåtande av rymligare lokaler för tullverkets behov, såväl packhus- som expeditiionslokaler.

Med anledning av denna framställning beslöto stadsfullmäktige den 22 januari samma år att remittera ärendet till hamndirektionen och drätselkammaren för utredning och yttrande.

I sitt svar till stadsfullmäktige förklarade emellertid hamndirektionen, som ansåg nödigt, att åtgärder med snaraste vidtoges för uppförande av ett tullhus, att direktionen icke vore i stånd att verkställa någon närmare utredning rörande storleken eller beskaffenheten av en dylik byggnad utan ville för sin del föreslå, att stadsfullmäktige ville besluta att för frågans utredning tillsätta en kommitté, bestående av representanter för hamndirektionen, tullverket och köpmanskåren, vilken kommitté tillsattes den 24 maj 1907.

Som denna kommitté efter tre års tid ännu icke inkommit med någon utredning i frågan, ingick tullförvaltaren ånyo den 5 juli 1910 till stadsfullmäktige med en ny skrivelse, däri han med åberopande av sin den 7 januari 1907 till stadsfullmäktige ingivna framställning påyrkade skyndsamma åtgärder för åstadkommande av lämpliga lokaler för tullkammaren.

”Då Luleå stad”, säger han, ”av tullmedel åtnjuter tolagssättning, under villkor att staden tillhandahåller tullverket erforderliga och fullt tidsenliga expeditiionslokaler, men detta för närvarande icke är förhållandet, så får tullkammaren med åberopande av sin ovan omförmälda skrivelse av förekommen anledning anmoda stadsfullmäktige att snarast möjligt vidtaga åtgärder för upplåtande av andra och tidsenligare lokaler att av tullverket användas.”

Sedan denna tullförvaltarens förnyade framställning om anskaffande av lämpligare lokaler för tullkammararens behov av stadsfullmäktige remitterats till hamndirektionen och till den av fullmäktige den 24 maj 1907 tillsatta kommittén, inkom denna senare med följande till stadsfullmäktige ställda skrivelse av den 17 februari 1911:

”Vid ärendets behandling inom kommittén redan under år 1907, befunnos de lokaler, som nu disponeras av tullverket visserligen icke kunna anses motsvara de anspråk, som böra och kunna ställas på moderna, praktiska och tidsenliga anordningar i förevarande fall. Emellertid sammanhänger denna frågas praktiska lösning så ytterst intimt med det hos stadsfullmäktige redan vilande ärendet om södra hamnplanens ordnande, att kommittén ansett denna fråga först böra få sin slutliga behandling, innan nya lokaler för tullverket komme till utförande.”

Under de följande åren ordnades också södra hamnplanen, varpå stadsfullmäktige fattade beslut att därstädes uppföra en hamnförvaltningsbyggnad för en kostnad av 485.000 kronor, inrymmande lokaler för hamnkontor och sjömanshuset samt en del bostäder.

Tullverkets fråga om lokaler togs däremot ingen hänsyn till, fast tullverket som den bäst betalande hyresgästen och på grund av de mest trängande behov borde haft avsevärt större berättigande än t. ex. sjömanshuset att få sin lokalfråga ordnad.

Detta visar med vilken likgiltighet stadsfullmäktige i Luleå behandlat ordnandet av tullkammararens sedan 10 år tillbaka viktiga fråga att få rymligare och ändamålsenligare lokaler till sitt förfogande. Under de fem år, som sedan dess förflutit, har trafiken avsevärt ökats, under det att lokalfrågan för tullkammararens vidkommande fortfarande står på samma döda punkt som för 17 år sedan, ja, i alla avseenden kommit i ett ännu sämre läge, därigenom att all tullen berörande sjötrafik koncentrerats till södra hamnen och Svartön, medan däremot tullokaler äro belägna vid norra hamnen, varigenom ett uppdelande av tullbehandlings- och tullbevakningssgöromålen på en hel del olika platser blivit för tullverket synnerligen kostsamt genom den personalökning, som därigenom blivit en följd.

På uppmaning av den av regeringen tillsatta tjänstgöringskommittén för tullverket, som i början av juni 1923 besökte Luleå och därvid inspekterade härvarande tullokaler, som de funno synnerligen trånga och olämpligt belägna, ingick undertecknad till stadsfullmäktige och stadens drätselkammare med framställning om åtgärders vidtagande för att snarast möjligt få lokalfrågan ordnad för tullkammararens behov.

På dessa skrivelser samt på en senare den 22 maj detta år till stadsfullmäktige avlåten förnyad framställning i ärendet hava några synliga resultat i ena eller andra riktningen ej låtit sig avhöra.

Tullkammaren får understryka befogenheten av de av herrar statsrevisorerna den 13 sistlidne juli gjorda anmärkningar mot lokalernas olämplighet.

Luleå tullkammare den 1 september 1924.

F. H. FALCK.

Bil. 2.

Till Kungl. generaltullstyrelsen.

Genom remiss den 10 innevarande månad har Kungl. styrelsen anmodat tjänstgöringskommissionen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse över av dem verkställd granskning av statsverkets förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923 anfört rörande tullkammaren i Luleå. Med återställande av remissakten får kommissionen härmed vördsamt anföra följande:

Rörande tulllokalernas i Luleå beskaffenhet har kommissionen redan i sitt betänkande av den 30 juni 1924, på sätt riksdagens revisorer erinrat, framställt vissa anmärkningar. Dessa anmärkningar, vilka gällde dels lokalernas läge i förhållande till trafiken, dels splittringen på olika håll, måste kommissionen till alla delar vidhålla. Kommissionens allmänna intryck vid en jämförelse med övriga tullkamrar i riket är, att lokalfrågan knappast på någon plats är på ett i förhållande till tullplatsens betydelse och trafikens omfattning så otillfredsställande sätt ordnad som i Luleå. Då de påtalade bristerna, på sätt framgår av tullkammarens utlåtande av den 1 september 1924, lära hava erkänts av representanter för staden så tidigt som år 1907, synes det i hög grad anmärkningsvärt att icke några åtgärder vidtagits för deras avhjälpande, trots att stadens inkomster av tolagssersättningsmedel, som år 1907 utgjorde kr. 9.407:67 stigit till kr. 27.030:95 året 1923/24. Att missförhållandena, oavsett de olägenheter desamma medföra för trafikanterna, inverka stegrande på tullverkets personalkostnader, finner kommissionen påtagligt. Visserligen har kommissionen — i motsats till tullkammaren — ansett, att den kammarskrivarutbildade personalen i Luleå bör kunna utgöras av, utom tullförvaltaren, allenast en fast placerad och en under seglationen ditbeordrad kammarskrivare, men denna besättning är med nuvarande lokalförhållanden otvivelaktigt ett minimum och kan, därest trafiken alltjämt ökas, snart nog komma att visa sig för knapp. Vad bevakningspersonalen angår, måste det anses självfallet, att det långa avståndet från tullkammarexpeditionen till de kajer, där trafiken är koncentrerad, samt frånvaron av tullbehandlingslokaler eller varuskjul vid sistnämnda kajer nödvändiggöra användning under seglationstiden av ett större antal befattningshavare än vad som under andra förhållanden skulle hava varit erforderligt. Stockholm den 20 september 1924.

Tullverkets tjänstgöringskommission.

EINAR MODIG.

WILLIAM SMITH.

J. A. REINWALL.

Bil. 3.

Till stadsfullmäktige i Luleå.

Genom remiss den 21 augusti 1924 har Kungl. Maj:t infordrat generaltullstyrelsens utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse över av dem verkställd granskning av statsverkets förvaltning under tiden 1 januari — 30 juni 1923 anfört rörande tullkammaren i Luleå.

Riksdagens revisorers berättelse innehåller i sagda del huvudsakligen följande. Ända sedan år 1907 hade vid upprepade tillfällen förhandlingar förts mellan de lokala tullmyndigheterna och Luleå stad om upplåtande åt därvarande tullförvaltning av lokaler, som vore rymligare och bättre belägna än de nuvarande, vid norra hamnen befintliga. Av tullkammaren i Luleå sagda år gjord framställning i sådant syfte hade föranlett igångsättande av utredning, som emellertid icke lett till önskat resultat. Till Edert avgörande föreläge en den 20 juli 1923 dagtecknad framställning, däri tullkammaren anhållit att snarast möjligt få lokalfrågan tillfredsställande ordnad även som föreslagit plats för nytt tullhus. Sistnämnda framställning hade, enligt vad vid revisorernas besök på platsen upplysts, då ännu icke föranlett någon åtgärd från stadens sida. — Tullokaler i Luleå hade jämväl varit föremål för undersökning av tullverkets tjänstgöringskommission, som i sitt den 30 juni 1924 avgivna betänkande (del II, tullkammare) uttalat, att de nuvarande lokalerna måste betecknas som synnerligen otillfredsställande, framför allt därför att de i huvudsak vore belägna vid norra hamnen, under det att huvudtrafiken vore förlagd till den södra och Svartön. Vid södra hamnen funnes nämligen till tullverkets disposition allenast två små lokaler, avsedda för tullbevakningen. — Då, enligt vad vid revisorernas besök i Luleå uppgivits, numera ingen eller synnerligen ringa tullen berörande sjötrafik förekomme vid norra hamnen, syntes det revisorerna, att tullokaler i belägenhet därstädes medförde avsevärda olägenheter. Det långa avståndet mellan södra hamnen och tullhuset föranledde, att betydligt större bevakningspersonal erfordrades, än som skulle vara fallet, om tullokaler vore belägna vid södra hamnen. Därtill komme, att för ägarna till de varor, som skulle tullbehandlas, avsevärda kostnader orsakades genom de långa varutransporterna från södra hamnen till tullokaler i Luleå. Genom den starka trafikökning, som under de senaste åren ägt rum, hade givetvis svårigheterna vid tullbehandlingen tilltagit. Förty syntes det revisorerna, att anspråk på att ändamålsenligt belägna tullokaler snarast bereddes tullförvaltningen i Luleå med så mycket större fog kunde ställas på staden, som staden genom tullen tillfördes avsevärda inkomster i form av tolaggersättning.

I ärendet har utlåtande infordrats från tullkammaren i Luleå, som i sådant sammanhang redogjort för de framställningar, vilka efter ingången av år 1907 gjorts hos Eder och annan stadsmyndighet i Luleå. Av denna redogörelse framgår, bland annat, att därvarande hamndirektion redan nyssnämnda år ansett nödigt, att åtgärder med snaraste vidtoges för uppförande av ett tullhus, samt att för utredning av frågan härom tillsatts en kommitté samma år, vilken jämväl för sin del gjort ett uttalande av liknande innebörd. Slutligen hade, då de tidigare framställningarna icke föranlett ifrågasatta åtgärder, tullkammaren den 22 maj 1924 i skrivelse till Eder ånyo anhållit om vidtagande av åtgärder

för att frågan om lokaler för tullkammarens behov måtte snarast möjligt ordnas. Icke heller denna skrivelse hade vid utlåtandets avgivande föranlett för tullkammaren känt resultat. Tullkammaren instämde i de av statsrevisorerna gjorda uttalandena angående tullokalerernas olämplighet.

Jämväl tullverkets tjänstgöringskommission har i ärendet avgivit särskilt utlåtande och däri förklarat sig till alla delar vidhålla de anmärkningar, rörande dels ifrågavarande tullokalers läge i förhållande till trafiken, dels lokalernas splittring på olika håll, kommissionen framställt i sitt av statsrevisorerna åberopade betänkande. Kommissionen har vidare anført bland annat, att det syntes i hög grad anmärkningsvärt, att icke några åtgärder vidtagits för avhjälpande av de i sådant avseende rådande bristerna, trots att stadens inkomster av tolagssättningsmedel, som år 1907 utgjorde 9.407 kronor 67 öre, stigit till 27.030 kronor 95 öre för budgetåret 1923—1924. Därjämte har kommissionen framhållit, hurusom för fullgörande av de på tullförvaltningen ankommande göromålen under nuvarande förhållanden påkallades användande av större personal, än som eljest skulle erfordras.

För egen del har generaltullstyrelsen funnit det uppenbart, att de lokaler, som för närvarande äro upplåtna åt tullförvaltningen i Luleå, äro såväl med avseende å belägenhet som beträffande beskaffenhet synnerligen otillfredsställande, vilken åsikt styrelsen givit tillkänna i sitt denna dag avgivna utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts ovannämnda remiss.

Generaltullstyrelsen får, under hänvisning till vad ovan anförts, anhålla, att Ni måtte omedelbart vidtaga erforderliga åtgärder för anordnande snarast möjligt å för ändamålet lämpligt område vid södra hamnen i Luleå av erforderliga lokaler för därvarande tullförvaltnings behov. Stockholm den 23 september 1924.

Kungl. generaltullstyrelsen.

A. E. M. ERICSSON.

Emil Delphin.

Bil. 4.

Tolagsersättning
till Luleå stad under nedannämnda år.

1906	.....	kr.	9.497:14
1907	.....	„	9.407:67
1908	.....	„	8.540:43
1909	.....	„	12.016:86
1910	.....	„	11.596:78
1911	.....	„	9.530:65
1912	.....	„	8.977:74
1913	.....	„	11.131:77
1914	.....	„	10.292:02
1915	.....	„	4.490:11
1916	.....	„	4.474:65
1917	.....	„	2.409:34
1918	.....	„	2.061:65
1919	.....	„	5.035:53
1920	.....	„	4.874:44
1921	.....	„	10.135:79
1922	.....	„	16.478:53
1923	1/1—30/6	„	10.165:61
1923—1924	.....	„	27.030:95

**Vitterhets-, historie- och
antikvitetsakademiens**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 53 § 1.

Till Konungen.

I anledning av härmed återgående nådiga remiss får vitterhets-, historie- och antikvitets akademien lämna följande redogörelse för vad från det allmännas sida åtgjorts beträffande vården och underhållet av Visby ruiner.

Sedan till underhåll av Visby ruiner under en lång följd av år varit anvisade tomtören för hospitalslägenheter i Visby stad, vilka emellertid icke uppgingo till några avsevärda summor, uppförde 1880 års riksdag såsom reservationsanslag för Visby ruiners vård och underhåll ett belopp av 450 kronor som ersättning för berörda tomtören, vilka dåmera upphört att utgå. Uppenbarligen kunde emellertid inga mera vittomfattande åtgärder i nu ifrågavarande hänseende vidtagas med de medel, som sålunda stodo till buds. På grund av dessa medels otillräcklighet anhöll akademien därför i underdånig skrivelse den 20 december 1883 att hos 1884 års riksdag måtte utverkas erforderligt anslag för bevarande av de sex viktigaste kyrkoruinerna i Visby. Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet beviljade riksdagen även ett anslag å 20.000 kronor för ändamålet. I underdånig skrivelse den 7 september 1897 hemställde akademien vidare om proposition till 1898 års riksdag å ett anslag av 30.000 kronor till konservering av

Visby stadsmur. Efter av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade riksdagen för nämnda ändamål 18.050 kronor att utgå under åren 1899 och 1900.

I underdånig skrivelse den 10 oktober 1903 framhöll akademien därefter, att det av 1880 års riksdag beviljade årliga anslaget av 450 kronor vore otillräckligt. Akademien påpekade i sin berörda skrivelse, att ingen stad i norra Europa kunde uppvisa en sådan samling av monumentala ruiner som Visby, och att dessa ruiner i allt högre grad ådroge sig uppmärksamheten även från utlandet, vadan det syntes vara en oavvislig plikt att göra allt vad göras kunde för deras bevarande. I enlighet med akademiens hemställan gjorde Kungl. Maj:t framställning till riksdagen om höjande av anslaget till 1.000 kronor, och riksdagen beslöt att från och med år 1905 höja detsamma till sagda belopp.

I underdånig skrivelse den 19 augusti 1921 framhöll akademien vidare, huru som sistnämnda anslag å 1.000 kronor vore avsett för smärre konserveringsarbeten å Visby stadsmur ävensom å de 10 ruinkyrkorna i Visby, S:t Görans kyrkoruin och Solberga cistercienserklosterruiner, samt framhöll att, ehuru särskilda anslag vid skilda tillfällen beviljats av riksdagen vid mera omfattande och större reparationer, det dock vore tydligt, att nämnda summa vore alldeles otillräcklig. På grund härav hemställde akademien om förslag till 1922 års riksdag att höja anslaget till 2.500 kronor.

Dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet anförde vid ärendets föredragning inför Eders Kungl. Maj:t bland annat, att goda skäl förefunnos att föreslå en höjning av anslaget ifråga så mycket mer som man annars syntes vara nödsakad att genom betydande engångsanslag sörja för de olika minnesmärkenas bevarande, men förklarade sig anse, att en fördubbling av anslaget för det dåvarande finge vara tillfyllest. I enlighet härmed höjde 1922 års riksdag ifrågavarande anslag till 2.000 kronor samt upptog detsamma i riksstaten för förra halvåret 1923 med 1.000 kronor. I riksstaten för budgetåret 1923—1924 uppfördes emellertid anslaget utan angivet belopp, vilken anordning av dåvarande departementschefen vid ärendets anmälan inför Eders Kungl. Maj:t betecknades vara av allenast provisorisk karaktär. Bristen på dylikt särskilt anslag gjorde sig emellertid inom kort gällande, och i skrivelse den 3 juli 1923 såg sig akademien nödsakad att hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om anvisande av medel till fortsättande av de konserveringsarbeten å S:t Görans hospitalskyrka, vartill 3.000 kronor tidigare anvisats genom nådigt beslut den 7 oktober 1921, i anledning varav Eders Kungl. Maj:t den 9 augusti 1923 för ändamålet anvisade 1.750 kronor att utgå av åttonde huvudtitelns allmänna anslag till extra utgifter.

I underdånig skrivelse den 4 september 1923 upptog akademien ånyo ifrågavarande ämne till behandling. Akademien framhöll därvid bland annat, att flertalet av kyrkoruinernas ännu kvarstående valv vore i ett så dåligt skick, att det i vissa fall kunde befaras att, därest valven icke snarast konserverades, detsamma komme att nedstörta. Otivelaktigt erfordrades, anförde akademien i berörda skrivelse, för dessa bristers avhjälpande omedelbara, synnerligen omfattande restaureringsåtgärder, vilkas utförande syntes draga så stora kostnader, att medel till dessas täckande icke borde anvisas på ordinarie stat utan beredas från ett tillfälligt extra anslag. Men förutom till dessa större tillfälliga arbeten erfordrades medel för bestridande av det kontinuerliga underhållet av Visby ruiner. Kostnaderna härför beräknades, även under förutsättning att ovan nämnda mera trängande restaureringsarbeten omedelbart vidtoges, icke kunna

sättas lägre än till omkring 5.000 kronor per år. Akademiens framställning utmynnade i en hemställan att i riksstaten måtte uppföras ett ordinarie reservationsanslag å 10.000 kronor till vård och underhåll av Visby ruiner och andra byggnadsmärken, därav 6.500 kronor enligt en av riksantikvarien den 30 november 1924 dagtecknad underdånig skrivelse beräknades enbart för Visby ruiner. Till bestridande av kostnaderna för omedelbara större, tillfälligt behövliga istandsättningsarbeten, genom vilka vissa byggnadsminnesmärken skulle kunna försättas i ett sådant skick, att ett enbart fortlöpande underhåll av desamma därefter skulle vara möjligt, begärde akademien därjämte 30.000 kronor. Vid fördelningen av sistnämnda anslag beräknades 10.000 kronor belöpa på Visby ruiner.

Vid ärendets anmälan inför Eders Kungl. Maj:t förklarade departementschefen sig sakna anledning att göra några erinringar mot de av akademien framlagda beräkningarna samt framhöll, att det skulle varit önskvärt, om akademiens förslag kunnat tillstyrkas. Den statsekonomiska hänsynen hade emellertid i detta som i så många andra fall nödsakat departementschefen göra en stark begränsning av de äskade anslagen. I enlighet med departementschefens förslag föreslog även Eders Kungl. Maj:t riksdagen dels att i riksstaten uppföra ett ordinarie reservationsanslag till vård och underhåll av Visby ruiner och andra byggnadsminnesmärken med 5.000 kronor, dels ock att till omedelbara istandsättningsåtgärder å vissa byggnadsminnesmärken för budgetåret 1924—1925 anvisa ett extra reservationsanslag av 8.000 kronor. Dessa Eders Kungl. Maj:ts förslag vunno även riksdagens bifall.

Beträffande användningen av de för innevarande budgetår till akademiens förfogande ställda anslagen för ifrågakomna ändamål må erinras, att konserveringsarbetena å ruinerna i Visby pågå, ehuru desamma vid tiden för statsrevisorernas besök därstädes i augusti 1924 ännu icke kunnat visa några mera påtagliga resultat.

Slutligen är att tillägga att akademien i sina riksdagspetita för budgetåret 1925—1926 förnyat sin föregående år gjorda hemställan, att ordinarie reservationsanslaget till vård och underhåll av Visby ruiner och andra byggnadsminnesmärken måtte utgå med 10.000 kronor, varjämte akademien till omedelbara istandsättningsarbeten å vissa byggnadsminnesmärken begärt ett reservationsanslag å 30.000 kronor att utgå å extra stat. Av sistnämnda summa har akademien beräknat ett belopp av 9.000 kronor belöpa på istandsättningsarbeten å Visby ruiner.

Av vad sålunda anförts torde framgå, att akademien genom sina under senare år avgivna anslagsäskanden till fullo beaktat de av revisorerna påpekade missförhållandena, ehuru akademien tyvärr ännu icke blivit satt i stånd att avhjälpa desamma på grund av otillräckligheten av härför beviljade anslag.

Underdånigst:

Å akademiens vägnar:

SIGURD CURMAN.

I. A. Hedenlund.

Stockholm den 29 september 1924.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del 1, sid. 53 § 2.

Till Konungen.

Med anledning av härhos återgående nådiga remiss har skolöverstyrelsen inhämtat förklaring av rektorerna vid realskolan i Malmö E. Isacsson och vid västra realskolan i Göteborg R. Rådmann. Den förra förklaringen har insänts till överstyrelsen direkt, den senare genom läroverkets inspektor, vilken därvid jämväl avgivit eget yttrande i ärendet. Sagda båda förklaringar tillika med likaledes omförmälda yttrande av vederbörande inspektor får överstyrelsen härmed överlämna. För egen del får överstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Det av statsrevisorerna anmärkta förfarandet har otvivelaktigt varit oriktigt; men då båda rektorerna anfört i viss mån förklarande omständigheter, då, såvitt överstyrelsen kan finna, ifrågavarande läroverk icke lidit någon skada genom förfarandet och då man har anledning förvänta, att detsamma, sedan vederbörandes uppmärksamhet genom vad som förekommit blivit fäst vid saken, icke skall upprepas, torde revisorernas framställning icke böra föranleda någon ytterligare åtgärd.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Bergqvist, avdelningschefen överdirektören Falk samt undervisningsråden Rydberg, Johansson, föredragande, Åström och Wallin.

Stockholm den 29 september 1924.

Underdånigst:

B. J. n BERGQVIST.

AUGUST JOHANSSON,
föredragande.

Bell Kruse.

Bil. 1.

Till Kungl. skolöverstyrelsen.

Härmed översändes rektor Rådmanns förklaring över riksdagens revisorers anmärkning mot Göteborgs västra realskolas räkenskaper. Till vad rektor Rådmann anfört har jag intet att vidare anföra, än att det har sin riktighet, att rektor Rådmann insjuknade vårterminen 1923, vilket jag då till Kungl. överstyrelsen anmälde, i följd varav överstyrelsen förordnade en vikarierande rektor, som med mycken möda fick ordnat räkenskaperna. Att dessa under sådana förhållanden icke kunde fullt korrekt handhas, var helt naturligt.

Göteborg den 12 september 1924.

P. Rydholm,
inspektor för Göteborgs västra realskola.

Bil. 2.

Till Kungl. skolöverstyrelsen.
Läroverksavdelningen.

Med anledning av riksdagens revisorers framställning rörande särskild giro-räkning för härvarande läroverk får jag härmed vördsamt anföra följande.

Läroverkets medel hava alltsedan dess tillkomst deponerats i stadens sparbank mot sparbanksböcker, och liksom mina företrädare i tjänsten har jag ansett detta förfaringssätt vara avgjort bekvämast för redogöraren och för läroverket fördelaktigast, då sparbanken giver vanlig ränta, men riksbanken ej beräknar någon giroränta på ifrågavarande medel. En resa in till riksbankskontoret i staden från denna förstadskola lider slutligen av den väsentliga olägenheten, att den tager c:a 2 timmar i anspråk; och jag ber i detta sammanhang få påpeka, att till rektors biträde vid denna stora skola finnes endast en vaktmästare, som även sköter eldning och städning. Ett ytterligare biträde skulle ställa sig dyrt.

Vad beträffar omskrivna behållningen den 30 juni 1923, varav c:a 7.000 kronor voro terminsavgifter för vårterminen till statsverket och ej tillhörde läroverkets kassor, så berodde dess storlek på den omständigheten, att under-teknad mot slutet av nämnda termin drabbades av svår hjärnblödning och ej kunde taga någon befattning med att ordna läroverkets kassor och räkenskaper, vilka slutligen uppgjordes av annan person.

Göteborgs västra realskola den 10 september 1924.

Robert Rådmann.

Bil. 3.

Till Kungl. skolöverstyrelsen.

Sedan Kungl. överstyrelsen infordrat rektors vid realskolan i Malmö förklaring i anledning av riksdagens revisorers anmärkning angående behållningen i realskolans kassor vid slutet av budgetåret 1923, får jag vördsamt anföra, att jag på grund av en tillfällig bortresa i slutet av juni månad 1923 med återkomst till Malmö omedelbart före månadsskiftet icke fick tillfälle att i bank insätta de läroverkets kontanta medel, som icke behövdes för omedelbart utbetalande.

Med beklagande av vad sålunda inträffat får jag förklara, att jag för framtiden skall låta mig det angeläget vara att ställa mig givna bestämmelser till efterrättelse.

Malmö den 27 september 1924.

Erik Isacsson.

Bil. 4.

**Till Kungl. skolöverstyrelsens läroverksavdelning,
Stockholm.**

Med översändande av närslutna förklaring av rektor vid realskolan i Malmö får jag hemställa att Kungl. överstyrelsen ville låta vid den sålunda avgivna förklaringen bero.*)

Malmö den 27 september 1924.

R. DE LA GARDIE.

Landshövding.

Inspektor vid realskolan i Malmö.

**Byggnadsstyrelsens och
skolöverstyrelsens**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 54 och
57, §§ 3 och 6.

Till Konungen.

Genom nådiga remisser den 21 nästlidna augusti hava byggnadsstyrelsen och skolöverstyrelsen anbefallts avgiva och senast den 30 innevarande september inkomma med utlåtanden i anledning av vad riksdagens revisorer i revisionsberättelsen för tiden 1 januari—30 juni 1923 anført rörande statens småskoleseminarium i Lycksele och folkskoleseminariet i Umeå.

Till åtlydnad härav få ämbetsverken i underdånighet anföra följande.

Beträffande statens småskoleseminarium i Lycksele hava revisorerna meddelat, att seminariets rektor med avseende å seminarietomten gjort i huvudsak följande erinringar. Till följd av att älven närmast seminarietomten vore långgrund, hade kloakledningarna måst dragas 400 meter ut under älvens botten, vilket torde hava orsakat en merkostnad av 23.000 kronor. Seminariebyggnaden hade erhållit en mindre lämplig placering invid landsvägen, där livlig biltrafik påginge. Till denna placering hade tomtens beskaffenhet möjligen varit anledning. Trädgården hade ett otjänligt läge norr om seminariets byggnadskomplex. I anslutning härtill hade rektorn meddelat, att han först i januari 1923 haft tillfälle att yttra sig över ritningar och arbetsbeskrivning samt att han först den 19 mars 1923 efter särskild skriftlig begäran fått mottaga byggnadsbeskrivning och ritningar. För egen del hava revisorerna framhållit, att, då rektors erinringar särskilt i fråga om seminarietomtens beskaffenhet samt byggnadernas förläggning och trädgårdens otjänliga belägenhet syntes hava fog för sig, det hade varit lämpligt, att rektor i förevarande fall lämnats tillfälle att yttra sig i byggnadsfrågan i så god tid, att hans erinringar kunnat komma under omprövning. Slutligen hava revisorerna framhållit, att bostäderna syntes i vissa avseenden mindre väl planlagda.

Jämlikt beslut den 2 oktober 1919 erbjöd Lycksele kommun att utan ersättning upplåta ifrågavarande tomt för uppförande av en seminariebyggnad i Lyck-

---

* Här omförmälda förklaring är av enahanda innehåll som den av ifrågavarande rektor vid realskolan i Malmö den 27 sistlidne september till skolöverstyrelsen avgivna, här ovan, bil. 3, återgivna förklaring, till vilken hänvisas.

sele, och blev detta erbjudande, efter en av Eders Kungl. Maj:t avlåten proposition, av 1920 års riksdag antaget. Byggnadsstyrelsen hade emellertid icke satts i tillfälle att dessförinnan göra något uttalande beträffande tomtens lämplighet för ändamålet, men hade skolöverstyrelsen i underdånigt utlåtande den 31 december 1919, bland annat, framhållit, att det syntes överstyrelsen som om tomtens areal vore väl knappt tilltagen.

Sedermera erhöll byggnadsstyrelsen jämlikt nådigt beslut den 25 september 1920 uppdrag att i samråd med skolöverstyrelsen låta utarbета ritningar och kostnadsförslag till erforderliga byggnader för ifrågavarande seminarium. Med anledning härav upprättades ritningar med tillhörande beskrivning, vilka ritningar enligt av skolöverstyrelsen den 21 januari 1921 avgivet yttrande i ärendet blevo av överstyrelsen godkända.

Såsom framgår av Eders Kungl. Maj:ts framställning i Bilaga till 1922 års statsverksproposition, åttonde huvudtiteln, sid. 394, blev ärendet av Eders Kungl. Maj:t återremitterat till byggnadsstyrelsen. Då syftet härmed var att få till stånd en utredning, huruvida icke byggnadskostnaderna skulle kunna nedbringas, uppgjorde arkitekten i besparingssyfte det alternativa förslag med viss inskränkning i de först planerade utrymmena i såväl skolbyggnaderna som lärarbostäderna, vilket sedermera i den Kungl. propositionen lades till grund för riksdagens beslut i ärendet. Under hela den tid dessa utredningar pågingo och statsmakterna fattade beslut i ärendet var rektorstjänsten vid seminariet vakant, och befattningen uppehölls tillfälligtvis av en kvinnlig lärare, som icke ägde förutsättningar att kunna medverka vid de nya seminariebyggnadernas planläggning. Sedan riksdagen anvisat medel för arbetets igångsättande och godkänt de uppgjorda ritningarna med däri föreslagna inskränkningar, blevo ritningarna med tillhörande beskrivning därefter av Eders Kungl. Maj:t fastställda den 27 oktober 1922, i samband varmed Eders Kungl. Maj:t uppdrog åt byggnadsstyrelsen att omedelbart gå i författning om utförande av här avsedda byggnadsarbeten i enlighet med nämnda ritningar och beskrivning, med rätt för byggnadsstyrelsen att vid arbetets utförande vidtaga sådana smärre avvikelser från de fastställda ritningarna jämte beskrivning, som kunde befinnas erforderliga och lämpliga och som icke föranledde ökning av totalkostnaderna för byggnadsföretaget.

Sedan i anslutning härtill huvudritningar och arbetsbeskrivning upprättats, anmodades seminariets nuvarande rektor, som först i augusti 1922 tillträtt sin befattning, redan den 8 december 1922 att taga del av sistnämnda ritningar med tillhörande handlingar, innan entreprenad för byggnadsarbetet utlystes. Rektor företog härefter en ingående granskning av berörda ritningar, och av honom i anslutning härtill framställda önskemål blevo genom verkställda modifikationer i förslaget beaktade, och hade sålunda, enligt byggnadsstyrelsens uppfattning, fullt samförstånd i förevarande byggnadsfråga uppnåtts mellan styrelsen och rektor, innan entreprenaden utlystes.

Vad beträffar de erinringar seminariets rektor inför revisorerna framställt i fråga om seminarietomtens beskaffenhet samt byggnadernas förläggning och trädgårdens mindre lämpliga belägenhet, få ämbetsverken framhålla, att det med hänsyn till tomtens knappt tilltagna areal och olämpliga form icke gärna varit möjligt att förlägga seminariebyggnaden på längre avstånd från landsvägen än vad som skett eller att bereda lämpligare plats för trädgården utan att förorsaka andra och större olägenheter. Byggnaderna hava grupperats kring

en gårdsplan, som genom de kringliggande husen erhåller ett skyddat läge och som man strävat efter att få så stor som terrängen medgav. Vad seminarieträdgården beträffar torde det dock icke vara omöjligt att genom utökning av seminarieområdet vinna avsevärda förbättringar.

I detta sammanhang tillåta sig ämbetsverken erinra, att riksdagens revisorer i revisionsberättelsen för år 1922 meddelat, att revisorerna besökt seminariet i fråga och i samband därmed besett tomtplatsen för den nu avsedda nybyggnaden för seminariet, men hava revisorerna då icke framställt någon som helst erinran med avseende å tomtens lämplighet för sitt ändamål.

Beträffande den långa avloppsledningen ut i älven få ämbetsverken framhålla, att denna anordning varit oundgängligen nödvändig, sedan ett förslag till överenskommelse med samhället i syfte, att detsamma under byggnadsstyrelsens medverkan skulle utföra den del av ett utarbetat förslag till avloppsledning för samhället i sin helhet, som berörde seminariet, av samhället förkastats. Hela frågan om avloppsledning för samhället förföll.

Det av revisorerna i nu förevarande revisionsberättelse gjorda uttalandet, att bostäderna skulle vara mindre väl planlagda, har icke närmare preciserats. Sannolikt torde därmed avses det förhållande, att desamma enligt de föreliggande ritningarna gjorts något mindre vad planytan beträffar än vad i det ursprungliga förslaget avsetts. Denna åtgärd, som motiverats såväl av den ovannämnda angelägenheten att nedbringa byggnadskostnaderna samt av den av det kalla klimatet beroende nödvändigheten att planlägga byggnaderna så att de kunna lätt uppvärmas, har emellertid av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen på sin tid godkänts.

Beträffande folkskoleseminariet i Umeå hava revisorerna anført, bland annat, följande. Det ritningsförslag, som av 1920 års riksdag lagts till grund för beviljande av anslag till nybyggnad för nämnda seminarium hade icke blivit tillämpat vid arbetets utförande. Byggnadsstyrelsen hade nämligen låtit utarbeta nya ritningar för seminariet, vilka hade fastställts av Eders Kungl. Maj:t och i huvudsak blivit följda vid seminariebyggnadernas uppförande. Enligt vad från byggnadsstyrelsen uppgivits hade i sistnämnda förslag åtskilliga begränsningar gjorts av de utrymmen, varpå ursprungligen från skolöverstyrelsens sida yrkats. Trots de förenklingar, som sålunda vidtagits, hade revisorerna vid sitt besök på platsen erhållit intryck av att ändamålsenliga och fullt tillfredsställande lokaler kunnat beredas seminariet med tillämpning av enklare byggnads sätt och med iakttagande av större sparsamhet.

De av revisorerna sålunda framställda erinringarna hava givits en så obestämd formulering, att det icke är möjligt för ämbetsverken att närmare bemöta desamma.

Med anledning av att statsrevisorerna helt allmänt ansett sig böra påfordra större enkelhet i byggnadssättet skulle det emellertid vara av intresse upptaga till diskussion frågan huruvida den byggnadsstandard, som hittills tillämpats på seminariebyggnader, är för hög och, under antagande att så är revisorernas mening, undersöka, vilka besparingar i materiel, som i förevarande fall skulle tänkas kunna komma i fråga.

Exempelvis skulle betongbjälklag kunnat ersättas med träbjälklag, kalkstensgolv i korridor med furugolv, linoleumtäckta golv i klassrum och ekstavsgolv i vissa lokaler ävenledes med furugolv.

Förekommande kakelbeklädning i badavdelning skulle kunnat utbytas mot oljemålning.

Genom att ersätta stensättningen å gården och omkring byggnaden med grusning eller plantering skulle även någon besparing kunna vinnas.

Med dessa förenklingar skulle byggnadskostnaderna, såsom av bilagda approximativa beräkning framgår, kunna nedbringas med omkring 105.000 kronor eller omkring 5 % av den totala byggnadskostnaden, 1.900.000 kronor.

De eftergifter beträffande byggnadens slitstyrka, i första hand golvens slitstyrka, men även byggnadens hygieniska och brandsäkra standard, som ovan nämnda besparingar skulle innebära, skulle medföra ökade renhållningskostnader och ökade underhållskostnader, vars exakta siffra svårigen kan uppgivas. Med hänsyn till den starka förslitningen av golv i skolor torde dessa kostnader bli betydande. Beträffande stensättningen på gården bör det observeras, att den förefintliga lerbottnen motiverar särskilda åtgärder för att gårdsplanen skall kunna hållas i gott skick. På någon annan del av byggnaden än de ovan nämnda synes någon kostnadsreduktion knappast kunna ifrågasättas.

Ämbetsverken vilja emellertid betona, att de tillfullo inse nödvändigheten av att kostnaderna vid statens byggnadsföretag avvägas så att man å ena sidan undviker all onödig lyx, men å andra sidan icke, i syfte att göra tillfälliga besparingar, använder mindre lämpliga material eller anordningar, vilka sedermera visa sig ägnade att medföra ökade kostnader för statsverket med avseende å underhåll och drift.

Remissakterna återgå.

I ärendets slutliga handläggning hava jämväl deltagit för byggnadsstyrelsen byråchefen Lovén och för skolöverstyrelsen undervisningsrådet Björck. Stockholm den 4 september 1924.

Underdänigst:

IVAR TENGBOM.

GUST. HERMANSSON.

B. J. M. BERGQVIST.

Sten Zethelius.

Bil.

Umeå seminarium.

Approximativ beräkning av kostnadsminskningar som kunnat erhållas genom användande av enklare materialier för vissa i seminariebyggnaden ingående arbeten.

Utbyte av betongbjälklagen mot bjälklag av trä	25.540:—
„ „ ekstavgolven mot golv av furu	40.600:—
„ „ kalkstensgolven i korridorer och kapprum mot golv av furu	14.450:—
„ „ plattgolv i köksavdelningen mot golv av furu	1.390:—
„ „ kalkstenssocklar i d:o mot socklar av furu	3.102:—
„ „ kalkstensbänkarna mot fönsterbänkar av furu	810:—
„ „ kakelbeklädnad i badavdelningen mot oljemålning	4.725:—
„ „ gårdsplanens stensättning mot avjämning med grus ..	4.324:—
Slopande av kantstenarna för doseringen runt byggnaden	9.730:—
<hr/>	
Kronor 104.671:—	
<hr/>	
Säg. Kronor 105.000:—	

Stockholm den 4 sept. 1924.

Bror Sundblad.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 60, § 3.

Till Konungen.

Genom remiss den 27 augusti 1924 har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att senast den 30 september 1924 till jordbruksdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923 anfört beträffande förrättningskostnader vid företag, var- till bidrag utgår från norrländska avdikningsanslaget, m. m.

Med återställande av remissakten får lantbruksstyrelsen i anledning härav anföra följande.

Revisorerna hava beträffande ifrågavarande förrättningskostnader velat anmärka mot den enligt deras åsikt vidlyftiga apparat, som igångsattes, när fråga uppstår om åtnjutande av bidrag från norrländska avdikningsanslaget, och därvid särskilt framhållit, att de därmed förenade kostnaderna i vissa fall uppgå till betydande belopp.

Till en början anföra revisorerna, att enligt hittills av lantbruksstyrelsen tillämpad praxis det utgör en förutsättning för styrelsens tillstyrkande av bidrag, att förslagen till ifrågavarande utdikningsföretag skola hava upprättats av lantbruksingenjör. Lantbruksstyrelsen vill häremot framhålla, att det är vederbörande jordägare fullt obetaget att i stället för lantbruksingenjör anlita annan sakkunnig förrättningsman vid utdikningsförslagens upprättande. Enligt gällande författning fordras nämligen i förevarande avseende endast, att arbetsplanen och kostnadsberäkningen för företaget äro så uppgjorda, att de kunna vinna Kungl. Maj:ts fastställelse. Ifråga om syneförrättningar enligt vattenlagen tillkommer dock uttryckligt stadgande om särskild behörighet för förrättningsmannen. Ehuru sålunda icke något allmänt stadgande finnes, att ifrågavarande förslag skola vara upprättade av lantbruksingenjör, har dock, enligt vad här kunnat utrönas, icke i något fall inträffat, att av annan person upprättat förslag blivit till lantbruksstyrelsen insänt med ansökning om bidrag från norrländska avdikningsanslaget. Ifrågavarande faktiska förhållande torde icke blivit framtvingat av något direktiv från lantbruksstyrelsens sida utan torde närmast vara att anse såsom ett uttryck för allmänhetens sätt att uppfatta saken. Lantbruksstyrelsen är ock för sin del beredd att till prövning upptaga varje dylikt förslag, oavsett om det upprättats av lantbruksingenjör eller annan kompetent person.

Vad vidare beträffar lantbruksingenjörernas arvode, som beräknas enligt Kungl. Maj:ts förordning den 31 december 1920 (nr 913) angående den gottgörelse, lantbruksingenjör äger uppbära för verkställt arbete (lantbruksingenjörstaxan), må framhållas att, då utredning skall verkställas rörande varje företag, vartill bidrag sökes, och denna utredning i vissa hänseenden kan vara lika tidsödande och krävande vid ett litet företag som vid ett stort, det icke torde kunna undvikas, att förrättningskostnaderna vid små företag i vissa fall bliva jämförelsevis höga. Med avseende härå vill lantbruksstyrelsen emellertid anföra, att det synes kunna ifrågasättas, huruvida icke en väsentlig del av de företag

av obetydlig omfattning, vilka särskilt under de senare åren företett en ständig ökning och för närvarande utgöra en avsevärd procent av samtliga statsunderstödda företag, rätteligen borde hänföras till sådan teg- eller täckdikning, vartill bidrag icke må utgå och att det sålunda knappast kan anses vara fullt överensstämmande med det ursprungliga ändamålet med norrländska avdikningsanslaget att bidrag från nämnda anslag utgår till dessa mindre företag. Vid den revision, som enligt vad jämväl statsrevisorerna anmärkt förestår beträffande ifrågavarande understödsverksamhet, torde ock böra tagas under övervägande, huruvida icke en bestämd skillnad i förevarande avseende bör göras mellan verkliga vattenavledningsföretag och dylik mindre dikning, eventuellt så att statsbidrag till de smärre företagen utgår under enklare former från särskilt anslag, som förvaltas av hushållningssällskapen.

Revisorerna hava vidare erinrat, att lantbruksstyrelsen ifrågasatt, huruvida statsbidrag från anslaget såsom regel borde lämnas till andra företag än sådana, vilka grundats på syneförrättning enligt vattenlagen. Härtill får lantbruksstyrelsen framhålla, att förslaget om bestämmelser i sådan riktning har tillkommit huvudsakligen i syfte att möjliggöra ett framtvingande av de understödda företagens framtida vidmakthållande och att styrelsens förslag härutinnan i utlåtande den 8 januari 1923, som av revisorerna särskilt påtalats, närmast var avsett att bringa denna fråga under Kungl. Maj:ts prövning. Det har nämligen i många fall visat sig att av staten understödda företag lämnats att helt förfalla inom loppet av endast några få år, varvid uppenbarligen det med statsunderstödet avsedda ändamålet blivit förfelat. Den ofördelaktiga inverkan härav på resultatet av och förtroendet för statens understödjande verksamhet på detta område torde ligga i öppen dag. Då emellertid nödvändigheten av att förrättningskostnaderna vid ifrågavarande företag hållas inom rimliga gränser till fullo inses jämväl av lantbruksstyrelsen, måste enligt styrelsens uppfattning såsom villkor för ett allmänt införande av syn enligt vattenlagen förutsättas, att därigenom icke föranledes större ökning av nämnda kostnader, än vad som kan anses motiverat av tillgodoseendet för statens del av ovannämnda krav. Under detta ärendes fortsatta behandling i lantbruksstyrelsen har även visat sig, att sagda önskemål med avseende på kostnadernas inskränkande torde kunna behörigen tillgodoses genom ett enklare syneförfarande vid ifrågavarande förrättningar. Även ur nyss antydda synpunkt kan det emellertid utan tvivel finnas skäl att, såsom ovan ifrågasatts, skilja på större och mindre företag.

Revisorerna hava vidare påtalat den kostnad, som orsakades av erforderlig kontroll av dikningsföretagen, samt förklarat, att sådan kontroll kunde med mindre omgång och betydligt mindre utlägg verkställas, därest för ändamålet anlätades i orten boende sakkunniga personer, exempelvis jordbrukskonsulenter, vandringsrättare, kronojägare och skiftesgodemän. Lantbruksstyrelsen vill här om anför, att detta av revisorerna sålunda förordade tillvägagångssätt redan har under ett par års tid tillämpats av styrelsen, i det att utbetalning av beviljade medel har av lantbruksstyrelsen tillstyrkts hos statskontoret med stöd av intyg, som avgivits av personer tillhörande bland annat förberörda kategorier. Ifråga om företagens slutliga godkännande har däremot lantbruksstyrelsen i regel fordrat avsyningsbevis, utfärdat av statens lantbruksingenjör eller annan särskilt förordnad avsyningsförrättare med tjänstemannaansvar. Någon eftergift härutinnan, på sätt revisorerna möjligen hava ifrågasatt, anser lantbruksstyrelsen icke kunna medgivas. Genom sådan eftergift torde visserligen för stats-

verkets del kunna uppkomma någon besparing i resekostnader och traktamentsersättningar, då av revisorerna påtänkta avsyningsförrättare i regel icke torde för ifrågakommande förrättningar äga att uppbära ersättning av statsverket. Dessa omkostnader torde det i sådant fall ankomma på vederbörande bidragstagare att gälda, medan under nuvarande förhållanden avsyningarna icke medföra någon kostnad för bidragstagarna. Nämnda besparing i resekostnads- och traktamentsersättning torde dock bliva jämförelsevis oväsentlig. I regel har nämligen lantbruksingenjören att handlägga jämväl andra förrättningar inom den trakt, där avsyningsförrättningarna skola verkställas, varför de av dessa senare föranledda merkostnaderna i allmänhet bliva jämförelsevis obetydliga. Vid meddelande av förekommande förordnanden lämnar även lantbruksstyrelsen anvisning därom, att förrättningar i en och samma trakt skola för nedbringande av resekostnaden utföras i ett sammanhang, varjämte må framhållas, att styrelsen i de fall, då vederbörandes reseräkning underställts lantbruksstyrelsens granskning och överträdelse av ovannämnda direktiv konstaterats, gått i författning om verkställande av erforderlig beskärning av räkningarnas belopp. Då särskilda avsyningsförrättare av lantbruksstyrelsen förordnas, sker jämväl fördelningen av förrättningarna på de olika förrättningsmännen med särskild hänsyn därtill, att minsta möjliga kostnad må förorsakas statsverket, i det att alla förrättningar inom en och samma trakt överlämnas till samma förrättningsman.

Ersättning för avsyningsförrättning, som verkställs av lantbruksingenjör, utgår enligt lantbruksingenjörstaxan med ett dagarvode av 12 kronor och gäldas av allmänna medel. För avsyning, som verkställs av annan, av lantbruksstyrelsen särskilt förordnad förrättningsman, utgår intet särskilt arvode utöver den lön, som sådan förrättningsman åtnjuter. Anmärkas må, att lantbruksingenjörernas biträden — i motsats till vad revisorernas berättelse synes giva vid handen — icke uppbära dyrtidstillägg och tillskott till dyrtidstillägg i annan mån, än att lantbruksstipendiat i egenskap av biträde åt lantbruksingenjör uppbär dyrtidstillägg å sitt stipendiatarvode.

Att i vissa undantagsfall de med avsyningen förenade kostnaderna under ogynnsamma omständigheter kunna uppgå till i förhållande till statsbidragets storlek jämförelsevis avsevärda belopp, torde icke kunna helt och hållet undvikas. Dessa fall torde dock kunna i regel inskränkas till mera avlägsna orter med långa avstånd och bristfälliga kommunikationsmöjligheter. Om ock lantbruksstyrelsen, å ena sidan, är medveten om att i sådana fall kontrollkostnaderna äro relativt höga i förhållande till företagets storlek och kostnaden för deras utförande — ett missförhållande som lantbruksstyrelsen vill så långt möjligt söka förekomma — så synes det dock styrelsen, å andra sidan knappast skäligt att bedöma frågan om verksamhetens i dess helhet praktiska anordnande uteslutande med hänsyn till dessa undantagsfall.

Vad beträffar revisorernas uttalande om önskvärdheten därav, att sådana anordningar träffas, att bättre översikt må kunna vinnas över förhållandet mellan utbetalade understöd och kostnaderna för lantbruksingenjörernas härvid utövade kontroll och övriga arbete, vill lantbruksstyrelsen framhålla, att lantbruksingenjörernas dagböcker och berättelser över företagna förrättningar redan äro så detaljerat uppställda, att en inskränkning snarare än en ytterligare utökning av detaljerna i desamma är från praktisk synpunkt önskvärd. Det synes icke heller rimligen kunna ifrågasättas, att nämnda dagböcker och berättelser skola

innehålla fullständigt statistiskt material i förevarande avseende, enär arbetet med deras utarbetande för sådant fall skulle i allt för hög grad ökas. En utredning i ämnet — ehuru förenad med ett betydande arbete — skulle emellertid kunna erhållas genom bearbetning av till lantbruksstyrelsen ingivna dagböcker och hos styrelsen i övrigt tillgängligt material samt till länsstyrelserna insända reseräkningar.

Det har vidare väckt revisorernas uppmärksamhet, att reseersättning till lantbruksingenjörer, extra lantbruksingenjörer och vissa biträden utgår efter tredje klassen i gällande resereglemente, och hava revisorerna härutinnan anför, att vid jämförelse med den ersättning, som utbetalas till andra statens befattningshavare i ungefär motsvarande tjänsteställning, denna beräkningsgrund måste anses för hög. Lantbruksstyrelsen får med anledning härav framhålla, att det varit bland annat för vinnande av bättre överensstämmelse i berörda hänseende mellan lantbruksingenjörerna och med dem ungefärligen likställda befattningshavare, som de åtgärder vidtagits, vilka föranlett Kungl. Maj:ts kungörelse den 23 december 1920 (nr 858) angående lantbruksingenjörer och vissa befattningshavare hos lotsstyrelsen tillkommande resekostnads- och trakamentersättning, varigenom bland annat lantbruksingenjör och extra lantbruksingenjör erhållit rätt till sådan ersättning enligt tredje klassen i resereglementet. Till de i detta samband omnämnda biträden, vilka av lantbruksstyrelsen förordnas att verkställa avsynings- eller besiktningsförrättningar utgår enligt av Kungl. Maj:t för varje år särskilt lämnat medgivande ifrågavarande ersättning efter samma grunder som för extra lantbruksingenjörer.

Med avseende härå må vidare framhållas, att ifrågavarande uppflyttning i högre reseklass av lantbruksingenjörer m. fl. tillkommit under kristiden, då en mera allmän uppflyttning i högre reseklass av ett flertal tjänstemannakategorier blev nödvändig, för att tjänsteresor överhuvud skulle kunna företagas. Enligt lantbruksstyrelsens förmenande synes en nedflyttning av här ifrågavarande befattningshavare knappast böra ifrågasättas annat än i sammanhang med en mera allmän nedflyttning ifråga om reseklass av samtliga tjänstemän, som i sådant hänseende kunna komma ifråga.

Revisorerna hava slutligen anför, att, ehuru redan 1921 års statsrevisorer framhållit angelägenheten av att kostnaderna för ifrågavarande förrättningar nedbringades, någon åtgärd i sådan riktning ännu icke vidtagits från lantbruksstyrelsens sida, utan ytterligare skärpning av de under senaste tiden tillämpade formerna vid behandlingen av ifrågavarande ansökningar har av lantbruksstyrelsen ifrågasatts, vilket av revisorerna funnits vittna om bristande hänsyn för vikten av att tillbörlig sparsamhet med statens medel iakttages.

Av vad ovan framhållits torde emellertid framgå, att revisorernas omdöme om lantbruksstyrelsens handhavande av ifrågavarande verksamhet i vissa avseenden vilar på oriktiga förutsättningar och att i andra avseenden lantbruksstyrelsen i sak har en från revisorerna skiljaktig uppfattning. Ehuru lantbruksstyrelsen även i fortsättningen vill söka att i görligaste mån vaka över att statens omkostnader för ifrågavarande verksamhet hållas så låga som möjligt, anser sig dock lantbruksstyrelsen icke kunna vidtaga några mera principiella ändringar i sistnämnda avseenden, exempelvis beträffande avsyningsförfarandet, med mindre erforderlig utredning härom verkställts och statsmakterna med ledning därav fattat sitt beslut. Då frågan om revision av ifrågavarande och därmed sam-

manhängande understödsverksamhet från statens sida för närvarande, på Kungl. Maj:ts uppdrag, är föremål för utredning av lantbruksstyrelsen, vill styrelsen givetvis låta sig angeläget vara att härvid upptaga till behandling de av riksdagens revisorer anmärkta förhållandena och härutinnan i förekommande fall framlägga förslag.

Vad särskilt beträffar en i statsrevisorernas berättelse intagen uppgift, att "planerna för ett dikningsföretag å vissa kolonat å Metsekens kolonisationsområde dragit en arvodeskostnad av omkring 800 kronor, vilket belopp de sökande kolonisterna icke förmått att gälda" må anföras, att enligt vad vederbörande lantbruksingenjör meddelat ifrågavarande planer hava avsett sex olika i stället för endast ett företag, och att sammanlagda arvodeskostnaden uppgått till 582 kronor 49 öre i stället för omkring 800 kronor. I denna fråga har lantbruksstyrelsen vidare inhämtat, att största andelen i förrättningskostnaden för någon deltagare utgjort 84 kronor 40 öre och minsta andelen 13 kronor 87 öre. Med beräkning av statsbidrag till hälften därav skulle sålunda de personliga utläggerna hava utgjort högst 42 kronor 20 öre och lägst 6 kronor 94 öre.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Insulander samt byråcheferna Bjurstedt och Fredholm.

Stockholm den 20 september 1924.

Underdånigst:

ERIK INSULANDER.

OLOF FREDHOLM.

Domänstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 65 § 4.

Till Konungen.

Eders Kungl. Maj:t har genom nådig remiss den 27 augusti 1924 anbefallt domänstyrelsen avgiva och till jordbruksdepartementet senast den 30 september 1924 inkomma med utlåtande över vad riksdagens revisorer uti bifogat utdrag av deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1924 anfört ifråga om den under senare åren bedrivna kolonisationen å de norrländska kronoparkerna, och får styrelsen, med remissaktens återställande, i anledning därav i underdånighet anföra följande.

Den år 1916 tillsatta norrländska kolonisationskommittén avgav i betänkande den 15 december 1917 förslag till påbörjande av en försökskolonisation å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län, och framlade kommittén sedermera under skilda tider ytterligare förslag till kolonisation å olika kronoparker inom Norrland och Dalarna. Sedan Eders Kungl. Maj:t och riksdagen efter prövning av de uppgjorda förslagen anvisat medel till kolonisationens genomförande, har densamma i överensstämmelse med kommitténs detaljerade, av statsmakterna i huvudsak godkända förslag ombesörjts av statens kolonisationsnämnd.

Då domänstyrelsen icke deltagit i vare sig kolonisationskommitténs planläggande arbete å skilda parker eller kolonisationsnämndens ombesörjande av de bestämda arbetenas utförande i annat avseende än att styrelsen låtit genom vederbörande skogstjänstemän utsyna av nämnden uppgivet för byggnadsarbetena erforderligt virke samt, särskilt på senaste tiden, anmodat skogstjänstemännen biträda nämnden med vissa arbeten, såsom arbetskontroll, utbetalande av likvider m. m. efter direktiv och uppgifter, som lämnats dem av nämnden, torde icke tillkomma styrelsen att beträffande nu förevarande del av statsrevisorernas berättelse yttra sig i frågan om kolonisationskommitténs planläggande verksamhet eller kolonisationsnämndens ledning av kolonisationen.

Statsrevisorerna hava emellertid berört frågan om förefintlig möjlighet för kolonisterna att erhålla inkomst genom skogsarbete och därvid framhållit, att i många fall sådan inkomst icke alls eller i alltför ringa utsträckning stått dem till buds. Å ett flertal av de av revisorerna besökta kolonatområdena hade för sports klagomål över allt för ringa förståelse från vederbörande skogstjänstemäns sida för vikten av att bereda kolonisterna tillgång till dylikt arbete. Revisorerna ville erinra, hurusom kolonisationsverksamheten hade till förutsättning en samverkan mellan den lokala revirförvaltningen och kolonisterna. Rådande brist på arbetskraft för skogarnas rätta vård hade påkallat, att staten lämnat kolonisationen sitt stöd i den utsträckning, som skett. Genom kolonisationskommitténs utredningar hade utförligt klarlagts vikten av att man å de norrländska statsskogarna överginge till en mera på framtiden inriktad skogsvårdande produktiv politik, avseende att befrämja en förnyelse och utökning av våra skogstillgångar, vilka genom de senaste årtiondenas överavverkningar i allvarlig grad börjat förminsas. För fullföljande av denna politik erfordrades en omfattande skogs- och obygdskolonisation. Då å kolonat av mindre typ odlingsmarken till omfånget satts så ringa som till 5 hektar, hade detta skett med tanke på att, såsom kolonisationskommittén framhållit, jordbruket icke finge bliva kolonistens huvudnäring utan allenast ett, låt vara mycket viktigt, stöd för en ekonomi, som i främsta rummet skulle baseras på stadigvarande inkomst från skogsarbete. Även domänstyrelsen hade vid upprepade tillfällen erinrat om det nödvändiga sambandet mellan jordbruk och skogsarbete i dessa norrländska skogsbygder.

Det syntes statsrevisorerna med skäl kunna göras gällande, att domänstyrelsen, som före anläggandet av de olika kolonisationsföretagen blivit hörd, därvid haft anledning i hög grad beakta det för en lycklig utgång av kolonisationsverksamheten avgörande spörsmålet om tillgången på skogsarbete kring de för upplåtelse ifrågasatta områdena. I den mån så icke skett, måste detta betecknas såsom bristande planmässighet vid anläggning av företagen.

I anledning av vad statsrevisorerna sålunda uttalat får styrelsen anföra följande.

Vid planläggandet och utformandet av sina förslag till kolonisation å kronoparkerna i de norra länen har kolonisationskommittén i detalj utarbetat förslagen med uppgörande av kartor och beskrivningar samt kostnadsberäkningar beträffande ifrågasatt antal lägenheter på skilda kronoparker. Kommittén har i allmänhet därjämte angivit de allmänna förutsättningarna för bedrivande av intensiv skogsvård å respektive kronoparker. Först sedan berörda detaljerade förslag uppgjorts, har domänstyrelsen lämnats tillfälle att däröver, oftast inom viss, kortare tid, avgiva yttrande i frågan. Styrelsen har därvid — första

gången den 15 februari 1918 — uttalat vissa erinringar mot dels kommitténs till synes alltför optimistiska tro på statsskogarnas i övre Norrland utvecklingsmöjlighet genom införande av mera intensiv skogsvård, dels ett upplåtande av kolonat i den omfattning, som å skilda skogar föreslagits. Även om flerstädes, på grund av ökade pris på synnerligast smärre skogseffekter, större intensitet i skogsskötseln skulle kunna åstadkommas, kunde dock icke i flera fall, ej ens under normala förhållanden, den arbetsstyrka, som av kommittén beräknats vara behövlig för skogsdriften, beredas tillräckligt med arbete å den kronopark, varå kolonisationen vore avsedd att äga rum. Vid beräkningen av erforderlig arbetskraft hade kommittén därjämte i allmänhet icke tagit nödig hänsyn till redan befintlig sådan, som sedan gammalt varit van att där erhålla arbetsförtjänst. Styrelsen har även såväl i förenämnda underdåniga utlåtande den 15 februari 1918 över kolonisationskommitténs första förslag till försökskolonisation som ock sedermera framhållit, att hänsyn borde tagas till den årligen fortgående upplåtelsen av odlingslägenheter enligt därför gällande grunder, vilken upplåtelseform styrelsen alltjämt ansett böra bibehållas.

Styrelsen har vid skilda tillfällen funnit sig böra dels avstyrka varje anläggande av kolonat på viss kronopark, dels beträffande andra parker ifrågasätta begränsning av där planerad kolonisation i föreslagen omfattning. I andra fall åter, där det föreslagna upplåtandet varit av jämförelsevis mindre omfattning i förhållande till i orten belägna kronoparkers areal, har styrelsen ansett sig icke böra framställa erinran mot den föreslagna kolonisationen. Styrelsen har nämligen utgått ifrån att vid antagande av kolonister — varmed styrelsen ej haft att taga någon som helst befattning — i första hand skulle ifrågakomma arbetare från orten, såsom inhyses personer, hemmasöner m. fl. utan egna hem, vilka vore vana att inom större eller mindre avstånd från hemvistet skaffa sig nödvändig arbetsförtjänst. Erhölle sådana personer möjlighet att förvärva sig egna hem med jordbruk, varifrån de kunde hämta ett beaktansvärt tillskott för sitt uppehälle, syntes deras utkomstmöjligheter bliva avsevärt förbättrade, även om de ej alltid kunde påräkna arbete i omedelbar närhet av hemmet.

Vid behandling av frågan om kolonisation på de norrländska kronoparkerna har, enligt vad styrelsen kunnat finna, de sociala synpunkterna i särskilt hög grad gjort sig gällande.

Med anledning av väckta motioner i riksdagen om åtgärder för främjande av bosättning å kronans marker i de norrländska länen hemställde riksdagen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t den 18 september 1914, att Eders Kungl. Maj:t måtte bl. a. låta verkställa en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen i syfte att vinna en allmän översikt över belägenheten, storleken och beskaffenheten av jord, som kunde finnas lämplig för utläggande av såväl odlingslägenheter som med äganderätt upplåtna självständiga jordbruk.

Vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t i statsrådet den 30 juni 1916, då kolonisationskommittén tillsattes, anförde statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet bl. a., att det vore önskvärt, att så snart som möjligt något gjordes för att bereda tillfälle till bosättning å kronans därtill ägnade marker i Norrland och Dalarna. Därigenom främjades landets uppodling, och tillfällen till hem inom landets gränser kunde beredas många, som eljest kanske skulle emigrera till främmande land. Statsrådet framhöll därjämte, att genom sådan bosättning

ock skulle erhållas erforderlig arbetskraft för bedrivande av ett intensivt skogsbruk.

Även vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t i statsrådet den 19 mars 1918 av kolonisationskommitténs den 15 december 1917 avgivna betänkande med förslag till anordnande av kolonisationsförsök å vissa kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län uttalade sig statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i samma riktning och anförde sålunda bl. a., att frågan om ett mera målmedvetet och energiskt arbete för främjande av ökad bosättning inom därtill ägnade delar av Norrland länge hade varit föremål för såväl statsmakternas uppmärksamhet som allmänhetens livliga intresse. Den stora vikten att lägga under odling nya områden av därtill ägnad jord låge i öppen dag. Härtill komme, om än i andra rummet, den av kolonisationskommittén starkt hävdade betydelsen av väl kvalificerad arbetskraft för skogsbrukets behov.

Ingenstädes vid ärendets tidigare behandling läser hava hävdats den meningen, att upplåtelse av kolonat skulle äga rum, endast där kolonisterna kunde garanteras tillräcklig arbetsförtjänst av skogsarbete kring de för upplåtelsen ifrågasatta områdena. Statsmakterna hava icke velat ålägga kolonisterna någon arbetsskyldighet på kronoparkerna utan uppställt sådana villkor för upplåtelse, att innehavarna, i likhet med övriga jordbesittare inom orten, skulle känna sig fullt självständiga. Åt kolonisterna har, styrelsen veterligt, icke utlovats, att de skola beredas arbetsförtjänst å kronoparkerna, och de kunna än mindre påfordra, att staten under alla förhållanden skall förse dem med arbete i närheten av deras bostäder. Med den i allmänhet glesa bebyggelse, som ännu så länge är rådande i nu ifrågavarande bygder, torde i regeln finnas arbete å kronans eller andras skogar i orten under vanliga, normala förhållanden, men under tider av allmän nedgång å trävarumarknaden kan ej allestädes sådant arbete erhållas i tillräcklig omfattning. Kolonisterna lida därav i samma utsträckning som andra ortens inbyggare.

Den synpunkten, att ifrågasatt kolonisation å viss kronopark skall föregås av utredning, huruvida kolonisterna under normala förhållanden skola kunna beredas skälig arbetsförtjänst i orten, torde kommit till bestämt uttryck först i domänstyrelsens underdåniga utlåtande den 29 december 1922 över kolonisationskommitténs slutliga förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna m. m.

Styrelsen har därvid anförts bl. a., att berörda kolonisation borde ske huvudsakligen allenast i sådan omfattning, att kolonisterna under normala förhållanden i rätt avsevärd utsträckning kunde påräkna arbete på kronoparkerna eller eventuellt i övrigt inom orten. Dylig tillgång på arbetsförtjänst vore nödvändig för att sätta kolonisten i stånd att med något så när framgång bedriva sitt jordbruk och därav år efter år vinna allt större ekonomiskt stöd. Styrelsen höll före att vid nu ifrågavarande kolonisation varsamhet vore av nöden och att i varje fall, innan område upplättes för kolonisation, de angivna synpunkterna i fråga om förutsättningarna för att kolonisterna skulle kunna i orten erhålla sin skäliga bärgning borde noggrannt övervägas.

I enlighet med uppdrag genom nådigt beslut den 11 november 1923 har domänstyrelsen, efter samråd med verkställande ledamoten i statens kolonisationsnämnd och statens egnahemsinspektör, den 28 maj 1924 avgivit nytt förslag till kolonisation å kronoparkerna inom de sex norra länen, varvid styrelsen i överensstämmelse med för uppdraget lämnade direktiv föreslagit bl. a., att å kro-

noparker, där hinder förefunnes att med i orten tillgänglig arbetskraft utföra arbeten, som under normala förhållanden vore erforderliga för skogens rationella skötsel och vård, skulle i den omfattning, som vore av behovet påkallad, få utläggas jordlägenheter att upplåtas till odling och bebyggande antingen med äganderätt, kolonat, eller med nyttjanderätt, odlingslägenhet. Därest det avgivna förslaget vinner Eders Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande i huvudsak, kommer, i motsats mot vad varit fallet beträffande den hittills bedrivna försökskolonisationen, bliva fastslaget, att utgångspunkten för kolonisationsverksamheten å kronoparkerna i Norrland och Dalarna skall utgöras av föreliggande behov av ytterligare arbetskraft för skogarnas skötsel.

Med anledning av vad statsrevisorerna anfört därom, att det å ett flertal av de utav revisorerna besökta kolonatområdena försports klagomål över allt för ringa förståelse från vederbörande skogsstatstjänstemäns sida för vikten av att kolonisterna bereddes tillgång till skogsarbete, samt att även vid lika betalning lösa arbetare och annan tillfällig arbetskraft i vissa fall givits företräde framför de å kronoparkerna bosatta kolonisterna vid förekommande timmerdrivningar, rönjningar m. m., tillåter sig styrelsen erinra, att i de fall, där dylika klagomål från viss ort framkommit till styrelsen, företagen utredning i anledning därav givit till resultat, att klagomålen varit ogrundade. Antingen ha kolonisterna påfordrat högre ersättning för erbjudet arbete än som i orten eljest varit gällande, eller ock ha de icke velat utföra arbetet vid den tid, då så påfordrats, eller ansett arbetsplatsen vara för långt avlägsen från innehavande kolonat m. m. Där genom revirförvaltningen ombesörjt arbete å viss park varit av mera ringa omfattning, har dock varit naturligt, att sådant arbete i första hand erbjudits åt å kronoparken bosatta innehavare av odlingslägenheter och skogstorp, vilka måhända under åratat varit vana erhålla sådant arbete.

Statsrevisorernas uttalande, att hela kolonisationsverksamheten har till förutsättning en samverkan mellan den lokala revirförvaltningen och kolonisterna, är i så avseende riktig, att berörda samverkan hade bort äga rum. Då dock under den bedrivna försökskolonisationen skogsstatspersonalen i huvudsak ställts helt utanför verksamheten, har därunder sådan samverkan icke kunnat komma till stånd i önskvärd utsträckning. Om ock såsom här förut nämnts domänstyrelsen under senare tiden uppdragit åt revirpersonalen att i fråga om viss kontroll och arbetstillsyn bistå kolonisationsnämnden, torde dock den samverkan mellan den lokala revirförvaltningen och kolonisterna, som även styrelsen anser vara nödvändig för ernående av ett gott resultat av kolonisationsverksamheten, icke kunna förväntas allmänt komma till stånd utan att verksamheten helt ombesörjes av domänverket, på sätt styrelsen föreslagit i förenämnda underdåniga utlåtande den 28 maj 1924.

I avseende på förefintligen utvägar att bereda kolonisterna arbete ha statsrevisorerna ifrågasatt, att sådan form av skogsförsäljning å vissa kronoparker prövades, att virket avyttrades på rot att levereras fritt flottleden. I fråga härom får styrelsen erinra att, där virkesköpare utgöras av trävaruindustriolog, dessa vid beräkandet av värdet å inköpta träd å rot utgå från att det rotstående virket skall apteras och behandlas efter särskilt för deras kommande dispositioner med virket lämpat sätt. De önska under sådana förhållanden givetvis helt dirigera virkets avverkning och behandling, varvid, om domänverket förbundit sig leverera virket å flottled, tvistigheter och opåräknade kostnader för domänverket helt naturligt kunna vara att flerstädes emotse. Andra köpare än förenäm-

da bolag utgöras i allmänhet av personer, som genom inköp av viss virkespost å rot vilja förskaffa sig och sina dragare arbete genom virkets avverkning och framforsling. Dessa komma givetvis icke att uppträda som spekulanter å virke, som genom revirförvaltningen skulle levereras å flottled.

Domänverket har emellertid i allt större omfattning, även inom de norra länen, självt ombestyr avverkning av virke och försålt detsamma levererat å flottled eller annan avsättningsort, varjämte där kolning med ekonomisk fördel kan företagas sådan utförts genom revirpersonalen. Med arbete av berörda slag ävensom, under sommaren, med dikningar, hyggesrensningar, kulturer, vägar m. m. torde i regeln såväl innehavare av odlingslägenheter och skogstorp som ock kolonister under *normala förhållanden* kunna erhålla tillräckligt arbete å kronoskogarna, så framt de åtnöja sig med den ersättning därför, som i orten allmänt gäller, eller som eljest kan anses skälig. Med den anhopning, som i vissa fall ägt rum av ett flertal kolonat och andra lägenheter å en mindre kronopark eller viss del av en större sådan kunna innehavarna dock naturligen ej alltid påräkna arbetsförtjänst närmast omkring sina lägenheter. Även i övrigt under, beträffande trävarumarknaden, tryckta tider med ringa köplust å virke torde nu ifrågavarande likasom andra inbyggare i de nordligaste länen icke kunna påräkna arbetsförtjänst i skogarna i större omfattning.

Vad statsrevisorerna anfört därom, att det inom vissa revir restes svårigheter för erhållande av rätt till stubbrytning för tjärbränning, torde icke kunna avse annat än att brytning av stubbar icke kan tillåtas å trakter, där återväxt uppkommit, enär denna genom stubbupptagningen skulle förstöras. Då statsrevisorerna emellertid icke angivit några särskilda fall, då anmärkta förhållandet förekommit, kan styrelsen ej närmare ingå på berörda fråga.

Statsrevisorerna hava slutligen ifrågasatt, huruvida icke till underlättande av existensförhållandena jämväl för innehavare av skogstorp och odlingslägenheter större enhetlighet i organisation och ledning i fråga om de nu förekommande upplåtelseformerna borde kunna åstadkommas.

Styrelsen får i anledning härav hänvisa till sitt förenämnda underdåniga utlåtande den 28 maj 1924 med förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, vilket innehåller även förslag till organisation för all bosättning under skilda former å berörda kronoskogar.

Vid detta ärendes avgörande i styrelsen ha närvarit överdirektören samt byråcheferna frih. Hermelin och Cassel. Föredragande har varit byråchefen frih. Hermelin. Stockholm den 29 september 1924.

Underdånigst:

KARL FREDENBERG.

Martin Rasch.

Kolonisationsnämndens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 65 § 4.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t förelagt Statens kolonisationsnämnd att avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923 anfört rörande försökskolonisation å de norrländska kronoparkerna, får kolonisationsnämnden i underdånighet meddela följande.

I statsrevisorernas berättelse framkommer för första gången från en granskande myndighet ett på omfattande undersökningar grundat uttalande rörande försökskolonisationen. Inledningsvis lämnas där en översikt över kolonisationsfrågans behandling alltsedan kolonisationskommittén år 1917 framlade sitt första förslag i ämnet. Nämnden, som vitsordar de sålunda lämnade uppgifterna, tillåter sig att återföra i minnet huru kolonisationstanken tidigare arbetade sig fram från en ringa början, då kraven på jordupplåtelser från kronoparkerna år 1891 ledde till införande enbart för Norrbottens län av skogstorpssystemet, till dess riksdagen år 1914 fann de dåmera till de sex norra länen utvidgade och betydligt lättade möjligheterna till bosättningar å statsskogarna otillfredsställande och anhöll om förslag till ändrade och förbättrade villkor för upplåtande av odlingslägenheter. Detta ledde till kolonisationskommitténs tillsättande, och de kraftigare kolonisationsåtgärder, som blivit en följd av denna kommittés förslag, böra ses mot bakgrunden av statsmakternas sålunda visade stegrade intresse för frågan.

Statsrevisorerna betona starkt nödvändigheten av att kolonisterna beredas inkomst genom skogsarbete. Även enligt nämndens mening är detta en av de viktigaste förutsättningarna för den norrländska kolonisationen. Endast i mindre mån kan den för kolonisterna nödvändiga kontanta inkomsten förvärfvas på annat sätt. Jordbruket å kolonaten måste i regel få sin uppgift begränsad till produktion av de nödvändigaste livsmedlen för kolonistens eget behov ävensom fodret för en mindre kreatursbesättning. Om emellertid biinkomst, och framförallt sådan genom skogsarbete, är oundgänglig för kolonisterna, äro å andra sidan möjligheterna därtill goda eller borde åtminstone vara det. Det är en livssak för vårt land att taga vård om statens skogskapital och sörja för dess framtida fortvaro. Detta torde särskilt få anses vara en trängande nödvändighet under en tid, då skogskapitalet, på grund av dess överåriga och skadade beskaffenhet måste beskattas långt utöver skogarnas tillväxt. Med en intensivare skogsvård följer arbete för en talrik på skogarna bosatt arbetarestam. Visserligen äro konjunkturerna just för närvarande icke de bästa, men staten behöver ej och bör icke lägga samma synpunkter på denna fråga som en enskild företagare utan kan i viss mån åtnöja sig med att det först blir i en senare generation, som den får ut valutan för skogsvårdsarbetet.

I detta sammanhang vill emellertid nämnden icke underlåta att nämna, att domänstyrelsen efter framställningar från nämndens sida sökt att där så låtit sig göra skaffa kolonisterna skogsarbete. Framförallt har emellertid under den svåraste tiden av allmän arbetslöshet (1921—23) relativt gynnsamma förhål-

landen kunnat beredas kolonister därigenom, att nämnden haft omfattande diknings-, väg- och byggnadsarbeten i egen regi att erbjuda dem.

Med den ovan berörda frågan om arbetsmöjligheterna såsom den väsentliga grundvalen för kolonisationen sammanhänger på det närmaste organisationsfrågan. I denna har det i dagspressen åstadkommit mycket buller — ingenting oväntat för övrigt, då i sådana frågor ju pläga uppstå tummelplatser för maktsträvanden och privata intressen. Kolonisationsnämnden får i denna del kraftigt understryka statsrevisorernas erinran hurusom hela kolonisationsverksamheten har till förutsättning en samverkan mellan den lokala revirförvaltningen och kolonisterna. Det måste sörjas för att ett gott förhållande blir rådande mellan skogsstatspersonalen och de å skogarna bosatta arbetarna, som i själva verket äro att hänföra till de yttersta utgreningarna av denna personal. Av statsrevisorernas uttalande framgår, att enskilda skogsstatstjänstemän icke haft förståelse för denna sak, och nämnden har även en och annan gång fått erfara, att kolonisationssaken bland skogspersonalen icke mötts med tillräckligt intresse. Å andra sidan hava många jägmästare och kronojägare med offerande av tid och arbete gjort samma sak betydande tjänster, varförutan de vunna resultaten knappast kunnat ernås. Nämnden är övertygad, att förhållandet allmänt skall bli tillfredsställande vid en definitiv organisation, varigenom ledningen av kolonisationsarbetet och ansvaret därför helt överflyttas till skogsstatens tjänsteuppgifter. Själv utgör ju nämnden endast en tillfällig institution, tillkommen för att under försökskolonisationen organisera och leda arbetet ävensom samla och tillgodogöra därunder vunna erfarenheter, och tiden är nu inne att överlämna ledningsuppgiften åt skogsstatens ordinarie personal. För verksamhetens lyckliga utveckling torde fordras, att den centrala ledningen, som bör hava att övervaka, att statsmakternas avsikter med kolonisationen bli målmedvetet satta i verkställighet, icke splittras på skilda händer.

Med sin nu uttalade uppfattning ställer sig nämnden givetvis förstående till statsrevisorernas förslag om decentralisation, men en sådan bör enligt nämndens mening icke genomföras för den korta tid, som den provisoriska organisationen kan behöva forbestå. Den inträder automatiskt, så snart förvaltningsuppgifterna bli överflyttade å revirpersonalen. En sådan ändring behöver ej hindra fortsatta kolonisationsförsök, om det definitiva avgörandet av kolonisationsfrågan anses böra uppskjutas. Helt visst skulle ledningen även då, såsom statsrevisorerna anse tillrädligt, framgå med varsamhet.

Statsrevisorerna betona vikten av att före antagningen av kolonist största omsorg nedläggas vid prövningen av dennes förutsättningar att genomföra företaget. Ehuru revisorerna vitsorda, att nämnden, enligt vad granskning av förda protokoll givit vid handen, härutinnan iakttagit försiktighet och någon anmärkning icke är framställd, anser sig nämnden härvid böra lämna en förklaring.

När vid försökskolonisationens början blev fråga om att pröva de hastigt tillströmmande kolonatsökandenas kvalifikationer, fann nämnden snart nödvändigt att företaga planmässiga undersökningar om sökandenas personliga förhållanden, deras arbetsduglighet och vandel samt deras lämplighet såsom kolonister. För anskaffande av en del erforderliga upplysningar avfattades ett frågeformulär (bilaga), som varje kolonatsökande sedermera haft att ifylla. Andra uppgifter vunnos genom de intyg, som de sökande själva hade att förete. Före antagningen av kolonister har vidare nämnden städse genom sin verkställande ledamot inhämtat närmare upplysningar från en eller vanligen flera personer —

tjänstemän, kommunalordförande, förutvarande arbetsgivare eller andra — å vilkas uppgifter nämnden ansett sig kunna lita. Dessa senare undersökningar, som skett såväl skriftligt som även i en mängd fall genom muntliga förfrågningar, har emellertid av lätt insedda skäl icke kommit att få officiös prägel, och har det heller ej ansetts nödvändigt att i nämndens protokoll inrymma närmare upplysningar om undersökningarnas resultat. Att prövningen skett på detta grundliga sätt har därför icke förut blivit bekantgjort. Det har för nämnden varit desto angelägnare att söka inhämta fullständiga upplysningar om de sökande, som det ofta gällt att avgöra, vilken av flera sökande, som varit att anse mest berättigad till visst kolonat. Särskilt har nämnden fäst vikt vid att endast jordbrukskunniga personer bleve antagna. Det stadgade villkoret att sökande skall äga förutsättning för drivande av ett mindre jordbruk har föranlett en fardran från nämndens sida, att sökandens kunnighet i jordbruk alltid skolat vara styrkt. Endast det på särskilda skäl enligt statsmakternas beslut tillkomna men till sin omfattning helt obetydliga försöket med kollektiv kolonisation av industriarbetare från sydligare trakter har utgjort ett undanag, där nämnden ansett sig icke hava befogenhet till samma ingående individuella prövning som i övriga fall.

Ett förhållande, som här även må beröras, är att nämnden, vars ledamöter tidigare under långvarig verksamhet inom de nordliga trakter, där försökskolonisationen fortgått, stått i mycket nära beröring med nybyggarna i de inre delarna av Norrland och väl känna de svårigheter, med vilka dessa hava att kämpa, städse avrätt kolonatsökande från sydligare orter, vilka helt naturligt måste hava svårt för att anpassa sig efter förhållandena i norrlandsskogarna. Endast i helt få fall hava sådana sökande, som enträget vidhållit sina ansökningar och varit väl vitsordade, blivit antagna.

Givetvis har det trots all omsorg vid undersökningen av kolonatsökandes kvalifikationer icke kunnat undgås, att åtskilliga blivit antagna, som icke förmått gå i land med uppgiften och fullgöra sina förpliktelser. Där detta konstaterats och det stöd nämnden kunnat lämna icke varit tillfyllest, hava sådana kolonister, då så befunnits skäligt, skilts från sina kolonat och nya innehavare antagits. Den allmänna saknaden av begynnelsekapital har i fall av misslyckanden varit svåraste hindret. Endast ett försvinnande litet antal av de kolonatsökande har visat sig hava haft kontanta medel att tillgå. Det är ju heller icke att undra på, att kolonisterna ej kunnat rekryteras bland dem, som besitta sparkapital, då för dessa ingen svårighet råder att skaffa sig egna hem inom mera välbelägna trakter.

Bland de iakttagelser statsrevisorerna gjort ingår, att ett och annat kolonat befunnits olämpligt förlagt. Härmed torde avses, att den anvisade odlingsmarken i vissa fall ej är av fullgod beskaffenhet.

Denna anmärkning är i viss mån befogad, och förhållandet är att beklaga. Nämnden känner sig förpliktad att närmare ingå på denna fråga, som i pressen varit anledning till mycken kritik, om än denna icke så ofta haft någon saklig grund.

De år 1915 tillsatta sakkunniga, som hade att uppgöra en plan för en allmän undersökning rörande statens för kolonisationsändamål tillgängliga och därtill tjänliga marktillgångar i de norra länen, funno sig i valet mellan de olika sätt för denna inventering, som kunde vara tänkbara, böra föreslå en företrädesvis på torvgeologiska och botaniska grunder byggd undersökning.

Denna verkställdes under en följd av år med biträde huvudsakligen av förrättningsmän med agronomisk utbildning. Helt säkert blev undersökningen i stort sett omsorgsfullt utförd, men det har dock visat sig att undersökningsresultaten stundom varit påverkade av en alltför optimistisk syn på markens odlingsvärde. Snart nog uppmärksammades detta vid de första kolonatutläggningarna, och på initiativ från kolonisationsnämndens sida beslöt kolonisationskommittén då en ändring av det först tillämpade förfaringssättet på så sätt, att de grundare laggarna (i medeltal omkring 20 % av de i övrigt odlingsvärda kärrmarkerna) skulle fränskiljas och icke godkännas såsom odlingsmark. Det kvarstår dock och har efteråt iakttagits, att även eljest i åtskilliga fall vid odlingsmarksinventeringen godkänts marker med alltför mäktigt mosstäckte över den mera godartade botten och att denna stundom varit för grund och vilat på alltför stenig botten. Merendels hava dessa brister eliminerats genom kassering vid kolonatutläggningen, och nämnden har vidare undvikit att upplåta en del utlagda kolonat, där marken visat sig mindervärdig. De fall, där kolonisterna med fog kunna klaga över markens olämplighet för odling, äro därför mycket få.

Med det nu berörda sammanhör nära en fråga, vari högröstade krav och förslag gjort sig hörda i en del pressorgan och som gå ut på att särskilda åtgärder borde vidtagas för att bereda agronomisk handledning åt kolonisterna. Nämnden vill icke ifrågasätta den goda tron och välmeningen i detta, men förslagen vittna om en fullständig obekantskap med sakförhållandena. Kolonisterna äro vanliga småbrukare, spridda i olika orter i Norrland, och den hjälp och de råd vid jordbrukets drift, som även de kunna behöva, meddelas både enklast och bäst av hushållningssällskapens i dessa orter stationerade personal. Enbart för kolonisationen, som avser en ytterst ringa del av jordbruksnybildningen i Norrland, behöver denna personal icke utökas. Att lösrycka kolonisterna från hushållningssällskapens verksamhetssfär skulle vara till stor skada. Med den erfarenhet nämnden har finner den sig — i likhet med vad statsrevisorerna ifrågasatt — böra förorda, att kolonisternas lantbrukstekniska handledning företrädesvis blir lämnad av vandringsrättare, vilka inom sina begränsade tjänstgöringsområden äro de som närmast äro insatta i ortliga jordbruksförhållanden, hava tillfälle att i detalj följa utvecklingen och genom personlig handledning i odlingsarbetet kunna lägga sina råd och anvisningar på verksamt sätt.

Det bör vidare här nämnas, att till ledning för kolonisterna genom kolonisationsnämndens försorg utarbetats odlingsplaner, detta med biträde i de flesta fall av hushållningssällskapens tjänstemän och i undantagsfall av andra agromoner. I det stora hela torde planerna giva kolonisterna en tillräcklig ledning för kolonatens första uppodling. Vederbörande hushållningssällskaps tjänsteman har dessutom en eller flera gånger besökt så gott som varje kolonisationsområde, där råd och anvisningar meddelats kolonisterna, där gödslingsförsök utlagts och där även jordbrukskurser och föredrag hållits. Vidare har kolonisationsnämnden bland kolonisterna spritt en av sekreteraren i Västerbottens läns hushållningssällskap (förutvarande kulturingenjör i Svenska mosskultur-föreningen) författad skrift, i vilken lämnas värdefulla anvisningar för jordens skötsel. Utan överdrift torde kunna sägas att långt mera i detta avseende gjorts för kolonisterna än för andra småbrukare.

För själva kolonatutläggningen, som är ett med skifte och styckning helt jämförligt lantmåterigöromål, har man icke behov av den speciella agronomiska yrkeskunnigheten, vars styrka helt naturligt icke ligger på detta område. Er-

inras må, att kolonisationskommittén på sin tid gjorde försök att låta personer med agronomisk utbildning besörja utläggning av kolonat, men att detta icke slagit väl ut. En större sådan förrättning (Jörnsmarken) nödgades kommittén med tillkallande av lantmätare låta grundligt omarbета.

För fullständighetens skull torde nämnden böra något yttra sig i byggnadsfrågan, oaktat någon anmärkning däri icke är gjord från statsrevisorernas sida.

Vid den första planläggningen av försökskolonisationen rådde på sin tid inom kolonisationskommittén delade meningar huruvida en del för skogsarbetare avsedda kolonat borde bebyggas genom statens försorg eller icke. Å ena sidan visste man och hade av en företagen allmän undersökning fått bestyrkt, att skogstorpäre och odlingsläghetsinnehavare lämnade åt sig själva i allmänhet icke förmått att inom rimlig tid anskaffa nöjaktiga bostäder. Å andra sidan åter tvekade man för kostnadernas skull att ordna bostadsfrågan genom statlig byggnadsverksamhet och ville vidare bibehålla utrymme för de enskilda kolonisternas egna önskemål i fråga om byggnaderna och deras inredning. Efter grundligt övervägande av denna fråga utkristalliserades ett system, som tillgodosåg båda nämnda synpunkter, nämligen att staten borde förse en del av de mindre kolonaten med byggnader i halvfärdigt skick men dock så iordningställda, att kolonisten med familj skulle kunna komma under tak och även äga nödigt utrymme för den första kreatursuppsättningen. Byggnadernas fullbordande skulle därefter ankomma på kolonisten själv. För samtliga större och en del av de mindre kolonaten skulle allt byggnadsarbete utföras genom kolonistens egen försorg, men staten borde så vitt möjligt på billiga villkor tillhandahålla vissa byggnadsmaterialier. Särskilt inom den s. k. finnbygden i övre Norrboten, där byggnadskulturen befinner sig på en mycket låg ståndpunkt och där en mängd backstugusittare leva under de mest primitiva förhållanden, som kunde förbättras genom ett målmedvetet kolonisationsarbete, borde den statliga byggnadsverksamheten komma till utförande i större utsträckning än i övriga delar av Norrland.

Av hittills utlagda 719 kolonat äro 317 avsedda att på nyss angivet sätt bebyggas genom statens försorg, och omkring 240 sådana byggen äro numera helt eller i det närmaste fullständigt utförda.

Det av kommittén förordade och av statsmakterna för hittillsvarande kolonisationsförsök antagna systemet har enligt nämndens och många ojävigas mening slagit väl ut. Nämnden har lyckats anskaffa synnerligen dugliga arbetsförmän, och kostnaderna för statsbyggena hava visat sig betydligt understiga de i orterna vanliga byggnadskostnaderna. Belysande är i detta avseende en nyligen på lantbruksakademiens initiativ verkställd utredning (*Ludvig Nanneson, byggnadskapitalets storlek vid svenska jordbruk*), enligt vilken byggnadskapitalet för västerbottniska småbruk utgör ej mindre än 3.310 kronor för hektar jordbruksjord. Motsvarande siffra för fullbygda femhektarskolonat torde för närvarande kunna beräknas till mindre än hälften av nämnda belopp.

Det tillämpade systemet för byggnadsarbetet kan sägas hava varit grundvillkoret för att något verkligen kunnat uträttas i kolonisationssaken. Såsom Ortsombud för nämnden hava de anställda förmännen lett diknings- och vägbyggnadsarbetena, med råd och dåd biträtt självbyggarna, åt dem besörjt förädling av virke och tillhandahållande av övriga byggnadsmaterialier, förmedlat hjälp vid odlingsarbetet samt lämnat kolonisterna bistånd i övrigt i de många angelägenheter av växlande art, vari de visat sig titt och tätt bli anlitade. Önskvärt är att

dessas dugande krafter — som dock åtnöjt sig med helt låga avlöningar — även vid kolonisationsarbetets överflyttning å skogsstaten kunde behållas i det allmännas tjänst.

Vad beträffar storleken av de för kolonaten bestämda byggnaderna ävensom ordningen och sättet för deras uppförande hava de härvid tillämpade principerna allmänt vunnit kolonisternas gillande. I många fall har emellertid, särskilt av s. k. självbyggande kolonister, eftersträfvats att få mangårdsbyggnaden något större tilltagen än den för dylika byggnader fastställda ritningen bestämmer och detta har i regel beviljats. En någorlunda tidsenlig bostad å kolonaten anses av kolonisterna själva vara en oeftergivlig förutsättning för nödig trevnad å kolonaten och för bedrivande av ett framgångsrikt odlingsarbete. När kolonister valt den av reservanter inom kolonisationskommittén och sedermera även i pressen förordade utvägen att å kolonaten till en början uppföra provisoriska byggnader, har man merendels beklagat att så skett i stället för att omedelbart uppföra de föreskrivna byggnaderna. Erfarenheten har även visat, att de, som valt att först uppföra provisoriska byggnader, i allmänhet icke odlat större areal än de, som omedelbart börjat uppföra de ordinarie byggnaderna.

I åtskilliga fall hava förekommit ansökningar från kolonister till vederbörande myndigheter om statsbidrag från norrländska avdikningsanslaget, om nyodlingslån, o. d. Statsrevisorerna hava uppmärksammat den omgång och de utgifter både för enskilda kolonister och för det allmänna, som föranledas genom tillämpningen av de invecklade administrativa formerna för utbekommande av sådana statsbidrag. Samma erfarenhet har nämnden gjort i de fall, då den förmedlat dylika ansökningar från kolonisterna, och helt säkert behövde ingen betänklighet möta att införa ett förenklat förfarande, åtminstone vad angår understödet till de på statens skogar bosatta lägenhetsinnehavarna för vilka revirförvaltarna lämpligen kunna förmedla bidragens utbetalande. Nämnden får därför tillstyrka, att åtgärder vidtagas i det av statsrevisorerna föreslagna syftet.

Kolonisationsnämnden får till sist instämma i statsrevisorernas erinran om vikten av att lämna stöd och hjälp åt innehavarna av skogstorp och odlingslägenheter. Detta utgjorde en betydelsefull del av det av kolonisationskommittén framlagda programmet. På grund av alltför ringa och ofta även mindervärdig marktilldelning sakna en mängd äldre lägenheter utvecklingsmöjligheter, och även andra starkt framträdande brister vidlåda det äldre upplåtelsesystemet. Framställningar om ändringar ha även skett från lägenhetsinnehavarnas egen sida. En allmän revision av de äldre upplåtelserna, som jämväl i viss utsträckning tillstyrkts av domänstyrelsen, bör enligt nämndens mening icke längre uppskjutas.

Underdånigst:

KARL FREDENBERG.

And. Holmgren.

Stockholm den 2 oktober 1924.

Bil.

Formulär för vissa uppgifter angående sökandens personliga förhållanden att bifogas ansökningen till kolonat.

Frågor:

Svar:

1) Sökandens fullständiga namn och födelseår

- 2) Faderns samhällställning eller yrke
(bonde, torpare, skogsarbetare, verkstadsarbetare o. s. v.)
- 3) Sökandens födelseort:
socken
by, gård, stad el. dyl.
- 4) Sökandens föregående sysselsättning med angivande av
den ungefärliga tidsperiod, under vilken han sysslat
med olika arbeten, såsom jordbruksarbete, byggnads-
arbete o. s. v.
- 5) Hustruns fullständiga namn
- 6) Hustruns födelseort och födelseår
- 7) Hustruns anställning eller sysselsättning före äktenskapet
(Härvid anges särskilt huruvida och huru länge hustrun
sysslat med jordbruksarbete och eget lantbruk)
- 8) Hemmavarande barns namn och födelseår
- 9) Andra personer, som tillhöra sökandens hushåll och deras
ålder
- 10) Har sökanden medel att i någon mån bidraga till bildandet
av eget hem
a) Kontanta medel?
b) Kreatur och viktigare jordbruksinventarier?
- 11) Äro sökanden eller hans söner hemmastadda i byggnads-
arbete?

**Styrelsens för skogshög-
skolan och statens skogs-
försöksanstalt**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 87, § 6.

Till Konungen.

Med överlämnande av bilagda av skogshögskolans rektor avgivna yttrande den 19 september 1924, i vilket chefen för statens skogsförsöksanstalt vid sammanträde inför styrelsen för skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt denna dag instämt, får styrelsen förklara sig icke hava något att erinra mot rektors förslag. Styrelsen har i sammanhang härmed beslutat att, därest skogshögskolans rektor och anstaltens chef av resor skulle vara förhindrade närvara vid den kassainventering, som skall äga rum vid budgetårets utgång, annan lämplig person skall av styrelsen förordnas att verkställa samma inventering.

Stockholm den 23 september 1924.

Underdånigst:

ARVID LINDMAN.

Nils Wassberg.

Bil.

Till styrelsen för skogshögskolan och statens
skogsförsöksanstalt.

I anledning av riksdagens revisorers anmärkning, att skogshögskolans räkenskaper ej varit avslutade vid budgetårets slut den 30 juni utan kassan hållits öppen för redovisning av till ledare av praktiska övningar utlämnade förskott, får jag härmed äran anföra:

Då budgetåret omlades till att gälla från och med 1 juli till och med 30 juni påföljande år medförde detta att räkenskapernas avslutande måste ske mitt under pågående praktiska övningar. Ledarne av dessa, som äro förlagda till vitt skilda delar av landet, ofta med dåliga postförbindelser, måste dels få förskott för bestridande av löpande utgifter, dels erhålla någon tidsfrist för redovisning av förskotten. Då jag i egenskap av skogshögskolans rektor förra året anmodades av riksräkenskapsverket att inkomma med förslag till de bestämmelser, som i anledning av budgetårets omläggning kunde vara av nöden i fråga om skogshögskolans räkenskaper, framhöll jag också svårigheten av att omedelbart efter budgetårets slut redovisa tilläventyrs förefintliga överskott och hemställde att därmed måtte få anstå till 1 okt. Då sedermera bestämts att kassaredogörelsen skall vara inlämnad den 1 okt. har jag haft den föreställningen att med räkenskapernas avslutande också kunde få anstå till sagda dag. Härtill kommer att det för mig såsom rektor och tillika ledare av praktiska övningar i skogsskötsel på avlägsna trakter kan möta svårigheter att på en bestämd dag i början av juli verkställa den inventering varom talas i den av revisorerna omnämnda kungörelsen. Emellertid kan kassan givetvis avslutas av vederbörande kamrerare omedelbart efter budgetårets utgång, varvid eventuel behållning och utestående förskott överföras till följande budgetår såsom ingående balans. Då ifrågavarande förskott sedan redovisas, påföras till föregående budgetår hänförliga utgifter sagda års anslag, varefter befintlig behållning inlevereras.

Skogshögskolan den 19 sept. 1924.

A. Wahlgren.

**Länsstyrelsens i Väster-
bottens län**

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 88, § 7.

Till Kungl. jordbruksdepartementet.

Genom remiss den 10 innevarande september har länsstyrelsen anmodats att inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti deras berättelse angående granskning av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning under tiden 1 januari—30 juni 1923 anfört beträffande upplåtelse av en lägenhet å kronomark på södra sidan Vapstälven i Vilhelmina socken till Torger Olsson och Nicolina Edman i Skalmodal, och får länsstyrelsen med överlämnande av från lappfogden infordrat yttrande för egen del anföra följande.

Rev.-berättelse ang. statsverket för år 1923. III

Revisorerna hava förklarat sig icke kunna undgå att finna, att de kostnader, som detta ärende föranlett och de vidlyftiga administrativa åtgärder, som ansetts behövliga för avgörande av detsamma, icke stå i något rimligt förhållande till ärendets obetydliga beskaffenhet, och sätta ifråga om ej den föregående administrativa utredningen vid prövningen av ärenden av här ifrågavarande natur kunde i någon mån förenklas.

I detta hänseende vill länsstyrelsen endast erinra om innehållet i Kungl. Maj:ts proposition n:o 96 till 1915 års riksdag, av vilken framgår, att ärenden av nu ifrågavarande natur ingalunda äro av den obetydliga beskaffenhet, som revisorerna synas förmena. Tvärtom hava dessa frågor tillagts sådan vikt, att upplåtelse av mark med nyttjanderätt ovan odlingsgränsen sedermera förbehållits Kungl. Maj:t allena. Den förberedande behandlingen av dessa ärenden, bestående i inhämtande av yttranden från lapparna och lappfogden samt domänförvaltningen över ansökningen om upplåtelse samt upprättande genom lappfogden och jägmästaren av förslag till område och villkor för upplåtandet, även om därvid användes tryckta kontraktsexemplar, synes länsstyrelsen näppeligen kunna ytterligare förenklas.

Revisorerna hava även framhållit den stora disproportionen mellan den utgift, som lappfogdens resa till nu ifrågavarande lägenhet åsamkat staten, och den avgift, som årligen kommer att tillflyta statsverket från denna lägenhet. Den huvudsakliga uppgiften med denna liksom övriga upplåtelser av odlingslägenheter är emellertid icke att tillföra statsverket inkomster. Vore så förhållandet komme uppenbarligen upplåtelseerna att ske under helt andra former. Ändamålet med dessa upplåtelser är istället att, i den mån så låter sig göra utan att ytterligare inkräkta på lapparnas rätt att bedriva sin näring renskötseln, lämna befolkningen i fjälltrakterna tillfälle till bosättning och bärgning. Statens intresse av att därvid erhålla största möjliga inkomst måste vid behandling av dessa ärenden sättas i andra hand. Av lappfogdens bifogade yttrande framgår dessutom, att den av revisorerna omförmälda utgiften för lappfogdens resa icke får hänföras enbart till fullgörandet av det honom genom Kungl. Maj:ts brev den 2 december 1921 lämnade uppdrag att jämte jägmästaren i Malgomajs revir uppgöra förslag till område för lägenheten m. m. För att kunna fullgöra de tjänsteåligganden, som enligt Kungl. Maj:ts brev den 18 oktober 1895 ankommer på lappfogden, måste han tid efter annan företaga resor inom det vidsträckta området inom länet, där lapparna under olika tider av året äga rätt uppehålla sig. Givet är att under dessa resor en mångfald olika frågor kommer under handläggning. Så har ock ägt rum under nu ifrågavarande resa, även om detta icke kommit tillsynes uti den av honom insända reseräkningen. En närmare undersökning, om en sådan nu låte sig göra, skulle helt visst visa, att endast en mindre del av räkningens belopp kommer uteslutande å nu berörda resa.

För större tydlighets skull synes det lämpligt om för framtiden i lappfogdens reseräkningar väl icke såsom han föreslår direkt uppdelning äger rum, men istället angives, vilka olika ärenden under resan varit föremål för handläggning.

Umeå i landskansliet den 27 september 1924.

NILS G. RINGSTRAND.

GUSTAF HULTMAN.

Bil.

Till Konungens befallningshavande i Umeå.

Såsom mig anbefalld förklaring över herrar statsrevisorers anmärkning rörande kostnaden för upplåtelse av en fäbodlägenhet å kronomark intill Skalmodals by i Tärna socken och Malgomajs revir får jag vördsammast anföra följande.

Vid företagande av resa för uppgörande av förslag till upplåtelse av område för lägenhet har alltid samtidigt andra tjänsteförrättningar i trakter för resans företagande utförts, t. ex. inspektion av renskötseln och utredning av frågor, som därmed hava sammanhang; besiktning eller avsyning för godkännande av på lappväsendets bekostnad utförda eller under utförande varande arbeten, såsom vägar, broar, avloppsdiken, båtar, renstängsel, stenrösen såsom vägvisare över kala fjäll; om olaga jakt och fiske förekommit, m. m. Mig veterligen har för upprättande av förslag av förevarande beskaffenhet aldrig resa uteslutande för sådant ändamål företagits, således ej heller den resa, verställd enligt mina anteckningar under tiden 28 oktober—11 november 1922, varå herrar revisorers uppmärksamhet blivit fäst. Återresan från Skalmodal fick i angivna syfte därför en annan sträckning än den som vid uppresan följts.

Uppenbart synes mig nu att fördelning av resekostnaderna emellan olika förrättningar bort hava verkställts. Hade så skett, torde anledning till förevarande anmärkning icke hava uppstått. Hädanefter skall, ehuru ersättningar av förevarande slag utgå av statsmedel, fördelning av resekostnader mellan olika förrättningar av mig företagas, då därigenom verkliga kostnaden för varje sådan må framstå. Vilhelmina i lappfogdekontoret den 19 september 1924.

Gust. Lindström.

Kungl. generalpoststyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalanden del I sid. 91 §
1 m. fl.

Till Kungl. kommunikationsdepartementet.

Genom remiss den 9 september 1924 har generalpoststyrelsen anbefallts att till Kungl. kommunikationsdepartementet inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört dels beträffande vissa postverket tillhöriga fastigheter, dels ock i fråga om driften vid vissa postanstalter. Till åtlydnad härav får generalpoststyrelsen vördsamt anföra följande.

Postkontoret
i Luleå samt
en för post-
verkets räk-
ning inköpt
fastighet där-
städes.

För postkontoret i Luleå förhyres för närvarande lokal uti riksbankens fastighet därstädes, inom vilken fastighet jämväl lokaler för riksbank och telegraf äro inrymda. Förenämnda postkontorslokal har länge varit för trång, och olägenheter hava därigenom framträtt såväl för den tjänstgörande personalen som för allmänheten. Även från telegrafverkets sida hava framförts önskemål om utvidgning av telegrafens lokaler. Då erforderliga ökade utrymmen ej kunde beredas inom riksbankshuset, har vid överläggningar mellan delegerade för riksbanken samt post och telegrafverken ansetts, att den för statsverket billigaste genomförbara lösningen av nu ifrågavarande verks lokalfrågor vunnnes därigenom, att postverket avflyttade från riksbankens fastighet. I anslutning härtill uppdrog generalpoststyrelsen åt postdirektören i Norra distriktet att verkställa undersökning rörande lämpligast sättet för anskaffande av nya postkontorslokaler i Luleå. Sedan sagda postdirektör genom postmästaren i Luleå tillkännagivit, att postverket möjligen reflekterade å anskaffande av annan lokal för postkontoret därstädes, eventuellt genom uppförande av egen byggnad i Luleå, då lämplig lokal ej stode att förhyra för skäligt pris, erhöles åtskilliga anbud om försäljning till postverket av såväl tomter som bebyggda fastigheter i Luleå. Flertalet anbud avsågo emellertid fastigheter av sådan beskaffenhet eller med sådant läge, att anbudan redan från början måste lämnas ur räkningen. De obebyggda tomter, som med hänsyn till läge och beskaffenhet kunde komma i fråga, betingade sådana priser, att generalpoststyrelsen ansåg sig icke kunna förorda någon till inköp. Av de redan bebyggda fastigheter, å vilka anbud förelågo, var den utav K. A. Forsén erbjudna, honom tillhöriga fastigheten i kvarteret Gripen n:r 1 i Luleå — i hörnet av Köpman- och Nygatorna och i närmaste kvarteret öster ut från det nuvarande postkontoret räknat — utan gensägelse den för postverket fördelaktigaste.

Generalpoststyrelsen hade tänkt sig att ingå till Kungl. Maj:t med framställning om avlåtande av proposition till riksdagen angående inköp av förenämnda fastighet för postverkets räkning. Då emellertid det av säljaren avgivna anbudet icke gällde längre än till utgången av september månad 1923 och styrelsen icke ansåg sig böra låta tillfället att förvärva fastigheten gå sig ur händerna, upprättade styrelsen preliminärt köpeavtal med säljaren och ingick den 24 augusti 1923 till Kungl. Maj:t med hemställan, att Kungl. Maj:t ville lämna bifall till inköp för postverkets räkning av fastigheten ifråga, ävensom att för sagda ändamål till generalpoststyrelsens disposition måtte ställas ett belopp av 225.000 kronor — utgörande den av Forsén då fordrade köpeskillingen — att utgå av de utav riksdagen anvisade reservationsanslag till inköp av fastigheter

för postverkets räkning, vilkas förvärvande icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas i avbidan på särskilt riksdagsbeslut. Genom skrivelse den 14 september 1923 bemyndigade Kungl. Maj:t generalpoststyrelsen att inköpa den av Forsén erbjudna fastigheten till ett pris av 225.000 kronor. Å detta pris har emellertid vid slutuppgörelsen erhållits ett sådant avdrag, att det belopp, postverket haft att erlägga för fastigheten, belöper sig till 221.625 kronor.

Med anledning av vad statsrevisorerna i sin berättelse anfört beträffande den ekonomiska innebörden av nu omhandlade fastighetsförvärv, tillåter generalpoststyrelsen sig framhålla följande .

Uti sin ovannämnda skrivelse till Kungl. Maj:t den 24 augusti 1923 har generalpoststyrelsen, bland annat, anfört, att, ehuru något definitivt förslag angående postkontorslokalens anordnande då ännu icke vore uppgjort och det därför icke kunde angivas, vilken kostnad detta komme att draga, det emellertid med visshet kunde förutses, att totalkostnaden för fastigheten och dennas försättande i för postverkets behov lämpat skick icke komme att stiga till högre belopp, än att man kunde räkna med en avkastning därpå av minst 6 %.

Från och med den 1 oktober 1924 uppgår hyresavkastningen av fastigheten till sammanlagt 16.825 kronor, vilket utgör 7,6 % å köpeskillingen. Det torde emellertid märkas, att i sagda belopp ingår hyran av den utav Luleå folkbank innehavda lägenheten om cirka 307 kvadratmeter (9 rum och kök i bottenvåningen) med 2.700 kronor. Sistnämnda hyresbelopp är i verkligheten för lågt och har på sin tid avtalats med hänsyn därtill, att banken själv under de senaste åren gjort avsevärda ändringar och förbättringar i lägenheten, vilka beräknas hava dragit en kostnad av 50.000 kronor.

Det ligger i sakens natur att ett inredande av lämplig postkontorslokal uti den nyinköpta fastigheten måste medföra en del kostnader, och generalpoststyrelsen har även tagit hänsyn därtill redan vid köpets ifrågasättande. Emellertid vill styrelsen framhålla, att styrelsen räknar med att kostnaderna för såväl dessa inredningsarbeten som övriga inom fastigheten påkallade ändrings- och reparationsarbeten komma att väsentligt understiga de belopp, som återfinnas i den av ingenjören E. Möller i Luleå den 21 augusti 1923 avgivna och utav statsrevisorerna in extenso återgivna skrivelsen i fråga om uppskattande av fastighetens värde. I sagda skrivelse har ingenjören Möller sålunda, bland annat, beräknat, att anordnandet av värmeledning för hela byggnaden — utöver vad som beräknats för bottenvåningen — skulle draga en kostnad av 28.000 kronor, ävensom att fullständig reparation av övriga våningar skulle betinga en utgift av 30.000 kronor. Härigenom skulle, enligt samma skrivelse, totalkostnaden för posthuset efter förändringarna beräknas för olika alternativ uppgå till 315.000 resp. 343.000 kronor. De sålunda kalkylerade omkostnadsbeloppen äro emellertid, såsom ovan framhållits, för högt tilltagna. Redan vid köpets avslutande utgick styrelsen ifrån att en fullt lämplig postkontorslokal skulle kunna erhållas samt nödiga reparationer inom lägenheterna kunna verkställas för en sammanlagd kostnad av 30.000 à 40.000 kronor. Styrelsen anser nämligen, att värmeledning tills vidare icke bör anordnas uti posthuset i dess helhet utan allenast i de blivande postkontorsutrymmena samt därvid utföras på sådant sätt, att en eventuell framtida utvidgning av värmeledningssystemet lämpligen kan åvägbringas. Vidare äro några mera nämnvärda reparationer — utöver vad som är att hänföra till vanligt underhåll — i de uti fastigheten befintliga lägenheterna ej av behovet påkallade.

Frågan rörande inredandet utav postkontorslokal i fastigheten anser general-poststyrelsen lämpligast böra lösas på så sätt, att för postkontorets behov disponeras hela den till Luleå folkbank nu uthyrda förenämnda lägenhet om 9 rum och kök i bottenvåningen, i vilken lägenhet givetvis i samband härmed måste vidtagas vissa ändringsarbeten. Postkontorets brevbärarexpedition är avsedd att förläggas till det i källarvåningen mot Nygatan befintliga utrymmet, bestående av tre för närvarande uthyrda rum. Takhöjden i dessa rum är cirka 2,70 meter och desammas golvytor uppgå till resp. 52, 23 och 12 kvadratmeter. Avsett är att sammanslå de två största rummen, varigenom en ljus och fullt tillräcklig brevbärarsal erhålles. Det största rummet är försett med tre fönster, varterdera med en höjd av 1,65 meter, de andra rummen med två resp. ett fönster om resp. 1,40, 1,35 och 1,25 meters höjd. Innan dessa rum tagas i bruk såsom brevbärarexpedition, komma de att på sorgfälligt sätt göras lämpliga för sitt ändamål, bland annat genom omläggning och isolering av golven i desamma samt genom installerande därstädes — liksom i den övriga postkontorslokalen — av centraluppvärmning. Den sålunda inredda brevbärarsalen måste anses fylla alla rimliga anspråk på hygien, även om man tar i betraktande i Luleå rådande klimatförhållanden. Vid bedömandet av frågan rörande nu omhandlade brevbärarlokalers lämplighet såsom tjänstgöringsrum, torde jämväl böra tagas hänsyn därtill, att var och en av de vid postkontoret anställda brevbärarna (6 till antalet) skulle, under förutsättning att nuvarande tjänstgöringsvakter kunna bibehållas, komma att vistas uti lokalen sammanlagt allenast $2\frac{1}{2}$ timmar per dag under fyra dagar i veckan samt $1\frac{3}{4}$ timme per dag under två veckodagar.

Ehuru några anbud ännu ej infordrats å de arbeten, som påkallas för inredande av postkontorslokal i fastigheten samt för anordnande av centraluppvärmning inom sagda lokal, anser styrelsen sig dock med stöd av utav fackmän verkställda preliminära utredningar med bestämdhet kunna räkna med att sammanlagda kostnaden för dessa arbeten skall kunna hållas inom ramen av 30.000 kronor. För denna kostnad skulle sålunda erhållas en för sitt ändamål lämplig och tillräcklig postkontorslokal. Totala kostnaden för hela fastigheten, försatt i ett för ändamålet lämpat skick, belöper sig till 221.625 + 30.000 eller tillhoppa 251.625 kronor.

Vad beträffar underhållet utav de i fastigheten inrymda bostadslägenheterna har för detta ändamål under innevarande år ansetts behövt disponera ett belopp av allenast cirka 2.000 kronor.

Med en beräknad avkastning av 7,5 % å förenämnda belopp, 251.625 kronor, skulle i hyror böra inflyta cirka 18.900 kronor. Hyresinkomsten från de lägenheter i fastigheten, vilka enligt planen icke skola disponeras för postkontorets behov, utgör för närvarande 13.450 kronor. Enligt denna beräkningsgrund skulle sålunda hyran för själva postkontorslokalen komma att uppgå till 5.450 kronor. Denna hyra torde med hänsyn till lokalens läge och lämplighet i övrigt få anses såsom låg. Att så är fallet framgår jämväl vid jämförelse med de hyresbelopp, som postverket å den fria hyresmarknaden nu får erlägga vid förhyrande inom Norra postdistriktet av lokaler för andra postkontor av den klass, till vilken postkontoret i Luleå hör (2:a klassen). Medelhyran för sistnämnda lokaler utgör nämligen för närvarande kronor 22,60 per kvadratmeter, under det att postkontorslokalen i Luleå, anordnad på sätt styrelsen ovan angivit och innefattande en golvyta av sammanlagt 394 kvadratmeter, endast utgör 13 kronor 80 öre per kvadratmeter. Härvid är dock att märka, att uti sistnämnda golvyta

ej medtagits åtskilliga inom källarvåningen befintliga utrymmen, vilka av postkontoret kunna för olika ändamål lämpligen disponeras.

Det av statsrevisorerna påtalade förhållandet, att utrymme saknas för postomnibusarnas släpvagnar uti det å posthusets gård uppförda garaget, är av jämförelsevis ringa betydelse, alldenstund lämpligt förvaringsrum för dessa släpvagnar givetvis kan, därest så skulle erfordras, mot ringa ersättning anskaffas på annat håll.

Någon egentlig svårighet att framföra postautomobilerna genom inkörspporten till fastigheten kan icke sägas föreligga.

Gatan framför porten läser icke vara smalare än gatorna i allmänhet i Luleå, och varken nämnda gatas bredd eller densamma lutning framför inkörsporten kan anses i någon nämnvärd grad försvåra postautomobilernas framförande.

Statsrevisorernas uttalande, att vederbörande postmästare icke blivit hörd rörande fastighetsköpet, torde, såvitt generalpoststyrelsen kan finna, bero på någon missuppfattning. På sätt tidigare framhållits, har postdirektören i Norra distriktet på sin tid genom postmästaren i Luleå tillkännagivit, att postverket reflekterade å anskaffande av annan lokal i Luleå, eventuellt genom nybyggnad av egen fastighet. Postmästaren deltog också i de förhandlingar, som ägde rum med de olika anbudsgivarna före det preliminära köpeavtalets avslutande. Även sedermera under ärendets vidare handläggning har postmästaren i Luleå stått i skriftväxling med förenämnda postdirektör i saken. Därvid har han erhållit del av ett förslag till inredning av postlokal inom fastigheten, vilket till huvudsaklig del överensstämmer med det förslag, som ligger till grund för ovanstående kostnadsberäkning, och vilket förslag han förklarat sig kunna godtaga.

Statsrevisorerna hava beträffande postkontoret i Boden yttrat, *dels* att det för trafikanterna avsedda utrymmet syntes jämförelsevis ringa, *dels* att expeditionslokalens dragighet torde kunna avhjälpas genom anordnande av vindfång, *dels* ock att expeditionstiden borde förändras. Postkontoret
i Boden.

Redan 1920 års statsrevision berörde postkontorslokalen i Boden, då planer förelågo på en telegrafverkets nybyggnad på platsen, inrymmande även lokaler för postverkets behov. Vid detta tillfälle synes, att döma av uttalande i 1920 års revisionsberättelse, sid. 670, statsrevisorerna hava ansett en utvidgning av nuvarande lokal vara lämplig och möjlig. Generalpoststyrelsen anförde, å sid. 809, de skäl som talade häremot och höll före, att det icke vore lämpligt, "att postverket inrättar sig för ett fortsatt disponerande av den nuvarande postkontorslokalen längre, än till dess lägenhet kan erhållas på annat håll". Måste nybyggnadsplanerna på grund av rådande förhållanden undanskjutas, borde de ej, enligt generalpoststyrelsens mening, förfalla.

Kungl. Maj:t upptog också ibland utgifter för kapitalökning i förslaget till 1921 års tilläggsstat kostnaden för inköp av tomt för telegrafverket i Boden. Detta förslag vann emellertid icke riksdagens bifall (R. D.: skr. 339 B/1921) enär den begärda köpeskillingen syntes för hög. Telegrafverket lyckades visserligen sedermera under år 1921 förvärva tomten i Boden med anlitande av sitt "anslag till inköp och bebyggande av fastigheter", men postverket, vars lokalfråga var alltför brännande, kunde icke invänta frågans lösning genom exempelvis sagda tomts bebyggande, utan föranstaltade omedelbart under år 1921 om alla de ändringar inom den nuvarande lokalen, som särskilt dess hälsovådlighet krävde och som förhållandena medgävo. Att dessa förändringsarbeten varit högst avsevärda framgår redan därav, att det hyresbelopp lokalen efter reparationen betingar är 5.200 kronor för år mot tidigare 2.200 kronor för år.

I sitt förslag ifråga om erforderliga anslag till utgifter för kapitalökning för budgetåret 1923/24 upptog telegrafstyrelsen anslag till stationsbyggnad i Boden, i vilken byggnad på sätt som mellan post- och telegrafverken överenskommits, skulle anordnas jämväl postlokaler. Kungl. Maj:t ansåg sig emellertid förhindrad underställa frågan 1923 års riksdags prövning. Som skäl härför anförde departementschefen den statsfinansiella situationen samt det förhållandet, att den nu pågående utredningen om försvarsväsendets framtida ordnande kunde tänkas komma att inverka på frågan om sättet för tillgodoseende av telegrafverkets lokalbehov i Boden.

Vederbörande byråchef i generalpoststyrelsen underrättade, så snart Kungl. Maj:ts ställning till frågan blev känd, postdirektören i Norra distriktet om byggnadsfrågans läge och uppdrog åt honom att följa frågans utveckling och inkomma med den anmälan, vartill han kunde finna förhållandena föranleda.

Generalpoststyrelsen, som anser sig alltså kunna hålla före, att postkontorets i Boden lokalfråga förts så långt fram som förhållandena medgivit, har i anledning av statsrevisorernas yttrande om lokalens dragighet föranstaltat om särskild undersökning i vad mån utöver vad redan åtgjorts ytterligare något låter sig göra. Denna utredning är ännu ej slutförd.

Med anledning av revisorernas anmärkning mot tiden för postkontorets i Boden öppethållande må framhållas, att den av stadsstyrelsen gjorda framställningen om utsträckning av denna tid väsentligen avsåg förekommandet av den trängsel, som nu äger rum å postkontoret närmast före dess stängning på kvällen. Framställningen utgick sålunda från den uppfattningen, att, om postkontoret hölles öppet även kl. 2.30—5.30 e. m., en avsevärd del av de trafikanter, som nu besöka postkontoret på kvällen, skulle förlägga sina besök därstädes till denna tidigare tid. Denna uppfattning delades emellertid icke av vare sig postmästaren i Boden eller postdirektören i Norra distriktet, i det att dessa i avgivna yttranden över framställningen framhöllo, att de trafikanter, som besökte postkontoret på kvällen, till stor del utgjordes av militärer, vilka ej hade tillfälle att annan tid på dagen uträtta sina postärenden. En utsträckning på sätt begärts, av tiden för postkontorets öppethållande skulle alltså, enligt deras åsikt, icke medföra någon avsevärd lättnad i trängseln därstädes på kvällen. Då styrelsen icke hade anledning att betvivla riktigheten av den åsikt, som postmästaren och postdirektören, vilka måste anses hava kännedom om de lokala förhållandena på platsen, sålunda uttryckt samt en utsträckning av tiden för postkontorets öppethållande ej kunde vidtagas utan personalförstärkning och därmed följande kostnadsökning, fann styrelsen sig icke böra bifalla framställningen.

Styrelsen vill emellertid undersöka, huruvida någon jämkning i tiden för postkontorets öppethållande må kunna vidtagas utan allt för stor kostnad.

Poststationen i Arvidsjaur. Statsrevisorerna hava med anledning av besök vid poststationen i Arvidsjaur dels, med hänsyn till den risk, som vore förenad med att hava poststationen förlagd till en obebodd byggnad, påpekat angelägenheten av, att annan och lämpligare lokal förhrydes, dels ock, beträffande den för ifrågavarande poststations skötande för närvarande tillämpade organisationsformen, uttalat, att samma fördelar, som därmed åsyftats, kunde vinnas för en lägre kostnad om poststationen förändrades till postexpedition med manlig föreståndare.

Vad först beträffar poststationslokalen, vill generalpoststyrelsen framhålla, att den lokal, som nyttjades före den nuvarande lokalens tagande i bruk, var ur alla synpunkter, ej minst säkerhetssynpunkt, synnerligen otillfredsställande, vadan det var nödvändigt anskaffa annan lokal. Vid dåvarande tidpunkt stod ej annan än den nuvarande att anskaffa. Mot densamma torde i stort sett ingen annan anmärkning kunna göras än att den byggnad, varuti lokalen är inrymd, nattetid är obebodd. I dess omedelbara närhet finnes emellertid annan byggnad, som är bebodd och däri mycken verksamhet bedrives. Gården är ock belägen mitt i samhället.

Såsom en säkerhetsåtgärd har numera föreskrivits, att det elektriska ljuset skall brinna i lokalen hela natten under den mörka årstiden. Vederbörande postdirektör har igångsatt undersökning rörande möjligheten att kunna förhyra annan, ur säkerhetssynpunkt lämpligare lokal.

I samband med anordnandet av trafik med postverkets motordiligenser å linjerna Jörn—Arvidsjaur och Arvidsjaur—Arjeplog omorganiserades försöksvis poststationen i Arvidsjaur på ett från poststationer i allmänhet avvikande sätt, i det att en postexpeditör tills vidare förordnades att förestå densamma. För att möjliggöra den ur persontrafikens synpunkt synnerligen förmånliga åtgärden att diligenserna avgå från Jörn omedelbart efter det söderifrån kommande posttågets ankomst, har föreskrivits, att posten till och över de utmed diligenslinjen Jörn—Arvidsjaur liggande poststationerna av postkupén i nyssnämnda tåg direkt förpackas. Häruti ingår som ett led, även att de till ifrågavarande poststationer adresserade postanvisningar och postförskott, i stället för att omexpedieras å postkontoret i Jörn, försändas till poststationen i Arvidsjaur, vars föreståndare tar den befattning med sagda försändelser, som eljest skolat åligga postkontoret i Jörn. Likaledes verkställer — i motsatt riktning — poststationens i Arvidsjaur föreståndare omexpedieringen av de postanvisningar, som inbetalats vid de bortom Arvidsjaur liggande poststationerna, varigenom åstadkommits att tidtabellen för postdiligensen från Arvidsjaur till Jörn kunnat läggas så, att diligensen ankommer till Jörn i nära anslutning till det södergående huvudposttåget — en åtgärd, som uppenbarligen ävenledes är till stor förmån för passageraretrafiken. Poststationen i Arvidsjaur utövar sålunda beträffande vissa av de postkontoret i Jörn underlydande poststationerna med avseende å postanvisnings- och postförskotts rörelsen i huvudsaklig del detta postkontors funktioner.

Häri genom har arbetet på postkontoret så begränsats, att dess personalstyrka kunnat minskas med en postexpeditör. Med andra ord kan man säga, att en av de förutvarande postexpeditörerna vid postkontoret i Jörn numera fullgör en del av det postkontoret åliggande arbetet vid poststationen i Arvidsjaur. Huvudsakligen genom den nu omförmälda arbetsminskningen möjliggjordes även en sådan minskning av postkontorets personalstyrka att en expeditiönsvaksbefattning kunde indragas och ersättas med ett tillfälligt biträde under sex dagar i veckan, vilket för närvarande betingar en ersättning av 1 krona 25 öre per dag.

Inom de nuvarande postexpeditionernas verksamhetsområde ligger icke att förmedla postanvisnings- och postförskotts rörelse vid poststation; och generalpoststyrelsen anser icke att en förändring av postexpeditionernas organisationsform i sådant syfte lämpligen kan genomföras. För att möjliggöra en sådan åtgärd skulle nämligen kompetensfordringarne för postexpeditionernas föreståndare behöva så avsevärt höjas, att de näppeligen skulle kunna såsom nu sker re-

kryteras ur den nuvarande tjänstemannakåren av lägre grad än postexpeditörs. Skulle, såsom statsrevisorerna vilja ifrågasätta, en postexpedition inrättas i Arvidsjaur komme alltså en av de största fördelarne med den nuvarande anordningen att bortfalla, i det att posten till de utmed och bortom diligenslinjerna liggande poststationerna ånyo finge med en tidsutdräkt av en à två timmar omexpedieras vid postkontoret i Jörn.

Den nuvarande föreståndaren för poststationen i Arvidsjaur har särskilt utsetts med tanke först på det ansvarsfulla arbete, som åligger honom, och han har hitintills väl fyllt de krav, som ställts på honom. Han åtnjuter visserligen en viss ekonomisk fördel därigenom, att han, som alldenstund anordningen är provisorisk, icke blivit stationerad i Arvidsjaur, följaktligen enligt gällande bestämmelser äger åtnjuta traktamente för tjänstgöring å annan ort än sin stationeringsort, Jörn. Han bär emellertid frivilligt och utan att hava gjort anspråk på övertidsersättning en arbetsbörda — natttjänstgöring i stor utsträckning med en arbetstid, som under nästlidne vinter ofta uppgick till omkring 10 timmar per dygn — vilken knappast skulle kunna åläggas en ordinarie stationsmästare. Även efter bortfallandet av de särskilda göromål, som överflyttats från postkontoret i Jörn till den nuvarande poststationsföreståndaren, finge man därför med säkerhet räkna på ett ungefär lika stort biträdesanslag vid en eventuell postexpedition som vid den nuvarande poststationen.

Statsrevisorernas uttalande, att inrättandet av en postexpedition skulle innebära minskade kostnader för postverket kan generalpoststyrelsen icke finna med verkliga förhållandet överensstämmande. Kostnaderna för *nuvarande* personal i Arvidsjaur kunna nämligen beräknas sålunda:

lön till en postexpeditör (incl. kallortstillägg)	5.250:—	kr.
dyrtidstillägg (enligt för 4:e kvart. 1924 gällande index)	996:—	„
tjänstgöringstraktamente	1.898:—	„
biträdesanslag	1.800:—	„
„	900:—	„
Summa 10.844:—		„

Skulle däremot en postexpedition av klass 1 anordnas i Arvidsjaur och arbetet med omexpedieringen av postanvisningar och postförskott till de ovan nämnda poststationerna i följd därav återflyttas till Jörn, kommer detta att innebära, att den postexpeditör, som nu tjänstgör i Arvidsjaur, finge flyttas tillbaka till Jörn. Därefter kunna kostnaderna beräknas sålunda:

lön till ytterligare en postexpeditör i Jörn	5.250:—	kr.
dyrtidstillägg	996:—	„
lön till en stationsmästare av klass I	4.440:—	„
dyrtidstillägg	744:—	„
biträdesanslag omkring	2.400:—	„
Summa 13.830:—		kr.

Härtill kommer, att förmodligen den ovan omförmälda expeditionsvaktbefattningen finge återbesättas, vilket skulle innebära en kostnadsökning av omkring 3.350 kronor. De nuvarande omkostnaderna kunna fördenskull beräknas vara omkring 6.000 kronor lägre än om den av statsrevisorerna ifrågasatta anordningen skulle vidtagas.

Slutligen vill generalpoststyrelsen framhålla, att de nu ifrågavarande anordningarna vid poststationen i Arvidsjaur äro av provisorisk karaktär och sålunda kunna omedelbart ändras om och i den mån omständigheterna därtill föranleda. Styrelsen vill erinra om, att diligenstrafiken å linjerna Jörn—Arvidsjaur och Arvidsjaur—Arjeplog endast är att anse såsom försöksdrift. Så snart den av riksdagen beslutade banbyggnaden Jörn—Arvidsjaur blivit fullbordad, torde en omreglering av postgångarna inom kringliggande delar av Lappmarken bliva nödvändig. Därvid kan bl. a. ifrågakomma antingen en förflyttning av postkontoret i Jörn till Arvidsjaur eller ock en uppdelning på två postkontor — varav det ena eventuellt skulle kunna förläggas till Arvidsjaur — av det mycket vidsträckt postområde, som nu är underlagt postkontoret i Jörn. Vid sådant förhållande synes det generalpoststyrelsen lämpligare att tills vidare bibehålla den nuvarande, billigare och ur postarbetets synpunkt lämpligare anordningen, än att där anställa en ordinarie stationsmästare, vars eventuella förflyttning till annan ort framdeles skulle kunna förorsaka postverket både svårigheter och kostnader.

Stockholm den 14 oktober 1924.

JULIUS JUHLIN.

ERNST HÖGNER.

Teodor Julin.

Telegrafstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 100 § 3.

Till Konungen.

Genom remiss den 9 september 1924 anbefalld att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer yttrat i vissa remissen bifogade handlingar, får telegrafstyrelsen anföra följande:

Telegrafverket.

§ 3.

Telegrafstationen i Gällivare.

Den av telegrafstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 april 1921 lämnade uppgiften å kostnaderna för istandsättandet av den utav telegrafverket sedermera inköpta fastigheten i Gällivare grundar sig på en av två sakkunniga, beträffande vilkas kompetens något tvivel icke kunde hysas, den 29 november 1919 verkställd besiktning och värdering av fastigheten. Då denna värdering, vari kostnaderna å arbeten och materialier för fastighetens uppförande utför-

ligt specificerats, befunnits i sin helhet omsorgsfullt utförd, ehuru lågt tilltagen, ansåg styrelsen sig sakna anledning ingå på någon närmare undersökning beträffande tillförlitligheten av den från totalkostnaden avdragna, mera summariskt beräknade kostnaden för förefintliga bristers avhjälpande.

Ehuru denna kostnad sålunda i verkligheten uppgått till avsevärt större belopp än som de sakkunniga beräknat, torde likväl få erinras därom, att fastigheten, även med beräkning av kostnaderna för dess iordningställande, lämnar skäligen avkastning.

Vad revisorerna anfört under §§ 1 och 2 torde icke påkalla något yttrande.

Vid avgörandet av detta ärende hava närvarit styrelsens samtliga byråchefer med undantag av byråchefen Hamilton.

Underdånigst

HERMAN RYDIN.

K. E. LANDSTRÖM.

F. W. Funch.

Stockholm den 8 oktober 1924.

Järnvägsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 101 § 1
m. fl.

Till Konungen.

Genom remiss den 9 sistlidne september har järnvägsstyrelsen anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i remissen bilagda, här återgående handlingar anfört, och får järnvägsstyrelsen till åtlydnad härav anföra följande.

Befälsförhållanden vid maskinavdelningen inom femte distriktet.

Under § 1 hava revisorerna till en början framhållit, att, sedan elektrifiering av järnvägen Riksgränsen—Kiruna—Svartön numera blivit fullständigt genomförd, inga ånglokomotiv komme till användning å ifrågavarande bandel.

På grund härav hade revisorerna funnit sig vid sitt besök å lokomotivstationen i Kiruna böra inhämta upplysning om, huru befälsförhållandena å maskinsektionen efter elektrifieringen blivit ordnade. Revisorerna hade därvid erfarit, att lokomotivtjänsten och det löpande underhållet av lokomotiven sköttes av maskiningenjören (sektionsföreståndare) och en underingenjör i Kiruna samt maskininpektoren å Svartön. Enligt vad revisorerna inhämtat, ägde dessa befattningshavare, som vore ångtekniskt utbildade, ingen föregående praktik inom det elektrotekniska facket. Vid sektionen fanns visserligen anställd jämväl en elektroingenjör, men denne intoge i förhållande till maskiningenjören en underordnad ställning.

Vidare hava revisorerna erinrat därom, att överrevisorerna vid statens järnvägar i sin berättelse rörande 1915 års förvaltning uppmärksammat denna fråga

och därvid uttalat, att enligt deras mening torde det av flera skäl, ej minst ur säkerhetssynpunkt, vara lämpligt att redan då för den elektrifierade bandelen anställdes en elektrotekniskt utbildad ingenjör med maskiningenjör's tjänstegrad.

I utlåtande den 10 februari 1917 över överrevisorernas berättelse hade järnvägsstyrelsen anført, att genom inrättande av elektroingenjör'sbefattningen med 1917 års ingång vore på ett betryggande sätt sørjt för, att den elektrotekniska sakkunskapen kunde göra sig gällande på behörigt sätt. Å andra sidan hade emellertid på sektionen i fråga ångdriften alltjämt väsentligen större omfång än den elektriska driften, och hade det därför ansetts lämpligast, att en maskiningenjör med de för en sådan tjänst vanliga kvalifikationerna förestode sektionen i dess helhet. En tudelning av sektionen, som sammanfölle med trafiksektionen, låte sig ej heller lämpligen genomföra, enär den skulle förorsaka praktiska svårigheter av flera slag. När elektrifieringen av sektionen utsträcktes, komme emellertid frågan in i ett annat läge, och torde det, då den elektriska driften bleve den större, vara helt naturligt, att en ingenjör med elektroteknisk utbildning sattes att bekläda maskiningenjör'sbefattningen.

Revisorerna hava nu uttalat, att, då de till fullo delade järnvägsstyrelsens mening, att befälet vid en elektrifierad bandel borde äga elektroteknisk utbildning, de icke kunde finna den nuvarande anordningen tillfredsställande. Det synes vara angeläget att en sådan förändring beträffande befälsställningen å den elektrifierade järnvägen ägde rum, att icke blott de elektriska ledningarna och transformatorstationerna samt dess personal utan även de elektriska lokomotiven och dess personal liksom lokomotivens skötsel ställdes under befäl med elektroteknisk utbildning. Även kunde ifrågasättas, huruvida icke i samband med bandelens elektrifiering befälspersonalen vid maskinavdelningen borde kunna i någon mån minskas. Då ännu icke, trots järnvägsstyrelsens ovan återgivna uttalande av år 1917, någon sådan förändring med avseende å ledningen vid maskinsektionen genomförts, hade revisorerna ansett sig böra fästa uppmärksamheten å här berörda förhållanden.

I anledning av revisorernas sålunda gjorda erinringar får styrelsen till en början uttala, att styrelsen med sin ovanberörda förklaring över överrevisorernas anmärkning i deras berättelse givetvis endast avsett att framhålla, det styrelsen delade överrevisorernas uppfattning angående nödvändigheten av, att maskinbefälet å denna sektion ägde tillräcklig förfarenhet och insikt jämväl beträffande de för denna sektion, på grund av den därstädes införda elektriska driften, speciella driftstekniska förhållandena.

Det måste dock av den ifrågavarande maskinsektionsföreståndaren, liksom av varje annan tjänsteman, åt vilken befäl över sektion blivit anförtrott, samtidigt fordras, att han genom teknisk och praktisk utbildning är väl förtrogen med de administrativa, allmänt järnvägstekniska och järnvägsekonomiska frågor m. m., som beröra hans arbetsområde, samt att han därjämte äger de rent personliga egenskaper, som kunna göra honom skickad att på ett tillfredsställande sätt fullgöra allt vad som vid trafikskötseln i denna instans honom tillkommer eller som eljest kan bliva honom som befälsförande i tjänsten ålagt.

Om än, såsom framgår av det ovan refererade, styrelsen vid en föregående tidig tidpunkt antagit och förutsatt lämpligheten av en förändring i de nuvarande befälsförhållandena å den särskilt omhandlade sektionen, har dock de gångna årens erfarenhet på området såväl här i landet som i utlandet givit stöd för den uppfattningen, att en tjänsteman med de vanliga kvalifikationerna i admini-

strativt och tekniskt hänseende för en maskinsektionsföreståndare kan genom lämplig utbildning tillägna sig den specialkunskap, som påfordras uti föreståndarens instans även vid en maskinsektion med övervägande elektrisk tågdrift. Samtidigt torde han med sin praktiska utbildning äga större förutsättningar än den specialutbildade, i järnvägstjänsten mera oerfarne, elektroteknikern att handhåva mängden av ärenden inom den gren av järnvägs- och förvaltnings-tjänsten, varom det här rör sig.

Någon egentlig artskillnad i maskinavdelningens främsta uppgift — att tillhandahålla dragkraften vid ångdrift resp. vid elektrisk drift — föreligger ju också icke; man är här blott inne på den gamla frågan, om en person i chefsställning skall behöva vara specialist i en viss underavdelning av facket eller icke.

Styrelsen vill framhålla, att mängden och arten av de arbeten, som normalt påvåla maskinsektionsföreståndare i allmänhet och sålunda även den nu särskilt omhandlade, icke medgiva, att tjänstehavaren ifråga i någon alltför långt driven utsträckning och allt för ingående fördjupar sig i de tekniska specialfrågor, vilka samhöra med den elektriska driften som sådan. Det är emellertid numera betryggande sörjt för att sådant ledande maskinbefäl, som, med tidigare ångteknisk utbildning, sättes att tjänstgöra å elektriskt driven handel, med fullt tillräcklig grundlighet blir insatt i sådana med den elektriska driften samhöriga specialfrågor, som beröra dess respektive arbetsområden och kunna bero på dess bedömande.

Vid de erfarenheter, som numera gjorts — och däri ingå icke, sedan den elektriska driften nu pågått ett flertal år och jämvikt i arbetsförhållandena inträtt, några olägenheter av hittills vid linjen Riksgränsen—Svartön gällande befälsordning — och vid de föranstaltningar beträffande befälets utbildning, som träffats, finner styrelsen alltså det vara lämpligast och för trafikarbetets goda skötsel även fullt tillräckligt, att det egentliga specialarbetet under sektionsföreståndarens överinseende anförtros åt särskild utbildad personal, vilken som underbefäl är ställd till sektionschefens förfogande, och att sektionsledningen anförtros åt tjänstemän i huvudsak utbildade som hittills till den grad av erfarenhet och kunskap, vilken erfordras hos föreståndare för sektion. Det högre mått av teoretisk kunskap inom det elektrotekniska området, som därutöver kan erfordras, kan tillgodoses från styrelsen eller eventuellt från distriktsförvaltningen.

Att nu vidtaga en åtgärd, sådan som statsrevisorerna ifrågasatt, kan till slut icke heller gärna kunna komma ifråga med hänsyn till den redan befintliga tillgången inom verket på tjänstemän med förenämnda kvalifikationer och ställning som sektionsföreståndare. Styrelsen måste ju alltid och under nuvarande förhållanden alldeles särskilt inrikta sin personalpolitik på att söka hålla personalstocken inom så snäva gränser som möjligt, och detta måste gälla ej minst inom befälsgraderna.

Vad vidare angår revisorernas uttalande, att befälspersonalen vid maskinavdelningen i samband med bandelens i fråga elektrifiering borde kunna något minskas, tillåter sig styrelsen framhålla, att vid ett så vidlyftigt och krävande arbete, som införandet av elektrisk drift å en järnvägslinje utgör, ökat behov av arbetskrafter i kvalificerad ställning helt naturligt gör sig gällande, åtminstone så länge detta arbete pågår eller till sina verkningar fullt kan överblickas.

Det är nu att märka, att icke längre tid än något över två år förflutit, sedan elektrifieringsarbetet i fråga slutfördes. Styrelsen anser det därför icke ur säkerhetssynpunkt vara tillrådligt att minska de av distriktsförvaltningen såsom under nuvarande förhållanden erforderliga ansedda arbetskrafterna, förrän längre erfarenhet vunnits angående behovet av sådana. I den händelse denna erfarenhet framdeles skulle giva vid handen, att möjlighet till minskning av befälsuppsättningen å linjen kan ske, skall styrelsen givetvis icke underlåta vidtaga sådan minskning.

Under § 4 hava revisorerna meddelat, att, sedan elektrifieringen av linjen Kiruna—Svartön genomförts, ett större antal ånglokomotiv, som använts för malmtrafiken därstädes, blivit disponibla samt att utom ett antal dylika, som förts till andra delar av landet, lokomotiven uppställts på olika stationer vid V. distriktet utan något skydd, varigenom enligt statsrevisorernas mening skada å lokomotiven torde kunna uppkomma.

Lokomotivstation i Svartön och Boden.

Med anledning härav får styrelsen bekräfta, att dels på grund av elektrifieringen av ifrågavarande bandel, dels på grund av den fortgående tekniska förbättringen av de i bruk varande lokomotiven och slutligen på grund av den allmänna nedgången i trafikrörelsen ett antal ånglokomotiv ej endast på här berörda bandel utan på hela statsbanenätet för närvarande saknar användning. Utrymme för dessa, alltså för kortare eller längre tid avställda lokomotiv finnes av naturliga skäl icke i de befintliga lokomotivstallarna eller inom andra skyddande lokaler, och sådana utrymmen kunna icke heller utan stora och onödiga kostnader anskaffas. Vid sådant förhållande hava lokomotiven måst uppställas i det fria utomhus. Den av revisorerna uttalade farhågan, att lokomotiven härigenom skulle skadas, är emellertid helt ogrundad. Lokomotiven behandlas nämligen vid uppställning i det fria på särskilt sätt, främst genom insmörjning av alla blanka delar med fett för att hindra rostning och även i övrigt genom att de ägnas noggrann tillsyn och erhålla den vård, som erfordras för deras vidmakthållande i fullgott skick. Att någon risk för förstöring av lokomotiven på grund av den ovannämnda avställningen icke förefinnes bekräftas också av styrelsens erfarenhet att på liknande sätt under lång tid avställda lokomotiv utan vidare kunnat direkt tagas i tjänst.

Under § 7 hava revisorerna omförmält, att ett i Boden anlagt malmtågsspår utförts i samband med bangårdsombyggnaden i Boden enligt beslut av 1916 års riksdag. I sin framställning den 27 oktober 1915 om anslag till ifrågavarande anläggning och ombyggnad anförde järnvägsstyrelsen, bland annat, att förslag uppgjorts till beredande av bättre utrymme å Bodens bangård. Med hänsyn till svårigheterna att vinna även den närmast behövliga utvidgningen inom nuvarande bangårdsområdets gränser och för undvikande av kostbara husflyttningar och spårömläggningar, hade uppmärksamrats möjligheten av att befria bangården från malmtrafiken genom densammas ledande å särskilt spår öster om och förbi bangården. Enligt gällande tidtabell passerades Boden av 9 lastade och 8 tomma malmtåg per dygn. Vid eventuellt ökad malmutskeppning över Luleå kunde detta täotal beräknas bli avsevärt större. Vore sålunda redan då malmtrafiken över Bodens bangård till stort hinder för tåg- och växlingsrörelser, bleve detta givetvis än mer förhållandet om tågantalet ökades. Det innebure därför en avsevärd lättnad för Bodens bangård att bli befriad från malmtrafiken, en lättnad, som medförde möjlighet att tills vidare undanskjuta en mera genomgripande omändring av bangårdsförhållandena därstädes. Dess-

Malmtågsspåret i Boden.

utom tillkomme, att vid ifrågasatt införande av elektrisk drift å linjen Luleå—Gällivare, elektrifieringen av bangårdens i Boden spårssystem kunde icke oväsentligt inskränkas.

Järnvägsstyrelsen ansåge sålunda, att en ombyggnad av bangården borde komma till stånd enligt förenämnda principer. Ett första utbyggnadsstadium, omfattande korsning av Haparanda- och Gällivarebanorna, anläggning av nytt malmtågsspår jämte mötesspår vid norra lokomotivstallarna, förändring av frilastspår och lastkaj samt anordnande av omlastningsskjul med tillhörande spår, beräknades betinga en kostnad av 617.500 kronor, i vilket belopp dock vore inbegripet markförvärv med 67.500 kronor, som styrelsen ansåge böra bestridas av till styrelsens disposition stående medel för markförvärv. Återstående summa 550.000 kronor skulle således erfordras för arbetets genomförande, vilket styrelsen ansåge böra ske under loppet av två år med 200.000 kronor för år 1917 samt 350.000 kronor för år 1918.

Av 1916, 1917, 1919 och 1920 års riksdagar hade för ombyggnad av Bodens bangård och därmed sammanhängande arbeten beviljats sammanlagt 1.670,000 kronor. Arbetena, som fullbordades år 1921, hade dragit en kostnad av 1.669.968 kronor 24 öre, vartill komme utgifter för markförvärv. Kostnaderna hade av järnvägsstyrelsen fördelats på följande sätt:

Linjeomläggning jämte bro för skenfri korsning mellan linjerna från Haparanda och Gällivare vid Buddbyn ävensom vissa arbeten för militärmötesplatsen därstädes	365.357:87	kronor
anläggning av malmtågsspår mellan Bodens tegelbruk och Björkelund jämte mötesbangård för malmtåg	621.102:54	„
ombyggnad av Bodens bangård samt sänkning av linjen mellan bangården och Avabäcken m. m.	464.852:43	„
drift av grävmaskin och decauvillelokomotiv	89.112:32	„
övriga utgifter såsom för provisoriska anordningar under byggnadstiden, arbetets ledning och förvaltning, arbetsstyrkans anskaffning och vård m. m.	129.543:08	„
<hr/>		
Summa 1.669.968:24		kronor

I samband med den av 1917 års riksdag beslutade elektrifieringen av linjen Kiruna—Svartön hade utförts elektrifiering även av malmtågsspåret vid Boden samt av mötesbangården för malmtåg därstädes. Kostnaderna härför hade — beräknade efter den genomsnittliga elektrifieringskostnaden per kilometer för linjen i sin helhet — uppgått till i runt tal 65.000 kronor.

Av tablån framginge icke totalkostnaden för malmtågsspåret och därmed sammanhörande arbeten. Till det däri angivna beloppet 621.102 kronor 54 öre torde emellertid böra läggas, utom kostnaderna för spårets elektrifiering och för markförvärv, åtminstone viss del av kostnaderna dels för drift av grävmaskin m. m., dels för övriga utgifter såsom arbetsledning m. m.

Revisorerna uttala nu, att de trodde sig finna, att malmtågsspåret icke på länge trafikerats, och inhämtades vid besök å platsen, att malmtågsspåret sedan dess färdigställande aldrig trafikerats.

Vad sålunda förekommit hade revisorerna ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom.

I anledning härav får styrelsen framhålla följande:

I sin den 27 oktober 1915 dagtecknade framställning till Kungl. Maj:t rörande, bland annat, anslag till ombyggnad av Bodens bangård och utläggning därstädes av ett särskilt förbigångsspår för malmtrafiken har styrelsen redogjort för de huvudsakliga motiven för dessa arbetens utförande. Styrelsen får nu utöver vad som anförts i nämnda redogörelse, vilken i det väsentliga finnes återgiven i statsrevisorernas här föreliggande berättelse, meddela följande.

Över Bodens järnvägsknutpunkt framgår å linjen norska gränsen—Luleå, som bekant, en under normala förhållanden omfattande malmtrafik, varjämte övrig trafik därstädes är relativt livlig, då stationen i fråga tillika är slutpunkt för stambanan genom övre Norrland samt utgångsstation för statsbanan till Övertorneå—Haparanda. De å Bodens bangård sammanlöpande huvudlinjerna hava från början korsat varandra i samma plan. De lokala förhållandena å platsen äro sådana, att bangården å alla sidor ligger inklämd mellan byggnader, gator och andra permanenta anläggningar, varigenom erforderliga spårutvidgningar dels varit svåra att åstadkomma, dels i vissa fall måst givas en ur trafikteknisk synpunkt mindre lämplig gestaltning.

Redan innan bandelen Boden—Morjärv utökats till Lappträsk visade sig dåvarande bangårdsanordningar vid Boden vara otillräckliga. Sedan linjen Boden—Karungi år 1913 i sin helhet öppnats för allmän trafik, framträdde svårigheterna att på ett nöjaktigt sätt ombesörja den alltjämt växande trafiken i allt högre grad, varför vederbörande distriktsförvaltning i början av år 1915 påyrkade en grundlig ombyggnad och utvidgning av bangården under särskilt framhållande av, att denna utvidgning vore erforderlig på grund av trafikens utveckling under *normala* förhållanden och således ej betingad av den då i någon mån redan inträdda högkonjunkturen. Redan före krigsutbrottet år 1914 frekventerades bangården av cirka 40 tåg per söckendag, varav 17 å 18 malmtåg. Då vid högkonjunkturens inträde år 1915 tågantalet kraftigt ökades, blevo de redan förut svårartade trafikförhållandena vid Boden hart när olidliga genom bangårdens oupphörliga blockerande och åtgärderna för trafikens avveckling läto sig ej längre undanskjutas. De möjligheter till trafikproblemets lösning, som styrelsen då hade under prövning, voro tvenne, nämligen att antingen för betydande kostnader företaga en större utvidgning av bangården med malmtrafiken bibehållen å densamma eller ock verkställa en under alla omständigheter erforderlig avsevärt mindre utvidgning av själva bangården, som möjliggjordes genom att samtidigt därifrån helt bortflytta malmtrafiken genom dennas ledande å särskilt spår förbi bangården, vartill de säregna trafikförhållandena inbjödo. Under alla omständigheter, men särskilt i förening med anordnandet av särskilt malmtågsspår, ansågs det påkrävt att i överensstämmelse med ur säkerhets- och driftsynpunkt rationella principer låta de båda huvudlinjerna korsa varandra i olika plan. Vid prövning av de olika alternativen fann styrelsen, att det sistnämnda på bästa sätt löste frågan.

Då således, i enlighet med vad här ovan anförts, trängande skäl förelågo för vidtagande av sådana åtgärder, att trafiken å Bodens station skulle kunna nöjaktigt avvecklas, beslutade styrelsen att i sin den 27 oktober 1915 ingivna framställning angående nya byggnader och anläggningar, bland annat, begära anslag för utvidgning av Bodens bangård med tillhörande malmtågsspår och järnvägs korsning vid Buddbyn. Detta förslag vann även vid 1916 års riksdag stats-

makternas bifall, varefter arbetet igångsattes år 1917 och bedrevs tills det blev färdigt under år 1920.

Då malmtrafiken över Boden under världskrigets efterverkningar nedgick från att hava utgjort 2.586.974 ton år 1918 till 1.342.724 ton år 1919 — den sistnämnda siffran ganska avsevärt understigande förkrigstidens trafik, som uppgick till omkring 1.700.000 ton per år — kunde styrelsen ej gärna på grund av denna plötsliga minskning i malmtransporterna avbryta det långt avancerade arbetet med malmtågsspåret. Man måste ju antaga att trafikminskningen — som var olycklig i många andra hänseenden både för statens järnvägar och andra berörda företag som bolaget självt, Luleå hamn etc. — var av mera tillfällig natur samt att det allt fortfarande var riktigast att träffa föranstaltningar för ett rationellt genomförande av transportplanerna jämlikt kontrakten med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag. Dessa förutsatte en kontinuerlig ökning av transporterna över Boden, vilket framgår av efterföljande sammanställning, vari även medtagits de i verkligheten nedfraktade malmkvantiteterna.

År	Kontraktsenliga L. K. A. B. kvantiteter. ton.	Verkliga L. K. A. B. kvantiteter. ton.	Verkliga L. K. A. B. kvantiteter plus andra bolags malm. ton.
1914	1.470.000	1.470.132	1.758.043
1915	1.250.000	1.795.996	2.255.443
1916	1.350.000	2.029.483	2.554.578
1917	1.450.000	1.658.073	2.145.209
1918	1.525.000	2.260.686	2.586.974
1919	1.475.000	1.150.617	1.342.724
1920	1.555.000	1.026.600	1.300.879
1921	1.640.000	1.253.023	1.347.090
1922	1.655.000	901.780	1.074.150
1923	1.660.000	1.211.016	1.352.637

Styrelsen övergår nu — under vitsordande av revisorernas meddelande om att ifrågavarande malmtågsspår ännu ej börjat trafikeras — till att närmare klarlägga orsakerna till detta förhållande.

Anläggningarna, vars färdigställande på grund av trafiknedgången ej forcerades, voro i huvudsak fullbordade vid 1920 års slut. Under den tidrymd, som då förflutit sedan arbetena igångsattes, hade främst på grund av ovan nämnda minskning av malmtransporterna, men även på grund av den inträffade allmänna lågkonjunkturen, trafikrörelsen å Bodens station minskats i en sådan omfattning, att densamma ej endast kommit i nivå med, utan högst avsevärt understeg förkrigstidens trafik. För belysande härav må nämnas, att det ordinarie tågantalet, berörande Bodens station, sjunkit från omkring 40 per söckendag före krigsutbrottet 1914 till omkring 27 per söckendag under innevarande år. Endast nedgången i malmtrafiken betydde att antalet malmtåg, som passera Bodens station, nedgått från ett antal av 17 å 18 år 1914 till allenast 6 för närvarande. Det må emellertid i detta sammanhang erinras om, att denna kraftiga nedgång i antalet malmtåg även är i någon mån beroende på andra orsaker än de minskade transportmängderna. Före den elektriska driftens införande å bandelen Gällivare—Luleå bestod nämligen varje tåg av cirka 30 vagnar, vilket även beräknades bliva förhållandet efter införandet av

elektrisk drift. Det visade sig emellertid, sedan den elektriska driften varit i gång någon tid, men länge dock efter sedan malmtågsspåret var färdigt, att de elektriska lokomotiven utan olägenhet kunde framföra malmtåg, bestående av ända upp till 40 vagnar. Detta har således medfört, att antalet tåg nedgått procentuellt mera, än vad transportmängderna minskats.

Genom denna, särskilt vad malmtransporterna beträffar, utomordentligt stora nedgång i trafiken å stationen, vilken nedgång icke kunde förutses vid den tidpunkt arbetet igångsattes och bedrevs och som man väl ej heller ännu äger rätt att räkna för bestående, har en kraftig avlastning av trafiken å Bodens station ägt rum och detta har sedan medfört, att det för närvarande ej ställer sig driftsekonomiskt fördelaktigt att trafikera malmtågsspåret utan att man med driftsbesparing och utan olägenhet kan leda den mera obetydliga trafiken över bangården. Hur länge detta kan komma att äga rum kan järnvägsstyrelsen icke nu säga, men kommer styrelsen givetvis att taga malmtågsspåret i bruk, så snart trafikrörelsen därtill inbjuder och driftskostnaderna därigenom kunna nedbringas. Däremot kan det ju icke anses överensstämmande med god hushållning att använda malmtågsspåret endast av den anledning, att anläggningen förefinnes.

Anläggningen i fråga, som genom malmtrafikens skiljande från den egentliga bangården för säkerligen mycket avsevärd tid framåt kommer att inbespara eljest möjligen erforderliga utvidgningar av Bodens bangård, måste under en mera normal trafikutveckling anses vara en god lösning av det föreliggande trafikproblemet vid Bodens station.

Under § 8 hava revisorerna meddelat, att anläggningen av Haparanda station tillkom omkring åren 1917 och 1918 vid den då genomförda sammanbindningen av svenska och finska järnvägsnäten.

Haparanda
station.

Stationshuset vore uppfört av fogstruket norrlandstegel och täckt med tegeltak samt bestod av tre huvudvåningar och en vindsvåning. Till stationsbyggnaden, vilken var placerad mellan svenska och finska statsbanornas spår, skedde tillträdet från staden genom en i granit och betong utförd portal och vidare genom en stationstunnel under de finska spåren in i den i källarvåningen liggande stora vestibulen. Till denna anslöte sig biljettexpeditionen, resgodsrums med elektrisk resgodshiss till de i våningen ovanför liggande plattformerna, vidare III klass väntsal med tillhörande lokal för automatservering m. m.

Från stora vestibulen komme man vidare genom en trappa av kalksten upp i en hall och därifrån dels till I:a och II:a klass väntsal, dels ock till den svenska stationsplattformen på södra och till den finska på norra sidan om stationshuset. Genom en annan mindre trappa i stora vestibulen komme man upp i de på östra gaveln förlagda stationsinspektors- samt tåg- och telegrafexpeditionerna.

Invid förenämnda hall invid trappan från stora vestibulen vore förlagd I:a och II:a klass matsal med tillhörande kapp- och toaletterum.

I stationshusets västra gavel funnes enligt planen anlagd en väntsal och därifrån i löpande följd rum för läkarbesiktning, passvisering samt en större tullbehandlingslokal jämte övriga lokaler för tullens behov. I våningen en trappa upp voro förlagda en hotellavdelning med 11 resanderum, köksavdelning med elektriska hissar till såväl automat som matsal, överliggningsrum m. m.

Vid revisorernas besök stodo en stor del av lokalerna i bottenvåningen tomma. En mindre del av utrymmet i bottenvåningen var dock upplåten till lokal för det i staden förlagda domsagokansliet.

Kostnaderna för själva bangårdsanläggningen belöpte sig till 2.363.000 kronor och för stationshuset, en mindre sidobyggnad inberäknad, till cirka 1.000.000 kronor eller alltså sammanlagt i runt tal 3.350.000 kronor.

Av senast tillgänglig järnvägsstatistik, avseende år 1922, inhämtades, att sammanlagda trafikinkomsten vid Haparanda station under nämnda år uppgick till 322.375 kronor, varav 89.443 kronor för persontrafik. Antal resor per dag utgjorde 30 och antalet avgående och ankommande tåg 8.

I anledning av det avlagda besöket vid Haparanda station kunde revisorerna icke undgå att uttala, att ifrågavarande anläggning tagit dimensioner och dragit kostnader, som icke stode i ett rimligt förhållande till det förefintliga behovet. Det syntes revisorerna böra tagas under övervägande, huruvida icke vissa för järnvägens räkning obehövlige lokaler skulle kunna uthyras.

Med anledning av statsrevisorernas uttalande rörande ifrågavarande station får styrelsen till en början erinra därom, att redan 1919 års statsrevisorer, som besökte Haparanda nämnda år, ägnat saken sin uppmärksamhet. I sin till riksdagen avlämnade revisionsberättelse ha revisorerna också lämnat från styrelsen infordrad uppgift rörande approximativa kostnaderna för husbyggnaderna i Haparanda och bron över Torne älv, men uttalades av detta års revisorer, att besöket icke gav anledning till någon revisorernas erinran.

Huru olika mot nu den allmänna uppfattningen var de år, då stationsanläggningen planlades och utfördes, beträffande storleken av den genomgångstrafik, som kunde vara att vänta vid stationen, belyses också av vad olika på frågan inflytelserika in- och utländska myndigheter ansågo sig behöva kräva för den väntade trafikens tillfredsställande avveckling. Styrelsen vill som exempel erinra om de lokaler, som äro avsedda för tullverket samt för medicinalstyrelsens och länsstyrelsens behov för läkarbesiktning och passvisering. Dessa lokaler anordnades på sin tid efter samråd med nämnda myndigheter och efter yrkanden från deras sida om ännu större utrymmen än som efter föreställningar från järnvägsstyrelsen dock slutligen kommo till utförande.

Som bekant har emellertid trafiken i och över Haparanda sedan under efterkrigsförhållandena tyvärr alls icke nått den utveckling, som man vid stationens anläggning förväntade. I ej ringa mån torde härtill bidraga den mellan Sverige och Finland ännu vidmakthållna särskilt stränga passkontrollen, men främst kanske de olika valutaförhållandena i Finland och Sverige samt Rysslands nästan totala frånvaro från handelsmarknaden.

Den omständigheten, att trafiken ännu ej kommit till någon utveckling, synes dock ej behöva med nödvändighet förutsätta att så aldrig skall komma att ske. Då en gång i framtiden de politiska och merkantila förhållandena stadgat sig, är det väl fortfarande möjligt att trafiken vid platsen kan växa sig väsentligt större, men intill dess måste det ju för envar och även för styrelsen i likhet med revisorerna framstå som ett påtagligt faktum, att de ifrågavarande stationsanläggningarna äro alltför stora för det förefintliga ringa trafikbehovet samt att de alltså böra om möjligt disponeras på annat sätt än blott för trafiken. Styrelsen har också sedan länge haft sin uppmärksamhet riktad på denna angelägenhet och har gjort bemödanden att få lokalerna nyttiggjorda.

Sälunda har styrelsen beträffande den alltför stora tulllokalen på sin tid — år 1920 — förhandlat med vederbörande om hela tullkammarrens i Hapa-

randa förläggande till dessa lokaler. Styrelsen har dock ej haft framgång för dessa sina framställningar. Vad beträffar de för läkarbesiktning och passvisering anordnade lokalerna, som sedan längre tid ej varit behövliga och därför stått obegagnade, har järnvägsstyrelsen redan under år 1921 genom distriktsförvaltningen i Luleå inlett förhandlingar med tingshusbyggnadsskyldige i Torneå tingslag om uthyrning av samtliga nämnda lokaler för användning till tingssal och domsagokansli. Dessa förhandlingar, som från järnvägens sida resulterade i ett mycket lågt anbud om lokalernas uthyrande mot en årshyra av 3.000 kronor exklusive värme — vissa omändringsarbeten skulle dock av hyresgästen utföras — ledde dock icke heller till framgång. Domhavanden meddelade nämligen i oktober 1922, att han redan vidtagit åtgärder för tingshusfrågans lösning på annat sätt.

Från statens järnvägars sida hava sålunda försök redan gjorts att få de nu överflödiga bilokalerna uthyrda, ehuru dessa försök hittills icke lett till något resultat, om man bortser från den nuvarande rent tillfälliga uthyrningen av visst utrymme i desamma att användas till domsagokansli.

Då emellertid även de egentliga stationslokalerna äro alltför stora för nuvarande behov, har styrelsen också på sin tid undersökt möjligheten att sammanföra stationsinspektors- och tågexpeditionen i stationshuset samt godsexpeditionen i godsmagasinsbyggnaden till en lokal, anordnad i stationshuset. Denna anordning måste emellertid betinga en ombyggnad i stationshusets inre, som är oförenlig med dess arkitektur och inredning i övrigt. Då samtidigt med lokalernas sammanförande vållas en förändring till det sämre för de lokala trafikanterna och då den driftskostnadsbesparing, som kunde beräknas, ej uppgår till mera än ett relativt ringa belopp, har styrelsen icke funnit det motiverat att nedlägga de för ändringen ifråga erforderliga ytterligare inredningskostnaderna uti det redan förut så dyrbara stationshuset.

Järnvägsstyrelsen anser alltså, att för närvarande knappast något annat kan vara att göra beträffande Haparandas stationsbyggnader än att alltjämt med uppmärksamhet följa de möjligheter, som måhända efter hand kunna yppa sig att få uthyra eller på annat sätt tillgodogöra sig de delar av desamma som nu äro för stora för det egentliga behovet för trafiken.

Under § 11 hava revisorerna meddelat, bland annat, att å järnvägen Gälli-
vare—Porjus fortfarande bedreves endast provisorisk trafik. Norra inlands-
banan (Gälli-
vare—Porjus).

I anledning härav får styrelsen erinra därom, att i den 21 februari 1924 till riksdagens statsutskott avgivet yttrande över motioner angående öppnandet för allmän trafik av ifrågavarande järnväg styrelsen på anförda, främst driftsekonomiska grunder uttalat som sin mening, att järnvägen ifråga för det dåvarande icke borde öppnas för allmän trafik. Styrelsen har härutöver, då några nya omständigheter, som kunnat föranleda styrelsen att ändra mening, icke tillkommit, icke något att tillägga.

Styrelsen får emellertid i anledning av det av revisorerna nu påpekade meddela, att enligt Kungl. Maj:ts den 27 sistlidne september fattade beslut järnvägen kommer att den 1 januari 1925 öppnas för allmän trafik.

I behandlingen av detta ärende hava jämväl deltagit överdirektören Virgin, överingenjören Fogelmarck samt byråcheferna Åberg, Englund och Svensson.

Underdånigst:

AXEL GRANHOLM.

PER KJELLIN.

Stockholm den 14 oktober 1924.

Register.

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.		Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
A.							
Akademien för de fria konsterna	—	76	—	Blinda, vårdanstalten i Lund ...	—	101	—
Allmänna barnbördshuset med asylen för fattiga barnaföder- skor	—	84	—	Blindinstitutet å Tomtebodan ...	—	98	—
Allmänna läroverken	53	92	74	Byggnadsstyrelsen	—	47	—
Alnarps egendom	—	116	—	C.			
Alnarps lantbruks- och mejeri- institut	—	114	—	Centrala skiljenämnden	—	32	—
Alnarps trädgårdar	—	117	—	Centralanstalten för försöksvä- sendet på jordbruksområdet	—	112	—
Alträskis kolonisationsområde	86	—	—	Chalmers tekniska institut	—	86	—
Arbetsrådet	—	35	—	Chalmers tekniska institut, ma- terialprovvningsanstalten	—	87	—
Arjeplog, sjukstugan i	30	—	—	D.			
Arjeplog, landsfiskalsbostaden	31	—	45	Danviks hospital	—	40	—
Arméförvaltningen	—	16	—	E.			
Armén, arvoden för kontroll m. m. vid vissa leveranser för arméns räkning	23	—	15	Ecklesiastikdepartementet	53	60	—
Armén, Boden, befästningarna i	28	—	11 (45)	F.			
Armén, lantförsvarets dyrtids- tilläggsanslag	27	—	10	Farmaceutiska institutet	—	83	—
Armén, leveranser av marsch- skodon m. m.	25	—	15	Finansdepartementet	46	50	—
Armén, skjutskolan för infan- teriet och kavalleriet	—	20	—	Fiskeriadministrationen	—	124	—
Armén, Stockholms garnisons övningsfält vid Järva	19	—	9	Flottan, radiostation i Ting- städe	28	—	—
Armén, totalkostnader	—	17	—	Folkskoleseminariet i Luleå ...	55	—	—
Armén, viss räntegottgörelse ...	27	—	44	„ i Umeå ...	54	—	76
Arrende-, jordskylds- och tomt- öresmedel, fjärde, huvudti- telns	10	—	7	Fängvårdsstyrelsen	—	12	—
Artilleri- och ingenjörhögskolan	—	19	—	Färösunds fästning	7	—	4
Avdikningsanslaget, norrländ- ska, förrättningskostnader för bidrag från	60	—	80	Försvarsdepartementet	10	—	—
B.				Försäkringsinspektionen	—	140	—
Bank- och fondinspektionen ...	—	55	—	Försäkringsrådet	—	29	—
Besparingsfonder, huvudtitlar- nes	—	158	—	G.			
Blinda, hantverksskolan i Upp- sala	—	100	—	Gymnastiska Centralinstitutet	—	106	—
Blinda, läroanstalterna för	—	99	—	Göta hovrätt	—	11	—
				H.			
				Hamnbyggnaden i Visby	40	—	—
				Handelsdepartementet	—	133	—
				Haparanda station	106	—	115

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.		Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
Hospital, Visby	31	—	—	Krigshögskolan	—	19	—
Hovrätt, Göta	—	11	—	Krigsskolan	—	21	—
„ Svea	4	10	1	Kronans laxfiske vid Norrfor-	110	—	—
Hovrätten över Skåne och Ble-	—	11	—	sen	—	65	—
kinge	—	1	—	Kungl. biblioteket	—	—	—
Huvudtiteln, första	—	1	—				
„ andra	4	7	—	L.			
„ tredje	—	14	—	Landsfiskalsbostaden i Arje-	31	—	45
„ fjärde	10	16	—	plog	—	—	—
„ femte	30	27	—	Landskrona, statens tvångsar-	—	33	—
„ sjätte	40	45	—	betsanstalt i	44	—	—
„ sjunde	46	50	—	Landsstatshuset i Luleå	45	—	57
„ åttonde	53	60	—	D:o d:o, förutvarande	—	—	61
„ nionde	60	107	—	Lantbruksakademien	—	110	—
„ tionde	—	133	—	Lantbruksläroverk	—	118	—
„ elfte	—	144	—	Lantbruksinstitutet vid Ultuna	—	113	—
Högre lärarinneseminariet jäm-	—	90	—	Lantbruks- och mejeriiinstitutet	—	—	—
te hushållsskolan	—	—	—	vid Alnarp	—	114	—
Högsta domstolen och nedre ju-	—	9	—	Lantbruksstyrelsen	—	108	—
stitierevisionen	—	—	—	Lantmäterikontoret i Väster-	45	—	—
I.				bottens län	—	126	—
Ingenjörsvetenskapsakademien	—	142	—	Lantmäteristyrelsen	—	67	—
Inlandsbanan, Norra	108	—	117	Livruskammaren	40	—	57
Institutet och förskolan för	—	98	—	Ljugarns hamn	103	—	111
blinda å Tomtebodan	—	—	—	Lokomotivstationen i Svartön	—	138	—
J.				Lotsstyrelsen	—	79	—
Jordbruksdepartementet	60	107	—	Lunds universitet	44	—	57
Justitiedepartementet	4	7	—	Länsstyrelsens lokaler i Visby	—	—	59
Justitiekanslersexpeditionen ..	—	8	—	Länsstyrelserna	—	41	—
Järnvägen Hällnäs—Lycksele ..	107	—	—	Läroanstalterna för blindas ..	—	99	—
Järnvägen Svartön—Riksgrän-	—	—	—				
sen	104	—	—	M.			
Järnvägsbron vid Spöland	108	—	—	Malgomajs revir, upplåten kro-	88	—	97
Järnvägsbron över Torne älv ..	107	—	—	nomark	104	—	111
Järva, Stockholms garnisons	—	—	—	Malmtågsspåret i Boden	—	23	—
övningsfält vid	19	—	9	Marinförvaltningen	—	37	—
K.				Medicinalstyrelsen	60	—	—
Kammarkollegium	—	51	—	Mejeriskola, statens, vid Flar-	—	—	—
Kammarrätten	—	54	—	ken	—	77	—
Karolinska mediko-kirurgiska	—	80	—	Musikaliska Akademien	—	53	—
institutet	—	—	—	Mynt- och justeringsverket ..	—	—	—
Kemisk-växtbiologiska anstal-	60	—	—	N.			
ten inom Norrbottens län	40	45	—	Nationalmuseet	—	66	—
Kommunikationsdepartementet	—	133	—	Naturhistoriska riksmuseet ..	—	72	—
Kommerskollegium	—	148	—	Naturvetenskapliga stationen i	91	—	—
Kommittétabellen	65	—	84	Abisko	—	139	—
Kolonisationen å de norrländ-	86	—	90	Nautisk-meteorologiska byrån	—	136	—
ska kronoparkerna	—	—	—	Navigationsskolorna	—	—	—
Kolonisationsområdet vid Al-	—	68	—	Norrforsen, se Kronans lax-	—	—	—
träsk	—	58	—	fiske vid	—	—	—
Konsistorier, domkyrkor m. m.	—	—	—	P.			
Kontrollstyrelsen	109	—	—	Patent- och registreringsverket	—	139	—
Kraftstationsbygget vid Har-	—	—	—	Pensionsanstalter, statsunder-	—	144	—
språnget	—	—	—	stödda	—	—	—

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.		Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
Pensionsstyrelsen	—	35	—	Statens biografbyrå	—	105	—
Porjus kraftverk	109	—	—	„ byggnadsbyrå	—	44	—
Postkontoret i Boden	95	—	103	„ folk- och småskoleseminarier	—	96	—
„ i Luleå	91	—	100	„ järnvägar	101	—	108
„ i Nederkalix	95	—	—	„ järnvägar, vissa befälsförhållanden	101	—	108
„ i Umeå	98	—	—	„ järnvägars boställshus i Kiruna	104	—	—
Poststationen i Arvidsjaur	97	—	104	„ kraftverksbyggnad vid Norrforsen	109	—	—
Postverket	91	—	100	„ lagerhus- och fryshusstyrelsen	—	131	—
Postverkets bostadshus i Gällivare	97	—	—	„ mejeriskola vid Flarken	60	—	—
R.				„ meteorologisk hydrografiska undersökning	—	130	—
Radiostation i Tingstäde	28	—	—	„ provningsanstalt	—	141	—
Rese- och traktamentsersättningar	51	—	—	„ reproduktionsanstalt	—	128	—
Reservationer	119	—	—	„ skogsförsöksanstalt	87	126	—
Revisorernas besök	110	—	—	„ tryckerisakkunnige	—	56	—
Ridskolan	—	20	—	„ tvångsarbetsanstalt o. statens vårdanstalt för alkoholist i Landskrona	—	33	—
Rikets allmänna kartverk	—	128	—	„ tvångsarbetsanstalt o. statens vårdanstalt för alkoholist i Svartsjö	—	32	—
Riksgränsens station	103	—	—	„ uppfostringsanstalt å Bona	—	13	—
Riksförsäkringsanstalten	—	28	—	„ vattenfallsverk	109	—	—
Riks- och landsarkiven	—	60	—	„ vårdanstalt å Venngarn	—	34	—
Riksräkenskapsverket	—	56	—	Stationshuset i Skellefteå	103	—	—
S.				Statistiska Centralbyrån	—	54	—
Serafimerlasarettet	—	82	—	Statskontoret	—	51	—
Sjukstugan i Arjeplog	30	—	—	Statsverkets inkomster och utgifter	—	146	—
Sjökarteverket	—	26	—	Stuteriöverstyrelsen och hingstdepåerna	—	121	—
Sjökrigshögskolan	—	25	—	Svartsjö, se Statens tvångsarbetsanstalt	—	—	—
Sjökrigsskolan	—	25	—	Svea hovrätt	4	10	1
Skjutskolan för infanteriet och kavalleriet	—	20	—	Svenska akademien	—	70	—
Skogshögskolan	—	125	—	Svenska hydrografisk-biologiska kommissionen	—	124	—
Skogshögskolan och statens skogsförsöksanstalt	87	—	96	Sveriges geologiska undersökning	—	129	—
Skolhemsbyggnaden i Arjeplog	59	—	—	T.			
Skolöverstyrelsen	—	88	—	Tekniska högskolan	—	85	—
Slott, Drottningholms	—	2	—	Tekniska undervisningsanstalter	—	102	—
„ Gripsholms	—	3	—	Telegrafstationen	—	—	—
„ Haga lustslott och park	—	4	—	„ i Gällivare	100	—	107
„ Rosersbergs	—	5	—	„ i Robertsfors	99	—	—
„ Strömsholms	—	5	—	Telegrafstationsbyggnaden i Skellefteå	99	—	—
„ Ulriksdals	—	3	—	Telegrafverket	99	—	107
Slottet, kungl., anslag till brandväsendet m. m. vid	—	2	—				
Slottet, kungl., anslaget till polis, lys- och renhållning	—	1	—				
Slottet, kungl., anslaget till reparationer å	—	1	—				
Socialdepartementet	30	27	—				
Socialstyrelsen	—	30	—				
Småskoleseminariet	—	—	—				
„ i Haparanda	56	—	—				
„ i Lycksele	57	—	76				
Spritsmugglingen	46	—	62				

	Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.		Del I sid.	Del II sid.	Del III sid.
				V.			
Tjänsteresor, landsfogdens i Västerbottens län	33	—	48	Vennnarn, statens vårdanstalt å Vetenskapsakademien med naturhistoriska riksmuseum ...	—	34	—
Tullkammaren i Luleå	49	—	65	Veterinärhögskolan	—	72	—
i Riksgränsen	50	—	—	Veterinärinrättningen i Skara	—	122	—
Tullverket	—	57	—	Vindälven, landsvägsbro över Visby ruiner	35	—	—
Tullverkets lokaler i Haparanda	51	—	—	Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien	53	—	71
				Vägar, ödebygds-, i Norrbottens län	—	74	—
U.				Vägen Övertorneå—Pajala	41	—	55
Ultuna egendom	—	114	—	Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	37	—	52
„ lantbruksinstitut	—	113	—	Ö.			
Upplåtelse av en fäbodlägenhet å kronomark, Malgomaj	88	—	97	Översikt över statsverkets finansiella ställning	2	—	—
Uppsala universitet	—	77	—	Överståthållareämbetet o. länsstyrelserna	—	41	—
Utrikesdepartementet	—	14	—				